ATEITIS

5-6

USTRUOTAS
NESINIS
KSLEIVIŲ
RNALAS

JO ŠVENTENYBĖ POPIEŽIUS PIJUS XI
Gegužės mėn. 31 d. jam suėjo 80 m. amžiaus

EGUŽĖS-
RŽELIO
9 3 7

TIEJI METAI

ATEITIS

REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA

K a u n a s, Laisvės al. 3 b.

Telef. 2 52 35

Prenumerata: moksl., stud. ir kaimo jaunimui met. — 5 lit., pusm. 3 lit. Kitiems: met. — 10 lit., pusm. — 5 lit. Užsieny: met. 16 lit., moksl. — perpus pigiau. Paskiras nr. — 1,50 lit.

Redaktoriaus kalbamosios valandos: antradieniais ir šeštadieniais nuo 14 iki 15 val.

TURINYS

K. Z. — Po Lietuvą 193
Kazys Zupka — Vėjas iš marių 194
Myk. Linkevičius — Ilgesys 194
Kazys Bradūnas — Tik žmogus 195
Prof. Step. Kolupaila — Kelionės ir iškilos 196
Pranas Kozulis — Kelionė į laukus 200
Pr. Aukštikalnytė — Žvaigždėtam ežere 200
Julija Švabaitė — Džiaugsmo diena 201
M. Linkevičius — Valkata 202
K. Padarauskaitė — Nemylėk 205
Leon. Narbutas — Žaliuojanti žemė 205
St. Yla — Katalikybės vaidmuo lietuvių literatūroje . . . 206
Pr. Dovydaitis — Rėmai ir fonas didžios asmenybės paveikslui . . 211
K. Viltrakytė — Ateities mergaitė 216
* * * Abiturijentams 218
Kun. J. Stankevičius — Šventadienių pramogos 222
Auxilium latinum. — Mokykloj ir gyvenime. — Literatūros naujienos. — Kūno kultūra. — Šachmatai. — Kreivos šypsenos.

„Gamtos Draugo" Gegužės ir Birželio mėn. sąsiuviniuose rašo **Prof. Pr. Dovydaitis, Dr. A. Puodžiukynas, Prof. P. B. Šivickis** ir gimn. dir. **J. Elisonas.**

PRITRŪKOME Š. M. „ATEITIES" 1-MO NUMERIO

Kas turi šio numerio atliekamų egz., prašome tuojau grąžinti Administracijai. Platintojai, kuriems š. m. „Ateities" 1-mo n-rio buvo pasiųsta daugiau negu jie surinko prenumeratorių ir kurie dar iki šiam laikui n-rių negrąžino, turi tuojau pat grąžinti, nes už negrąžintus n-rius reikalausime apsimokėti pilna kaina po Lt 1,50 už sąsiuvinį.

JAU LAIKAS ATSILYGINTI UŽ Š. M. I PUSM.

„Ateities" skaitytojams ir platintojams pranešame, kad paskutinis terminas atsilyginti už š. m. I pusm. yra birželio mėn. 10 d. Šis „Ateities" sąsiuvinys šiais mokslo metais yra paskutinis. Po vasaros atostogų „Ateities" 7—8 n-ris išeis rugsėjo mėn. pradžioje. Iš anksto įspėjame platintojus, kad, grįžę po vasaros atostogų, tuojau pat praneštų „Ateities" adm-jai nors apytikrį pr-rių skaičių.

„Ateities" Administracija

Spaudė „Šviesos" spaustuvė, Kaune, Jakšto 2

Į atostogas

PO LIETUVĄ

Jumis matome kaip kalnuosna bekopiančius: aukštyn ir aukštyn. Kiekvieno pavasario esate sutinkami su smagiu žingsniu ir judriais žvilgsniais. Juose skamba laimėjimo ir jėgos pasididžiavimas, nes kopiate į ateitį ir darbo vargu skinatės kelią. Ir jaučiate tokią jaunatvę, jog jūsų kraujas tokiu pat karščiu dega pirmosiose ir paskutiniosiose klasėse. Jūs entuzijastai. Jus pamilstame ne tik mes, kurie ištisus mokslo metus pro spaustuvių mašinas su jumis kalbamės, jus pamilsta ir visa nauju ir šviesiu rytojum tikinti Lietuva. Ji jūsų laukia. Ir mums džiugu jums, mūsų skaitytojoms ir skaitytojams, laimingos kelionės palinkėti, nes esate toji moksleivijos dalis, kuri po Lietuvą pasklis, visa širdimi jausdama tas didžiules religines ir tautines mūsų tradicijas — sibirais, slaptingais knygnešių šventkeliais, kalėjimais, mirtimi ir karių kapais įaugusias į Lietuvos žemės gelmes. Jūs nesudrumsite belaukiančiųjų nuotaikos mūsų mokyklosna ir miesčionijon besiskverbiančiomis svetimybėmis, tariamaisiais modernumais ir kitokiomis universalybėmis. Iš Dievo sieloje, iš lietuvio širdyje pažins jumis kaimas. Iš pagarbos lietuviškosioms tradicijoms supras, kad kūdikiškai tebemylite tėvus, dalgį beplėšiantį brolį, aguonuom ir rùgiagėlėm kasas besikaišančią seserį ir derlium želiantį arimų vargą. Tiesa, jūs galvosite, kad esate tokios pat įtakos kaip ir seniau, kaip ir kadais dar gimnazistės palaidinukės nenešiodamos, gimnazistiško švarko nedėvėdami. Tačiau pats gyvenimas parodys, kad daugelio akys visgi jumis matys — pagirs, pasigrožės arba pakaltins. Bažnyčioje, šventėje, jaunųjų suėjime, gegužinėje ir dainoj — visur būti žmonėmis, kurie parodytų daug geros širdies, daug jaunuoliško entuzijazmo, gražios incijatyvos! Jeigu ligi šiol lietuvei ir lietuviui nestigdavo gražių norų, tai jaunoji karta turi atnešti kūrybos dvasios, siekimų alkio ir laimėjimų trijumfo. Į tautų rungtynes mes einame nugalėtojais būti. Mūsų tautos gelmėse glūdi daug lobio — daug talentų ir gabumų, — mes išeiname jų skelbti ir pareikšti. Su mumis Dievas! Su mumis laimė! Su mumis pasisekimas!

Rudenį susitiksime. Su nauja energija, su naujais užsimojimais, su gražiu idealizmu.

K. Z.

KAZYS ZUPKA

VĖJAS IŠ MARIŲ

Abipus kopų vėjai ir bangos
purslus skalauja ir žalsvą pūtą.
Žvilgsnį į tolius vandenys dengia,
o ten, į rytus, — Lietuva rūtų.

Mariose blaškos paukštės ir luotos —
mažas žaislelis žvilgsnį tau keri.
O vėjas skuba sriauto myluotas,
dainuoja laisvę vėjas iš marių.

Dabar taip visa miela, kur žiūri, —
bangos ir žemė, paukštės ir jachtos.
Atsegi paltą, meti kepurę,
kad vėjai praustų, kad vėjai plaktųs.

MYK. LINKEVIČIUS

ILGESYS

Nei tu, nei aš, ir nieks nežino,
Kiek liko ilgesiui dienų —
Gal jis nukris ten, už beržyno,
O gal už tolių mėlynų.

Ir tu, ir aš, ir kožnas trokšta
Ilgai su ilgesiu keliaut —
Toliau, nei mato saulės bokštai,
Už tolių mėlynų toliau.

Ir tu, ir aš, ir kožnas džiaugias,
Sužydus vyšniom, obelim,
Bet ilgesys sužvanga nauge
Ir verčia skrist dienom tolyn.

Ir tu, ir aš pajusim sopę,
Pajusim sopulį visi,
Kai gelst ims medžiai rudenopi,
Kada ims gelsti ilgesys . . .

Gal jis nukris ten, už beržyno,
Nukris, kaip lapas, — ne toliau . . .
Nei tu, nei aš, ir nieks nežino,
Kiek liko kelio mums keliaut.

KAZYS BRADŪNAS

TIK ŽMOGUS

Ar šiandie sunku tau alsuoti?
Kalbu su tavim — su draugu.
Paliksiu troškimais besotis,
Paliksiu tik žemės žmogus.

O norai pasikelia platūs,
Lyg bangos giliam vandeny,
Atūžia, nerimsta ir plakas,
Ir pats per skubiai gyveni.

Va, polinė dreba žvaigždelė,
O ten, ve, be vardo kiek daug —
Kiek daug be namų ir be kelio,
Su jais tu be skundo badauk.

Naktinis drugelis paklydo
Ir žaidžia prie laužo liepsnos —
Per visą gyvenimą lydi
Bedugnių akimirka mus.

O vakaro šalį apglėbęs
Platus ir tylus debesys . . .
Per šaltas man tavo bus glėbis,
O, motina žeme, tamsi.

Mačiau, kaip ten saulė užgeso,
Kaip degė, liepsnojo languos . . .
Ir tu, mano drauge, ir, sese,
Ir tu, kaip ir aš, — tik žmogus.

PROF. S. KOLUPAILA

KELIONĖS IR IŠKILOS

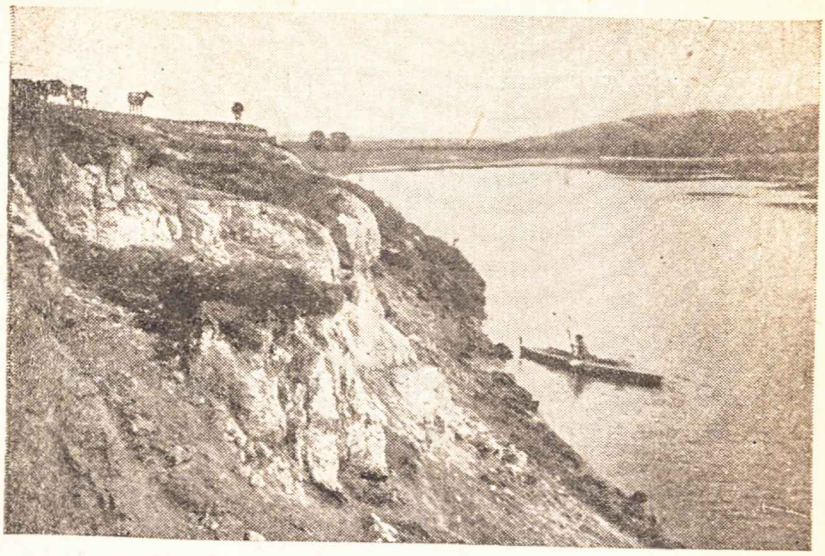

Lietuvos upėmis

Turime gražų pavasarį, laukiame gražios vasaros; svajojame, kaip gražiau ir naudingiau praleisime atostogas. Vieni mūsų grįš pas tėvelius į gimtąjį kaimą, kiti pasiliks mieste, ir tuos ypač vilios gamta — pievos, miškai, laukai, ežerai..

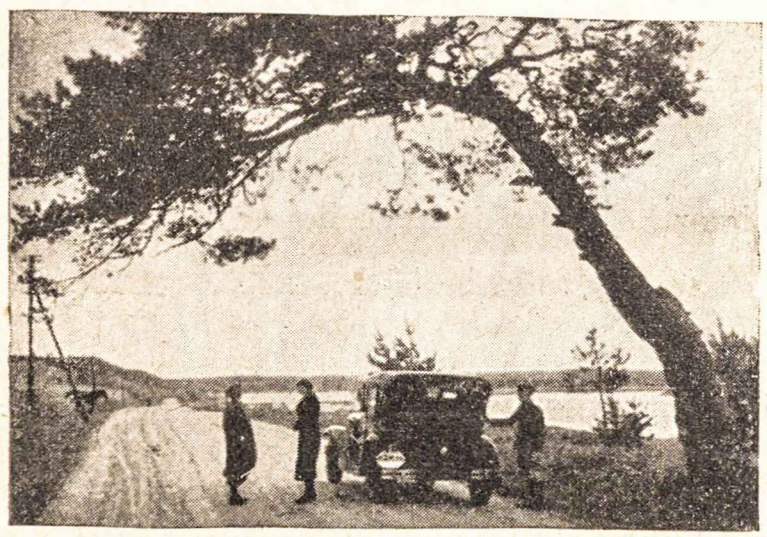

Kaunas — Rumšiškės

Kiekvienas turėtų rasti laisvesnio laiko vieną-antrą savaitę ir ją paskirti kelionėms. Keliauti ne tik malonu ir įdomu, keliauti — būtina, ypač entuzijastingajam jaunimui.

Miesto gyventojai, pavargę nesveikose gyvenimo sąlygose, pavargę nuo triukšmo, skubėjimo, nusilpę nuo dulkių, nuo prirūkytų kambarių oro, stengiasi pagydyti savo pertemptus nervus, išsisaugoti nuo degeneracijos, kuria grąso moderninė kultūra su visais jos nukrypimais.

Kelionės duoda naujų minčių, naujų įspūdžių. Žmogus pamato kitas vietas, kitus reginius, kitus žmones. Atsiranda didesnė ekspansija, skatinamas savistovumas, drąsa, ryžtingumas. Kas daug keliauja, atrodo daugiau išlavintas, turi platesnį akiratį, moka didesniu objektingumu vertinti savo ir kitų veiksmus.

Naudinga kelionėj palapinė

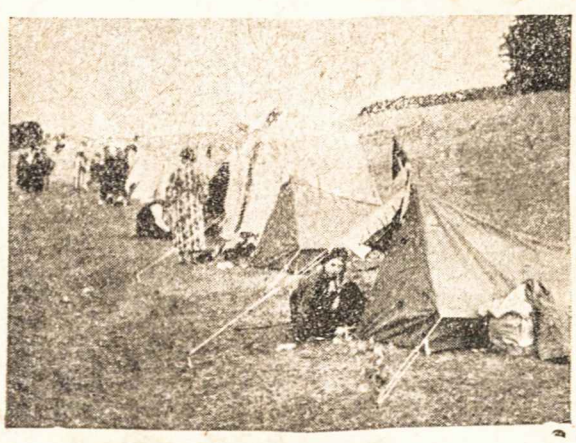

Labai mėgiamos kelionės po svetimus kraštus. Mielai skaitome jūrių kelionių poliarines ekspedicijų, tolimų šalių dykumų, džunglių, ugniakalnių, kanjomų, požeminių urvų aprašymus... Retam iš mūsų pavyksta patekti į kitas šalis, ypač į slėpiningąją Aziją, Afriką, į „aukso šalį“ — Ameriką. Dabar iš

viso labai varžomos visos kelionės užsienin, kad keliautojai nevežtų valiutos.

Užtat labai nesunku, nebrangu ir nepavojinga keliauti po savo šalį, po Lietuvą. Mūsų šalis nedidelė, bet ji turi daug nepaprastai gražių, matytinų ir lankytinų vietų. Nemuno šlaitai atstos mums Alpes; garbingi piliakalniai — mūsų piramidės; užmario kopos — mūsų Sachara; Žuvinto ežeras, Tiruliai, Kamanai, Šepeta, Stieprai ir kiti gyvatynai — mūsų džunglės; Biržų apylinkių gipso duobės — dar neatidengti Postumijos grotai. O mūsų Zarasų, Malėtų, Dusetų, Aukštadvario, Veisiejų ir kitų apylinkių ežerai drąsiai gali konkuruoti savo grožiu su garsiausiais Šveicarijos ir Škotijos ežerais!

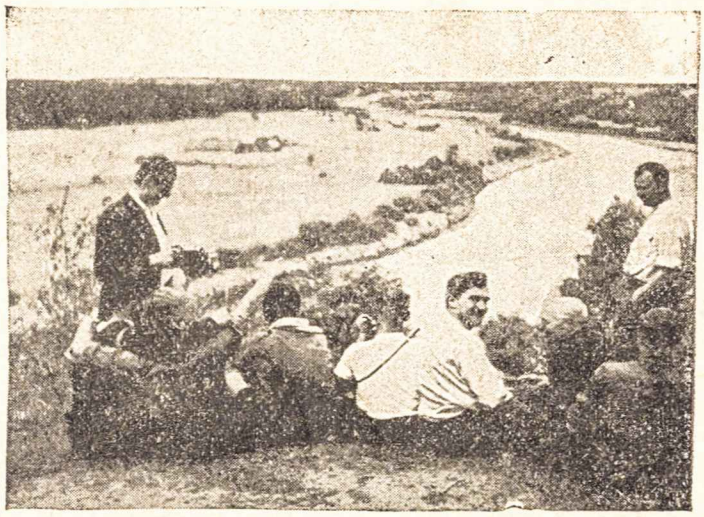

Nemunas nuo Margerio kalno

Tų mūsų „gamtos stebuklų" nematyti — mums tikrai gėda. O padarykit anketą, ar daug kas matęs Nidos kopas, Nemuno kilpą, Punios šilą, Baltojo Lakajo ežerą, Lišk iavą, Gelgudų pilį, Dubingius, Biržus, Jurgaičių kalną su kryžiais, Medvėgalį! Pusė Kauno miesto gyventojų nematė Mickevičiaus slėnio, nebuvo Botajų būdo savybes; išmoksime savarankiškai ir objektingai spręsti visuomenines problemas. Dabar pagerėjo mūsų keliai, atpigo kelionė autobusais; dabar lengviau pasiekti ir tolimesnes vietas.

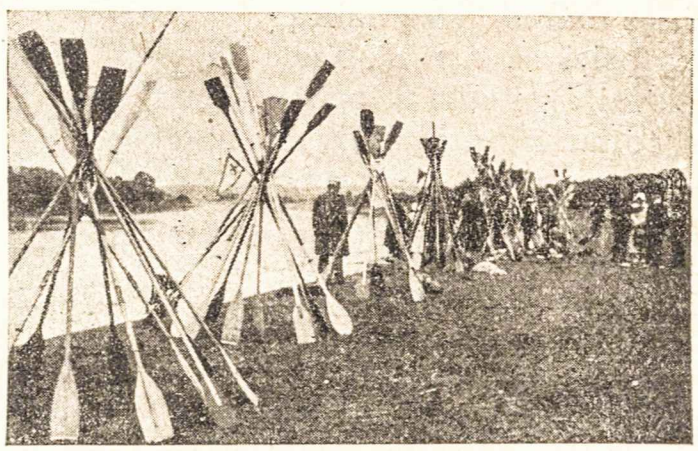

Baidarininkai ilsisi

nikos sode, nesigrožėjo Nemuno ir Neries santakos panorama iš Marvos šlaitų . . .

Savo kraštą tegalime pažinti keliaudami. Kartu pažinsime žmones, jų gyvenimo sunkumus,

Su baidare Nemune

Mūsų mokyklos mėgina ruošti didesnes moksleivių ekskursijas garlaiviais, geležinkeliais. Tokios masinės iškylos negali būti ilgos: sunku rasti nakvynę ir maisto. Jos vyksta skubiu tempu, dalyviai pavargsta ir nedaug tegauna naudos, o rengėjai turi taip pat nemaža vargo ir nemalonumų.

Geriausiai keliauti n e d i d e=

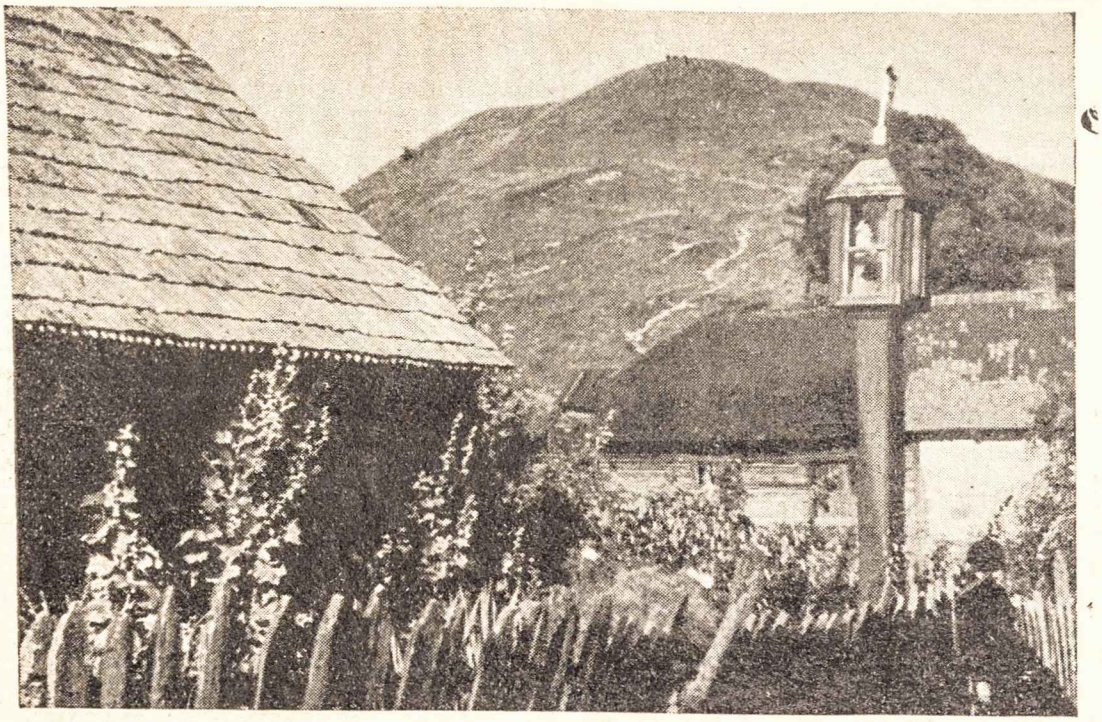

Seredžiaus piliakalnis

liais būriais, po keletą žmonių, parenkant tinkamus bendrakeleivius. Kelionėms visos susisiekimo priemonės geros; tinkamiausias — dviratis, baidarė ir savo kojos.

Dviratis — greičiausia priemonė ir vargina nedaug. Tik visa bėda, kad dviratį apžergęs žmogus, susikūprinęs balne, visą laiką įtemptai žiūri į taką prieš savo ratą. Tik sustojęs, jis gali laisvai apsidairyti, arba kur palikęs dviratį, toliau žengti pėsčias.

Puiki keliavimo priemonė — baidarė. Tai — lengva drobinė ar guminė valtelė, kurią nesunku nešti; joje patogu ir saugu sėdėti ir irti dvigubu irklu. Žiūrima pirmyn, galima laisvai dairytis, plaukti pasroviui be didelio nuovargio; visur galima sustoti, išlipti. Baidarėje galima sudėti būtiniausias pagelbines priemones — rūbus, maisto atsargą, palapinę, indus; galima keliauti ir stovyklauti su dideliu komfortu.

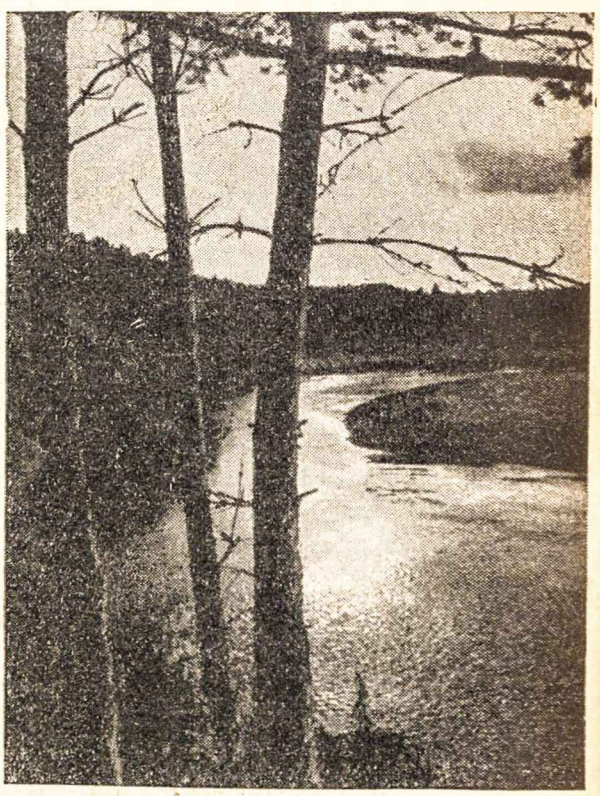

Vakaro idilė

Žinoma, labai gerai keliauti pėsčiam, „apaštalų pėdomis“. Visur galima prieiti, visa pamatyti, nieko nekaštuoja kelionė. Tik nepatogu nešti kuprinę su kelionės bagažu. Kartais bagažui vežamas dviratis arba lengvas vežimėlis.

Kelionės būtinas draugas — foto kamera. Kelionių fotografijos, gražiai įlipdytos į albumą, primena išgyventus įspūdžius po kelerių metų, įdomios pasižiūrėti ir parodyti kitiems. Kamera gali būti visai paprasta ir nebrangi. Išmokti fotografuoti visai nesunku; labai svarbu pačiam dirbti visus ryškinimo ir kopijavimo darbus laboratorijoje: pigiau ir lengviau pataisyti savo klaidas. Keliaukime ir fotografuokime!

Labai patogu turėti kelionėje palapinę. Plonos drobės maišas ištempiamas virvėmis tarp kuolų per kelias minutes — gaunama puiki nakvynei patalpa; labai smagu miegoti palapinėje upės krante; žydinčioje pievoje ar pamiškėje. Patogu patiems išsivirti arbatos ir pagaminti vakarienę ramiame užkampyje, toli nuo žmonių ir „kultūros".

Didelis palengvinimas renkant maršrutą ir sąmoningai keliaujant — specialūs vadovėliai. Jų turi visos šalys. Pradeda rodytis tokių vadovėlių ir Lietuvoje. Galim paminėti trumpą leidinėlį „Keliaukime po gimtąjį kraštą" (K. Dineikos ir J. Dovydaičio, 1935, 1 lt.). Įdomiausi maršrutai baidarių kelionėms duoti knygutėje „Mūsų vandens keliai" (S. Kolupailos, 1933, 1 Lt.). Neseniai išleistas labai įdomus kelionių vadovėlis „20 kelionių po Kauno apskritį" (K. Avižonio, S. Kolupailos ir I. Končiaus, 1937, 1 Lt.); ten rasite istorinių žinių apie žymesnes Kauno aps. vietoves ir daug kitų pastabų. Pridėtas patogiai lankstomas žemėlapis. Lauksime, kad ir kitos apskritys pasistengs paruošti tokius vadovėlius savo sritims. Labai reikalingas vadovas po visą Lietuvą įvairiais keliais.

Svarbus pagelbininkas kelionėje — geras žemėlapis. Lietuviškus žemėlapius leidžia Karo Topografijos Skyrius; naujieji žemėlapiai 1:100.000 mastelio — labai gražūs ir patogūs, tik kiek per brangūs (Lt. 1,55 vienas lapas); toje įstaigoje galima pigiai gauti senesnių (vokiečių laidos) žemėlapių, po 30 ct. lapas. Moksleivių iškyloms labai tiktų paprastesni ir pigesni atskirų apskričių žemėlapiai; gal ir tokių ateityje sulauksime.

Kas norėtų pasiskaityti apie keliones po Lietuvą, ras nemaža straipsnių mūsų jaunimui skirtuose žurnaluose. Kiekvieną vasarą po Lietuvą, jos upėmis ir ežerais, keliais ir takais keliauja daug jaunimo.

Keliaukime bet kuria prieinama priemone. Būtinai rašykime kelionės dienyną, registruokime savo išgyvenimus. Tinkamus aprašymus neatsisakys įdėti bet kuris žurnalas; tuo padarysite naudos ir kitiems. Stenkimės būti naudingais savo kraštui, energingais ir nepriklausomais piliečiais!

Aisetos ežeras (Saldutiškio apyl.)

PRANAS KOZULIS

KELIONĖ Į LAUKUS

Prapulsiu aš žydrioj vilny, kaip niekas,
Mėlynos dienos parugėm keliaus.
Visokį džiaugsmą randam ir paliekam,
Giedriom akim vėl žvelgiame toliau.

Baltutės obelys prie kelio plinka
Ir žiedlapių vilnim kelius nuplaus.
Visi kas gyvas prie manęs palinko,
Einu visų aš prie širdies priglaust.

Visoki svieto perėjūnai bastos,
Pailsę eina su viltim tolyn,
Keliu nedrąsiai žengia kurpės prastos,
Nustebęs žiedas žvalgos pakely.

Nejau mes taip nežymiai prakeliausim,
O mano meilės geismas toks gajus . . .
Aš nusilenkęs žydrą dangų klausiau:
Nejaugi laimės žemė nepajus? —

PR. AUKŠTIKALNYTĖ

ŽVAIGŽDĖTAM EŽERE

Tą vakarą lakštingala žilvičiuos suokė,
Pabiro žvaigždės ežeran — —
Dar vis girdžiu tą tylutėlį tavo juoką,
Skardenantį tik man.

Sakei, apkarstysim žvaigždėm jaunystės dalią,
Išvogę jas nuo ežero gelmių,
Kodėl dabar giliai krūtinėj kažkas gelia? . . .
. . . Žvaigždžių nebeužteks gal mums. —

Girdėjau aš tada atodūsius juodų žilvičių
(Tai meilė mums taip atsidus! . . .)
Ir vyčiau kažinkur nuskriejantį likimą, vyčiau!
Bet stiklas ežero slidus . . .

Tą vakarą lakštingala žilvičiuos suokė,
Žvaigždžių litanijas tykias — —
O kas kartos tą tylutėlį tavo juoką,
Jei meilė ežere nuskęs? . . .

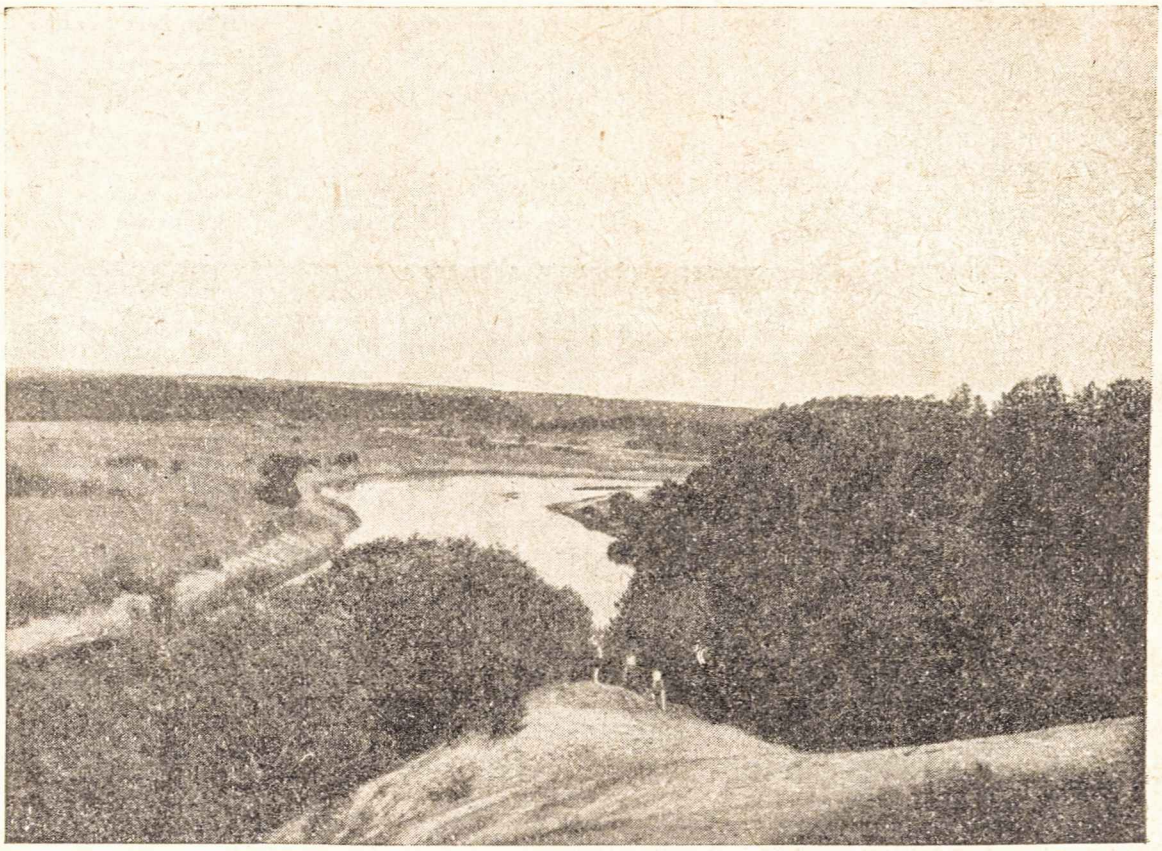

Laukuose vasara ir saulė

JULIJA ŠVABAITĖ

DŽIAUGSMO DIENOS

Kvatoja už langų gražus pavasaris
ir merkia mėlynas akis dangus...
Per skruostus nuteka maža mažytė ašara,
ir vėliai laukiu grįžtančio tavęs — taip mylimo, brangaus...

O, atmenu, kai saulė kruvina melsvam upely skendo,
kai plakės rausvos vilnys į krantus.
Žalieji tėviškės klevai suklupo vakarinei maldai,
ir šiltas vėjas dar tyliau pradėjo pūst.

Tada tik suglaudė sparnus pavargusios plaštakės,
ir darbščiosios bitutės nežvelgė žiedų...
O mes išėjome vieni į tylią ramią naktį,
išėjom šilo pasakų klausyt tik vienu du...

Ir ėjom tylūs, ir ėjom kelią ilgą,
be žodžių klaidžiojom, lyg klaidžiojančios vėlės.
Aš — mėlyno dangaus, tu — saulės išsiilgai,
aš — vasarą, tu tolimas dausas minėjai.

Tave ligi numėlusių kalnų lydėjau,
lig žemės krašto, lig didžiųjų marių, vandenų.
O tu nykai, tirpai melsvoj padangėj, debesėli,
ir aš likau viena, toli nuo tėviškės namų...

M. LINKEVIČIUS

(Iš romano B e d a r b i a i)

Šiandieną jis buvo pasiryžęs būti vienas, vienui vienas. Turtingųjų triukšmas ir skurdžių barniai jam jau įgrįso iki gyvo kaulo. Argi Albinui nieko nebereikštų skriaudžiamųjų nedalia, ar nustotų sielojęsis netikusia žmonijos santvarka? Argi jam neberūpėtų kova už teisybę, kurios, rodos, taip visi ištroškę ir kurią kiekvienas, rodos, yra pasirengęs nužudyti.

Ne, bet vis dėlto neaiškus jausmas jį privertė bent valandėlei pabėgti nuo žmonių vargų, rūpesčių, nuo triukšmo ir pasinerti gamtos ramybėje.

Miesto sodo klevai, parimę paliai teniso aikštę, viliote vilioja kuo ilgiau sėdėti patogiai atsilošusiam suolelio atramos ir žiūrėti į mėlyną dangų, kuriuo tik vienas kitas pūkinis debesiūkštis tepraslenka. Sėdėti ir klausytis klevų ir žydinčių kaštonų rimties, gerti alyvų ir jazminų kvapą ir jokia mintimi nekvaršinti sau galvos.

Iš užsisvajojimo, kuriame Albinas kurį laiką buvo tarytum užsnūdęs, jį pažadino skardus kažkieno kosulys. Taku artėjo vyras sunkia, nuvargusia eisena. Iš tolo jau buvo girdėti taukšinčios kurpės ir girgždantys po kojomis žvirgždai. Dešinysis kelis buvo praplyšęs, lyg tai būtų dustančios lydekos žiotys, kurios nori ne praryti ką, o tik trokšta bent keliomis akimirkomis prailginti savo gyvennimą. Švarkas rudas ir nunešiotas, prairusiais lopais. Pro viena saga pasmakrėj susegtus marškinius matei tankiai apžėlusią krūtinę. Buvo tai vyras kokių keturiasdešimt penkerių-aštuonerių metų. Ne, jo amžių kažin ar įspėtum, nes jo plaukais apšepęs veidas atrodė dar labiau nunešiotas nei švarkas. O iš didelės, raudonos, girtuokliškos nosies, iš jo abuojo žvilgsnio, kuriuo jis žvalgės į šalis, lyg neturėdamas ko veikti, iš tingiai prasiviepusių lūpų spręsdamas, galėtum jį apšaukti paskutiniu pijoku, latru, valkata.

Albinas jo nepažino, bet aiškiai matė, jog tai žmogus, kuriam nėra kur nei ko skubėti, jog tai vargo, nelaimės žmogus, gal net kelissyk nelaimingesnis nei Albinas.

Juk jis, Albinas, vis dar šį tą turi. Jis turi kišenėje sidabrinį pinigą, už kurį galėtų kine pamatyti pasakiškai ištaigingus rūmus ir kunigaikštytę, kuri tuose rūmuose jaučiasi it paukštelė auksiniame narve vien todėl, kad yra įsimylėjusi paprastą leitenantėlį. Arba galėtų pasigėrėti detektyvu, atidengiančiu kokių užburtų požemių paslaptis.

Tuo tarpu šisai žmogus, tur būt, nė pagalvot nepagalvoja apie tokias įdomybes. Negi jis skylėtoj kišenėje gali turėti pinigą — sidabrinį, apskritą, skambantį. By koks priekaištas, mestas ant šio nelaimingojo sąžinės,

Albinui atrodė dideliu nusikaltimu. Nes tai ne kitas kas, kaip bedarbis, slankiojąs ne iš tingėjimo, bet todėl, kad niekas neduoda darbo — tegu ir sunkaus, dvokiančio, tegu ir sunkiančio prakaitą iš raukšlėtos, sudžiūvusios kaktos.

Štai, Albinas nebe vienas, nors juodu nepažįstami, nors juodu vienas kito ir neprakalbino. Albinas vėl su savo tėvų skurdu, atsistojusiu prieš jo akis, vėl su žmonių rūpesčiais...

Į parką ėmė rinktis žmonės, kuriuos mes jaučiame pareigos tituluoti ponais, poniomis, panelėmis. Jie mėgsta garsiai kalbėti, juoktis, jie moka džiaugtis gamtos grožybėmis. Ach, koks į vakarą malonus oras, koks kvepiantis, bet jau vidudienį — negailestingai karšta buvo. Dieve mano, kaip sunku buvo išsėdėti prie mašinėlės poniutei, kurios vyras yra aviacijos kapitonas. Vyro algos neužtenka — reikia gi lūšnelę statydintis. O kaip velnioniškai karšta buvo storuliui apskrities savivaldybės kasininkui prie stalčiaus, kupino banknotų pundų, juoba, kad reikėjo tiek daug čiupinėtis su variokais, išmokant padieniams darbininkams savaitės uždarbį.

Nebetekęs ramios vienatvės, Albinas išėjo į gatvę. Ir tuoj pat iš užpakalio kažkas jam paėmė už alkūnės. Kad tave dievai: tai Jurgis Skrudemkis, buvusis gimnazijos draugas, dabar jau ponas tardytojas, vis dėlto tebesąs toks pat draugiškas Albinui, nežiūrėdamas į savo šaunumą.

Šį kartą jaunas tardytojas buvo net itin šnekus. Jis noriai kalbėjo apie tai, kas jam pačiam buvo nauja ir įdomu, kalbėjo apie įvairius nusikaltėlius, kuriuos jam tenka tardyti.

Bet tardytojo šnekumas Albiną ne labai veikė. Vistiek Albinas ėjo užsisvajojęs, išsiblaškęs. Tik vienas pasakojimas įstrigo giliai į sąmonę — pasakojimas apie atkaklųjį nusikaltelį, kuris nieko nebijojo.

— Praeitą savaitę turėjau tokį atsitikimą. Ėjo tardymas kelių recidivistų. Ir štai į kambarį įžengia augalotas vyras, iš veido — tikras plėšikas: akys paraudusios, plaukai juodi, susivėlę, o dešinysis žandas visas nuaižėjęs, tarsi visą žandą dengtų vienas didelis šašas. Jis sau be jokios ceremonijos patogiai krėsle atsisėda ir šypsodamas žiūri į tave.

— Keliese apvogėte žydą? — klausiu, iš anksto žinodamas, kad į krautuvę įsilaužė ir keletą ritinių medžiagos išsinešė ne jis vienas, o visa jų gauja. Bet jau jų tokia taktika: keliese padarytą nusikaltimą prisiimti sau vienam.

— Kaip tai keliese, — akiplėšiškai atsako: — aš jokių draugų vagystėj neprisipažįstu.

— Nemeluok, — griežtai sušunku: — nes vietoj keletos metų sunkaus darbų kalėjimo gausi iki gyvos galvos, tada suprasi, ką reiškia netiesą sakyti.

O jis sau ramiausiai, pasididžiuodamas pareiškia:

— Ar ne vistiek, kur mane dėsite, — ir parodė tą savo biaurią žaizdą. Aš supratau, jog jis yra biaurios ligos ėdamas. Man nejauku pasidarė. Aš niekaip negalėjau paslėpti sumišimo prieš tą šlykštųjį nusikaltėlį.

Albino galvon kalte įsikalė žodžiai: „Ar ne vistiek, kur mane dėsite". Ar ne vistiek — it kūju ėmė daužyti galvon mintis, kuri tiktų ir jam, nešiojančiam kairiajame šone dygulį ir sieloje nuojautą, kad ir jojo dienos yra suskaitytos.

Tardytojas pažiūrėjo laikrodin.

Su Lietuvos kariuomene mūsų širdis. Mes suprantame Tėvynės gynėjų išpirktą laisvę. Mes visada esame pasiryžę savo jaunas jėgas įjungti į bendrąjį Lietuvos gynimą. Smagiai laukiame dienos, kurią mes patys paimsime ginklą į rankas karo mokslui ir pareigai.

— Jau tuoj pat septynios. Gal užeisime į bažnyčią gegužinių pamaldų? Kad ir nesu davatka, bet mėgstu nueidinėti į bažnyčią, ypač kur gražiai gieda ir šiaip viskas meniškiau atrodo. Jėzuitų bažnytėlė, nors mažutė ir kukli, bet įrengta su skoniu, be to, choras neblogai vedamas. Joje aš beveik kiekvieną vakarą išklausau gegužinių pamaldų. Na, o pats, kiek pamenu, ir pamaldus būdavai.

O, kad tardytojas nebūtų ištaręs paskutinio sakinio... Taip, kitados Albinas buvo pamaldus, kitados jį labai viliojo svajonė nuo altoriaus spinduliuojančia monstrancija laiminti žmones. O šiandieną jis yra tapęs toks abuojas visam tam, kas kitados buvo brangu, šventa.

Žiaurus gyvenimas iš jo išplėšė tą šventą potroškį, kuriuo buvo nuauksuota Albino vaikystė.

Juodu bažnytėlėn įslinko pavėlavę. Kunigas, baigęs pamokslą, lipo iš sakyklos. Albinas seniai jau buvęs bažnyčioje. O kada išpažinties?... Taip, jo siela apsamanojusi, kaip prie dvokiančios kūdros akmuo.

Altoriuje nušvito ostija spinduliuojančioje monstrancijoj. Visi suklaupė prieš didžią šventenybę. Iš visų krūtinių išsiveržė liaupsės giesmė:

Tegul būna garbinamas,
Visų mūsų šlovinamas
Sakramentas švenčiausias,
Dangaus valgis tikriausias...

Ir Albinas neištvėrė: jo akyse sužibo ašaros. Rodos, tik dabar suprato, kaip žmogaus išalkusią ir išvargusią sielą gali sustiprinti, atgaivinti nuoširdus tikėjimas. Kokia saldžia paguoda daugiui būna pamaldumas!... Bet Albinas — ar jis ne perdaug įklimpęs į gyvenimo padugnę, ar ne perdaug įtikėjęs į priekaištą, metamą ant Bažnyčios tarnų, kaip proletariato išnaudotojų? Ar jis galėtų pažvelgti į altorių kūdikišku nuoširdumu?...

Po pamaldų Albinas pasistengė greičiau iš bažnyčios išeiti. Jis nenorėjo susitikti su buvusiu gimnazijos draugu, dabar jau tardytoju, kuris, gal būt, pažintų Albino susijaudinimą ir iš to tik pasišaipytų.

Albinas ėjo gatve ne tik su skaudančiu šonu, bet ir su skausmu, įsmigusiu kažkur be galo giliai — taip, kad vos junti, bet užtat dar blogiau.

Staiga jam užstojo kelią nusigėręs valkata. Nusiėmęs kepurę, jis įkyriai ėmė maldaute maldauti:

— Pasigailėk, ponuli, — nors lituką, nors keletą centukų. Aš... Aš kalinys, pone. — Aš ką tik paleistas... Pone, pasigailėk: kelinta diena esu be duonos kąsnelio...

Albinas, nieko nesakęs, padavė valkatai paskutinius du litus, nes tai buvo tas pats vyras, kuris slankiojo miesto parke.

K. PADARAUSKAITĖ

NEMYLĖK...

Suplasnok, vėjeli,
Paskarjosim — du;
Man širdis nerimsta,
Sklidina žiedų...

Nemylėk, berneli,
Nemylėk manęs...
Tu širdies klajūnės
Nepavergsi, ne!

Gal ir juoksis akys
Šypsena žavia...
Netikėk, mielasis,
Jos apvils tave...

LEON. NARBUTAS

ŽALIUOJANTI ŽEME

Sužaliuoja žemė svaigstančiam gegužy,
Žali sodai aidi nuo žalių dainų — —
To žalumo pilnas tau, mamyt, žiandieną
Ir žiedus ir meilę su širdim skinu.

Už naktis be miego prie manęs praleistas,
Už kančias ir vargą motinos dalios
Žemė tau žydės čia jaunatve nukaitus —
Kožnas žalias žiedas amžinai žaliuos...

Be tavęs ir dienos kažinko apkarsta,
Ir jaunystė liūdi pasakų šaly — —
Tiktai tu, mamyte, man su savo meile
Ašaras nušluostyt ir paguost gali.

Tai žaliuoki, žeme, svaigstančiam gegužy,
Tai aidėkit sodai nuo žalių dainų — —
To žalumo pilnas tau, mamyt, šiandieną
Ir žiedus ir meilę su širdim skinu.

KATALIKYBĖS VAIDMUO LIETUVIŲ LITERATŪROJE

KAM TENKA LIETUVIŲ LITERATŪROS KŪRIMO PIRMENYBĖ?

Kalbėdami apie katalikų veiklą ir jos reikšmę lietuvių literatūrai, mes nemanome čia neigti kitų, pavyzdžiui, protestantų nuopelnų. Tačiau negalima čia nepabrėžti tai, kad katalikų veikla lietuvių literatūros ir kultūros srityje, anaiptol, nėra iššaukta protestantizmo, nors į tos veiklos tembrą vėliau jis ir galėjo turėti įtakos. „Dažnai rašoma", pasak Vac. Biržiškos, „kad katalikiškosios lietuvių knygos pasirodė tiesioginėje reformacijos įtakoje ir reikalo gintis nuo jos plėtimosi. Abejoju. Jei tuo dar galima aiškinti pačių jėzuitų atsiradimą Lietuvoj, tai tarp protestantiškų ir katalikiškų lietuviškų knygų vargu ar kokie ryšiai buvo, nes jau ne taip daug tų protestantiškų knygų turėjome, o Didžiojoj Lietuvoje jų dar mažiau buvo paskleista. Bent iki šiol visi surasti senųjų protestantiškų knygų egzemplioriai yra užtikti ne Didžiojoj, bet Mažojoj Lietuvoj. Tarp katalikiškų ir reformatiškų knygų ryšys buvo tas, kad ir vienos ir kitos buvo platinamos toj pačioj visuomenėje. Tik ir čia **ne reformatiškos knygos iššaukė katalikiškas, bet atvirkščiai — reformatai, leisdami savo lenkiškai-lietuvišką katekizmą 1598 m. ir 1600 m. vadinamą Morkūno postillę, stengėsi jomis atsispirti prieš Daukšos 1595 m. ir 1600 m. postilės įtaką** (m. pbr. — St. *Y.*). Ta katalikiškų knygų įtaka matoma, kad ir išorinėj Morkūno postillės išvaizdoj, kada postillė, matyti, sąmoningai buvo išleista tokio pat formato, kaip Daukšos, visai tokia pat antrašte ir net antraštinio lapo vinjete; ji buvo pavadinta antru leidimu — suprask, pirmuoju buvo Daukšos postillė — norėta, matyti, tuo būdu skaitytojai suklaidinti, kad šie neatskyrę vienos nuo kitos, kontrabandiniu būdu priimtų su reformatų postille ir reformatų mokslą"[1]).

Taigi klausimas dėl lietuvių literatūros kūrimo pirmenybės išsisprendžia katalikybės naudai. Tiesa, mes neneigiame to fakto, kad spausdintosios lietuviškos knygos Mažojoj Lietuvoj atsirado anksčiau, negu Didžiojoj. Tačiau turint galvoje tas sunkenybes, kurias sudarė Didžiojoj Lietuvoj spaustuvių trūkumas, mums pilnai suprantamas tas tariamasis Didžiosios Lietuvos apsileidimas knygų spausdinimo srityje. Vadinas, visas klausimas čia sukasi apie techniškas kliūtis, dėl kurių Didžiojoj Lietuvoj katalikų lietuviški rankraščiai negalėjo būti spausdinami, kai tuo tarpu Mažojoj Lietuvoj, nesant tų kliūčių, spausdintoji knyga galėjo 50 m. pirmiau išvysti lietuviškąjį pasaulį. Šis faktas, deja, gana ilgą laiką klaidino mūsų kultūros ir literatūros istorikus, leisdamas jiems padaryti netikslių išvadų apie Lietuvos katalikų vaidmenį liet. literatūros kūrime.

Kad Didžiosios Lietuvos lietuviai (katalikai) buvo žymiai pajėgesni už M. Lietuvos lietuvius, rodo ir tai, kad net didžiausio protestantizmo žydėjimo Lietuvoje laiku (XVI ir XVII amž.), katalikų literatūra pralenkė protestantiškąją tiek savo kiekybe, tiek kokybe. „Palyginus su Mažąja Lietuva", sako Vac. Biržiška, „kuri per du amžiu davė apie 20 (lietuviškų) knygų, o XVII amž. tik 10, **Didžiosios, daugumoj katalikiš-**

[1]) Vac. Biržiška, Lietuvių knygos augimo etapai. Kaunas 1930, 15.

kos, Lietuvos laimėjimai lietuviškos knygos srityje, buvo daugiau kaip du kartus didesni, nors ir prasidėjo penketa dešimčių metų vėliau“ (m. pbr. — *St. Y.*)[2]). Kokybiniu atžvilgiu katalikiškosios knygos taip pat pralenkė protestantiškąsias. Kai tarp XVI amžiuje išspausdintų protestantiškų lietuviškų knygų mes randame vien tiktai bažnyčios apeigoms reikalingas knygas, o XVII amž., be jų, dar ir tokias, kurios buvo reikalingos bažnytinėms knygoms rašyti ar nelietuviams kunigams lietuviškiems pamokslams sakyti, tai katalikiškų apeigoms skirtų knygų leisti visai nebuvo reikalo, nes apeigų kalba buvo lotynų. Dėl to katalikai galėjo daugiau išleisti plačiajai visuomenei naudingų dalykų, kaip žodynų, gramatikų ir kt. Be to, kai protestantai, leisdami lietuviškas knygas, tekreipė demesį tik į inteligentus, katalikai, be inteligentų, rūpinosi dar ir liaudimi — leido daug populiarių liaudžiai skirtų knygelių.

KOVA SU GRAŽDANKA IR SLAPTA LIET. KNYGA

Antrasis rusifikacijos politikos žygis tai lietuvių spaudos, tiksliau tariant, lotyniškų raidžių vartojimo uždraudimas ir į jų vietą rusiškų raidžių, taip vadinamosios „graždankos“, brukimas. Deja, šitam darbui rusai rado žmonių pačių lietuvių tarpe. Tai buvo mūsų inteligentai, kaip Laurynas Ivinskis, Tomas Žilinskis, Gylius, Botyrius, Jonas Juška, vėliau J. Kairiūkštis ir kiti, vieni medžiaginiais sumetimais, kiti tarnybiniais, kiti gal ir patriotiniais — norėdami lenkų įtaką sumažinti Lietuvoje — aktyviai dalyvavo rusų raidėmis spausdintų knygų rašyme. Šitą pačių lietuvių netaktą galėtume šiandien pateisinti, juo labiau, kad beveik visi šie asmens (išskyrus Botyrių, Gylių) vėliau susiprato darą žalingą tautos kultūrai darbą ir jį metė. Tačiau, reik pasakyti, kad tai įvyko tik Vysk. Valančiaus griežto reagavimo dėka. „Kaip lietuvybės gynėjas, jis buvo vienintelis lietuvis rašytojas ir veikėjas, kuris tuo laiku vienas galėjęs sužadinti tą atsispyrimo prieš brukamas rusiškąsias raides jausmą, be kurio ką tik iš baudžiavos atleisti lietuviai ūkininkai galėtų pasiduoti rusų valdžios įtakai ir kovodami dėl naujų ekonominių gėrybių pamiršti savo pilietines pareigas... Katalikų reikalas Valančiaus akyse buvo kartu ir lietuvių reikalas, rusiškos raidės lietuvių knygose — tai tas pats stačiatikių tikybos platinimo būdas, kitaip sakant, tas pats katalikybės reikalas[3]). Supratęs ją, Valančius stoja kuone į atvirą kovą ir čia jau sumezga pirmutinę, kad ir siaurose ribose, aktingą lietuvių politinę programą, kuri viešpatavo iki pat „Aušros“ laikų“ ...[4]).

Valančius, pirmasis supratęs graždankų pavojų, suorganizuoja diktoką būrį kunigų rašytojų ir gabentojų — knygnešių, o Prūsuose įsteigia agentūrą knygoms spausdinti ir ją paveda kun. Zabermanui. Į šią agentūrą Valančius yra išgabenęs 25 tūkstančius rublių, iš kunigų surinktų[5]).

---

[2]) Vac. Biržiška, ten pat, 15 p.

[3]) Plg.

[4]) Vac. Biržiška, Lietuvių politinės brošiūros 1860-tųjų metų pabaigoj, „Švietimo Darbas“ 1922 m. 3-6 nr., 415 p.

[5]) Cf. Spaudos atgavimo ir Am. Liet. Organ. Sukaktuvės, 25 p.

Pirmiausia buvo išspausdinta keletas daugiau politinio pobūdžio brošiūrų, kuriose buvo suformuluota Lietuvai daromos rusų skriaudos ir nurodyta būdai, kaip jų saugotis. Toliau liet. knygų spausdinimo darbas ėjo plačiu baru.

Rusų valdžia ėmė ieškoti tų knygučių autoriaus. Įtarimas krito ant Vysk. Valančiaus. Pradėta jį sekti, net kartą daryta pas jį namuose krata. Nieko nerasta. Rusai nedrįso imtis radikalesnių priemonių prieš Vyskupą Valančių. Paskutiniojo Lietuvos vyskupo ištrėmimas būtų galėjęs sukelti Europoje, ypač katalikų šalyse, daug triukšmo, o rusai kaip tik to nenorėjo.

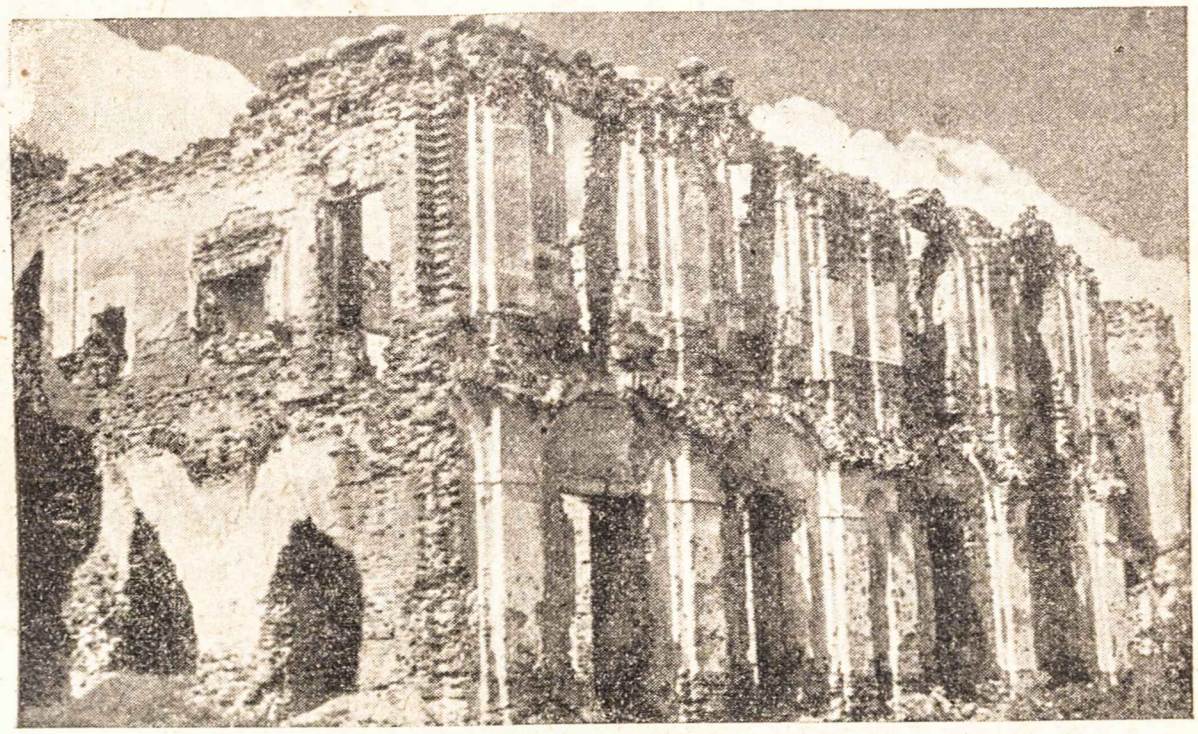

Biržų pilies griuvėsiai

PIRMIEJI IR DIDIEJI KNYGNEŠIAI

Negalėdami suvaldyti Vysk. Valančiaus, kaip knygučių autoriaus ir jų leidimo organizatoriaus, rusai pradėjo griežtai sekti ir bausti knygų platintojus. 1870 m. buvo areštuoti ir ištremti į Rusiją už knygų platinimą šie kunigai: P. Butkevičius (Žvingių klb.), Pr. Stuopas (Salantų vik.), K. Eitukevičius (Darbėnų vik.), M. Kaziliauskas (Naumiesčio vik.), ir B. Brundza, o kunigai V. Butvidas (Pagramančio vik.), V. Dembskis (Gaurės vik.) ir Grigaliūnevičius (Gardumos altar.) buvo perkelti iš Žemaičių į Vilniaus vyskupiją. Tai buvo pirmosios aukos, nukentėjusios dėl lietuvių spaudos platinimo.

„Nors rusų administracijai", rašo Vac. Biržiška, „ir pavyko pirmuosius platintojus likviduoti ir išsklaidyti po plačią Rusiją, tačiau ryšiai su prūsais nenutrūko. Valančius, plačiai remdamas naujus senųjų knygų leidimus, duoda ir daugybę naujai savo parašytų ir su rusų cenzūros reikalavimais visai nesuderintų knygų. Tuo laiku jis spausdino ir „svietiško" turinio knygų. Tiesa, tosios knygos iki „Aušrai" buvo beveik vienintelės lietuviškos svietiškos knygos. Praėjus keletai metų šioje dir-

Ir gegužinėj neužmirštame Dievo

voje jau atsiranda ir talkininkų. Vienas **pirmųjų, nuo 1870 m., buvo kun. Silvestras Gimžauskas** (m. pbr. — St. Y.)., kuris tačiau gyvendamas Lietuvos rytuose ir neturėdamas tiesioginio susisiekimo su Prūsais, negalėjo išplėsti nei savo leidinių, nei knygų platinimo. Užtat **nuo 1873 m. prisidėjęs prie Valančiaus akcijos kun. Martynas Sederavičius su savo padėjėju J. Antanavičium pradėjo varyti akciją Suvalkijoj tokiam pat, o gal ir didesniam maštabe, kaip Valančius. Šiam gi mirus, Sederavičius keliems metams pasilieka vienintelis visai Lietuvai idėjinis knygų rašy-**

Paskui — linksminamės

tojas ir platintojas... (m. pbr. — *St. Y.)*[6]). Apie 1879 m. į katalikiškų tikybinių knygų leidėjų skaičių, vėl grynai idėjiniais sumetimais, stoja Serapinas Kušeliauskas, pasirinkęs svarbiausią savo veikimui dirvą — Žemaitiją... *Kun. A. Vytarto asmenyje Kušeliauskas pradžioje surado gerą padėjėją, vėliau gi ir pavaduotoją, vedusį ta kryptimi platų leidimo darbą iki pat spaudos draudimo panaikinimo* (m. pabr. — *St. Y.)*. Tiek Gimžauskas, tiek Sederevičius, Kušeliauskas, Vytartas ir kiti kunigai faktinai vedė tą pačią Valančiaus liniją"[7]).

Taigi žymiausių Suvalkijos, Rytų Lietuvos ir Žemaitijos knygnešių— organizatorių būta kunigų. O kiek susirastų kunigų, kurie varė kuklų — tik savo parapijos ribose lietuviškos spaudos platinimo darbą. Svarbiausia tai, kad šie platintojai — knygnešiai buvo *idėjiniai darbininkai*, išeidami iš idėjinių, o ne biznio sumetimų.

MOKINIŲ PASIPRIEŠINIMAI IR JŲ INSPIRATORIAI

Kovoje su rusifikacija turėjo tam tikrą reikšmę lietuvių mokinių priešinimas eiti pamaldoms į rusų cerkvę ir klausyti verčiamų dėstyti rusų kalba tikybos pamokų. Šitokių pasipriešinimų atvejais neviename moksleivyje pabusdavo tautiniai jausmai. Tačiau beveik visų šių „revoliucijų" inspiratoriai buvo kapelionai. Užtat, žinoma, tekdavo ne vienam jų skaudžiai nukentėti. Didesniesiems tokių „prasikaltėlių" tekdavo pamatyti net Rusijos gilumą (pav., kun. Dambrauskui — Jakštui), o mažesniesiems užtekdavo specialiai įsteigto kalėjimo Kretingos vienuolyne. Būtų gana įdomūs daviniai, jei kas nustatytų, kiek tų prasikaltėlių prieš rusifikacijos politiką ir, būtent, kokie jų yra ten buvę. Svarbesnieji mums žinomi. Tai „Apžvalgos" ir „Tėvynės Sargo" įkūrėjai, redaktoriai ir bendradarbiai. Tų žmonių nusistatymas prieš rusifikaciją matyti iš tų laikraščių tono, kuris, pasak J. Tumo, buvo kairesnis už pačių kairiųjų laikraščių („Varpo", „Ūkininko") toną. Tačiau apie tų katalikiškų laikraščių vaidmenį kovoje su rusifikacija šiuo tarpu plačiau nekalbame.

KAT. PERIJODINĖ SPAUDA IR BENDRADARBIAVIMAS NEKATALIKIŠKOJ SPAUDOJ

Katalikų vaidmuo draudžiamojo laiko perijodinėje lietuvių spaudoje negali būti suvestas tik į „Šviesą", „Apžvalgą", „Tėvynės Sargą", „Žinyčią", „Kryžių". Be kunigų tiesioginio darbo (dalyvaujant pačiuose laikraščiuose) ir paramos netiesioginiai (platinant ar finansuojant), neapsėjo ir negalėjo apseiti nei „Aušra", nei „Varpas", nei kiti, anaiptol nekatalikiški laikraščiai. Iš „Aušros" bendradarbių kunigų mums žinomi tik A. Burba, Mykolas Miežinis, Silv. Gimžauskas, A. Baranauskas, Maironis, A. Jakštas, Prapuolenis, P. Tamošauskas, o iš „Varpo" — kunigai — A. Grinevičius-Jungtas, A. Burba, P. Urbonavičius (Vytautas), A. Milukas, Tomas Žilinskas, J. Tumas, P. Būčys ir Seinų Seminarijos klierikai. Tačiau rėmėjų, slaptų platintojų nei pavardžių nei skaičiaus mes nežinome, nors jų taip pat yra buvę nemaža. (Plačiau žiūr. brošiūroj „Kunigai kovoj su caro valdžia", Kaunas 1919).

Stasys Yla

---

[6]) Plačiau apie kun. M. Sederavičių kaip knygnešį žiūr. J. Matijošaitis, Knygnešių tėvas kun. Martynas Sederavičius, Kaunas 1932 m.

[7]) Vac. Biržiška, Liet. knygos augimo etapai, 27 ir 28 p.

RĖMAI IR FONAS DIDŽIOS ASMENYBĖS PAVEIKSLUI

POP. PIJAUS XI-JO 80 METŲ AMŽIAUS SUKAKTIES PROGA 1857.VI31—1937

Mielasis jaunime!

Jau senokai nebesikalbėjome „Ateities" puslapiuose! Pagaliau tariuos atėjus gerą progą tai padaryti. Progos duoda didžio asmens didis jubiliejus: Šventojo Tėvo, popiežiaus, vienuoliktojo Pijaus 80 metų amžiaus sukaktis, įvykusi šių metų Gegužės mėnesio paskutiniąją dieną.

Jaunimui, kuris yra pasiryžęs **Omnia instaurare in Christo**, t. y. visa atnaujinti Kristumi, turi būti ir, manau, yra ypač įdomu patirti apie Kristaus šių dienų vietininko žemėje gyvenimą, asmenį, darbus, siekimus ir rūpesčius. Lietuvos katalikiškam jaunimui dabartinis Kristaus vietininkas Pijus XI yra dar ypač artimas ir dėl to, kad jis yra artimas Lietuvai, nes jis yra per ją keliavęs, savo akimis matęs ją ir jos žmones, sutvarkęs jos bažnytinius reikalus ir rodąs jai šiaip visokeriopo palankumo. To palankumo jis yra įvairiomis progomis parodęs ypač katalikiškam jaunimui — ir besimokančiam mokyklų jaunimui ir kaimo jaunimui — pavasarininkams. Visa tai prisimint dabar yra atėjusi geriausia próga, jo sakyto jubiliejaus proga.

Bet pirm eskizuodamas paties jubilato paveikslą, aš tariuos esant būtina parengti tam paveikslui tinkamus rėmus ir foną, kad jame tas paveikslas išeitų juo ryškesnis ir gyvesnis.

Tokiu fonu aš tariuos paimt tą instituciją, kurios atstovas yra Pijus XI, jau 266-sis nuo pat jos buvimo pradžių. Ta institucija — tai popiežiaus institucija.

Žodis „popiežius" yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *pappas=tėvas*, kurį lotynai sutrumpino į **papa** su tąja pačia prasme. Pirmiau šiuo terminu buvo vadinami vienuolynų vyresnieji bei vyskupai; nuo ankstybųjų vidurinių amžių šis žodis vartojamas šių dienų prasme, t. y. tik Romos vyskupui ir visos Bažnyčios galvai pavadinti.

Lietuviai žodį „popiežius" gavo per lenkus, „susilietuvindami" lenkų žodį **papież.** Ar „popiežius" yra tikęs ar netikęs terminas, to klausimo čia nenagrinėsime. Mums čia rūpi tik tuo vardu vadinamas pats dalykas, t. y. popiežiaus institucija, kuri kitomis kalbomis vadinama trumpiau, nes taip pat tik vienu žodžiu, būtent: ital. *papato*, pranc. *papauté*, angl. **papacy,** vok. **Papsttum** ir t.t. Ir ne visais galimais atžvilgiais čia žiūrėsime popiežiaus institucijos, bet tik dviem: 1) iš kur ši institucija kilo ir 2) kurios reikšmės ji yra turėjusi žmonijos istorijai, pirmoj eilėj vakarinės Europos istorijai, jos kultūrai bei civilizacijai.

I. KAS MUMS KATALIKAMS YRA POPIEŽIAUS INSTITUCIJA?

Jau grynai istorijos akimis žiūrint, popiežiaus institucija yra tokia institucija, kuri neturi į save panašios kitos tokios įstaigos žmonijos istorijoj. Ji prasidėjusi iš menkų ir menkiausių pradžių, tapo centriniu žmonijos istorijos punktu. Joje dažnai silpnas senelis drebančia ranka valdė žmoniją. Didumoj patys silpni ir beginkliai tos institucijos atstovai įveikė

karingus žemės galiūnus, kunigaikščius, karalius, imperatorius — patraukė juos į savo teismą ir atstatė nuo sosto. Daugelis tos institucijos atstovų buvo neturtę gimę ir augę, buvo net iš vergų kilę, kiti buvo piemenavę, bandą ganę, — o tačiau jiems bučiavo kojų karalystes paveldėjusieji valdovai ir vadino save jų malonės vasalais. Vakar dar jie buvo nežinomi ir niekieno nepaisomi, o šiandien jie jau laikė žmonijos istorijos vairą ir lėmė tautų likimo eigą. Nei kilmė, nei tautybė čia nenusvėrė. Ar jie buvo graikai, ar syriai, ar lotynai, ar italai, ar anglai, ar ispanai, ar prancūzai, ar vokiečiai—to nedaug buvo paisoma, nes jie stovėjo aukščiau tautų ir visos tautos jų klausė. Ką jie kalbėjo, to klausė visa žmonija. Dažnai jie skelbė karą ir taiką. Jie kūrė valstybes, skirstė žemynus ir okeanus, bet taip pat viešpataudami ir dvasios karalystėj: jie priima žmones į Kristaus karalystę ir juos iš jos išskiria. Jie suteikia žmonėms garbę būti pakeltiems ant altorių. Seniausios valdovų dinastijos, palygintos su jų linija, yra tik lyg nuo vakar dienos, o daugelio tų dinastijų jau seniai nebėr. — Tat kas gi ji yra toji institucija? Tai popiežiaus institucija.

Kad popiežiaus institucija yra pirmos eilės istorinė galybė, tai yra visų pripažintas faktas, nes juk tokia ji stoja prieš mūsų akis žmonijos istorijos metraščiuose per daugelį šimtmečių; tokia ji yra ir šiandien.

Bet mums, katalikams, popiežiaus institucija yra daug didesnis ir aukštesnis dalykas, kaip visos pasaulinės galybės, kilusios ir išnykusios, kad užleistų vietą kitoms; katalikams popiežiaus institucija yra religinis-bažnytinis dalykas, kilęs ne iš žmonių ar asmenų santykių, bet Kristaus valia, kaip centrinis punktas jo įsteigtos Bendruomenės, kaip jo norimas vyriausias ir centrinis organas naujo religinio gyvenimo, kurį Kristus atnešė žmonijai.

Šitoks vertinimas popiežiaus institucijos, kaip Dievo norėtos ir įkurtos institucijos, yra tas įžymiausias viršinis pažymys, kuriuo katalikai skiriasi nuo kitų krikščionių, būtent, nuo graikų-byzantiečių ir nuo protestantų vakariečių. Kai graikų-byzantiečių Bažnyčia XI-me šimtmety atsiskyrė nuo vakarų lotyniškosios Bažnyčios, tai to skyrimosi lemiamas punktas buvo Romos popiežiaus institucijos nepripažinimas. Dar didesnių priešingumų katalikybei radosi XVI-me šimtmety kilusioj vadinamoj Reformacijoj, pirmiausia Vokietijoj, o paskui ir kitose Europos šalyse. Kad ir naujos krypties šalininkai daug kame tarp savęs nesutiko, betgi viename punkte jie visi buvo vieningi: visi jie ėjo prieš popiežiaus instituciją, kurią jie laikė senosios Bažnyčios didžiausia tvirtove, ir kurią todėl jie buvo pasiryžę sugriauti, o jos vietoj pastatydinti savuosius kūrinius. XVI-me šimtmety su popiežiaus institucija buvo kovojama tokiais būdais, kurių šiandien negiria net nekatalikų istorininkai. Ir paskesniais laikais protestantuose čia smarkiau, čia silpniau, buvo skelbiama kova popiežiaus institucijai. Taip yra ir iki šių dienų.

Taip dalykams esant, ką gi mano apie popiežiaus instituciją katalikai? Ką mano katalikai ir ką turi gerai žinoti kiekvienas išsimokslinęs katalikas, apie tai čia ir noriu kotrumpiausiai pakalbėti.

Popiežiaus institucija katalikui yra dieviška institucija. Šitai katalikui yra tikėjimo klausimas; o tikėjimo klausimus katalikybėje galutinai išsprendžia ne subjektyvinės nuomonės, ne mokslininkų tyrinėjimai, bet gera valia priėmimas to, ką mums Katalikų Bažnyčia, tasai Kristaus pastatytas religinis autoritetas, patiekia kaip Dievo apreikštąją tiesą. Todėl

paskutinis ir nulemiantis motyvas pripažint popiežiaus instituciją katalikui yra nei tos visos institucijos nuveikti darbai istorijoj, nei atskirų jos atstovų pasižymėjimai, taip pat ir ne asmeniniai popiežių savumai, bet Dievo malonės pagalba įgytas įsitikinimas, kad Katalikų Bažnyčios mokslas, pagal kurį Romos vyskupas, kaip apaštalo Petro papėdininkas, yra Dievo Bažnyčios regimoji galva ir Kristaus vietininkas ant žemės, — kad šis mokslas yra atsirėmęs Apreiškimo.

Bet kuo Katalikų Bažnyčia tokį savo mokslą remia? Gal būt ji kaip Dievo Apreiškimą skelbia viską, kas tik kuriam jos teologui į galvą ateina? Ne! Katalikų Bažnyčia nėra laisva nustatinėti tai, kas sudaro mūsų dieviškojo tikėjimo turinį, bet tikėjimo tiesas ji nustato iš tikėjimo versmių. Taigi, Katalikų Bažnyčios skelbiamoji tikėjimo tiesa apie apaštalo Petro primatą remiama tikėjimo versmėmis, būtent, paties Kristaus žodžiais, įrašytais evangelijose.

Klasikinė vieta *(locus classicus)* evangelijose, kurioj apaštalui Petrui Kristus pažadėjo vadovavimą Bažnyčiai, yra šv. Mato evangelijos 16-me skyriuje, kame aprašoma scena Pilypo Kesarijoj. Žvejui Simonui Jonos sūnui Petro, t. y. Uolos vardą Kristus buvo davęs, kai pirmą kartą buvo su juo susitikęs. Kai Andriejus savo brolį Simoną pirmą kartą buvo nusivedęs pas Jėzų, tai „įsižiūrėjęs į jį Jėzus tarė: Tu Jonos sūnus Simonas; tu vadinsiesi Kėfas, tai reiškia Petras (Uola)" (Jon. 1, 42). O Pilypo Kesarijos apylinkėse Kristus klausė apaštalų, ką jį laiko jie esant. Visų apaštalų vardu atsakydamas Simonas Petras išpažino jį esant Kristų, gyvojo Dievo Sūnų. Tuomet „atsakydamas Jėzus jam tarė: Palaimintas esi, Jonos sūnau, Simonai, nes ne kūnas ir kraujas tai tau apreiškė, bet mano tėvas, kurs yra danguje. Ir aš tau sakau: Tu Petras, ir ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią, ir pragaro vartai jos nenugalės. Tau aš duosiu dangaus karalystės raktus; ką tu suriši žemėje, bus surišta ir danguje, ir ką tu atriši žemėje, bus atrišta ir danguje" (Mat. 16, 17—19).

Kristaus žodžiai čia toki aiškūs, jog negali būt jokio abejojimo, kad jais yra pažadėta apaštalui Petrui aukščiausias Bažnyčios vadovavimas. Šį pažadėjimą Kristus dar patvirtino po savo prisikėlimo, pasakydamas Simonui Petrui du kartu „ganyk mano avinėlius" ir vieną kartą „ganyk mano avis" (Jon. 21, 15—17).

Dar šv. Luko evangelijoj randame, kad Kristus ypač Petrą įspėja nuo netikėjimo pagundos, kad ypač meldžiasi už Petrą ir paveda jam stiprint savo brolius (Luk. 22, 31—32). Kristaus pažadėjimą, kad Petras tikėjimo dalykuose nepaklysiąs ir neapsiriksiąs bei paliepimą sutvirtinti tikėjime savo brolius, Petras ir čia gavo kaip apaštalų galva ir valdovas.

Tokiomis tat tikėjimo versmėmis (=Kristaus žodžiais) Katalikų Bažnyčia remia jos skelbiamą ir laikomą mokslą apie popiežiaus instituciją. Ji dar priduria, jog Kristus tą instituciją įkūrė tuo tikslu, kad jo įkurtoji Dievo karalystė žemėj turėtų vienybės ir tvirtumo regimąjį pagrindą.

Katalikų Bažnyčios priešai, žinoma, ieško visokių visokiausių būdų įrodyt, kad tik ką cituotos evangelijų vietos nesančios autentiškos, t. y. kad tie žodžiai nebuvę paties Kristaus žodžiai, bet yra vėliau į evangelijas įsprausti. Daugiausia puolimų yra tekę atlaikyti klasikinei popiežiaus institucijos vietai: Mato 16, 17—19. Prirašyta daugybė veikalų, pareikšta įvairiausių nuomonių, bet dar nė vienam naujosios evangelijų kritikos atstovui nėra pavykę objektiviai įrodyt, kur, kada, kas ir kuriais

sumetimais yra tą vietą vėliau įkišęs į seniausiąją, visoj Bažnyčioj skaitytą šv. Mato evangeliją. Kritiškai išsvarsčius anokį tvirtinimą, priei-nama išvada, kad abejojimas kalbamos vietos autentiškumu neturi pa-grindo nei tos vietos tradicijoj, nei turiny, nei jos kalbinėj formoj, bet kad ji ginčijama tik einant įvairiausios rūšies subjektivinėmis premiso-mis, būtent, filosofinėmis, religinėmis ir ypač konfesinėmis; bet jei taip, tai ir tų galvotojų daromos išvados tegali turėti reikšmės tik tiems, kurie su tomis jų premisomis (prielaidomis) iš anksto sutinka. O kitiems jos neprivalomos. Šiandien nevienas ir protestantų mokslininkų neneigia Mt. 16, 17—19 autentiškumo, tik „antipopiežiškai" tą vietą aiškina*.

Dėl šv. Jono evangelijos popiežiaus instituciją liečiančių posakių, tai jie, atskirai paimti, net nebandomi ginčyti. Tačiau norima paneigti, kad visos šv. Jono evangelijos autorius nėra Kristaus mokinys, kad ji esanti parašyta ne tokio autoriaus, kuris yra savomis akimis matęs Kristų ir savomis ausimis girdėjęs jo žodžius, bet kažkokio didžio nežinomo asmens iš antrosios generacijos (kartos) po Kristaus laikų. Tačiau tvir-tinimas, kad šv. Jono evangelijos autorius yra ne Jonas Zebedejietis, taip pat yra diktuojamas tik racionalistinių bei naturalistinių premisų, bet ne faktų. Šv. Jono evangelijos autorius taip puikiai pažįsta žydų asmenis, santykius ir institucijas Kristaus laikais, kaip joks antrosios kartos, iš pagonų kilęs krikščionis nebūtų galėjęs jų pažinti. Ketvirtosios evan-gelijos autorius, tiesa, gali būt nežinomas asmuo šių dienų tos evange-lijos kritikams, bet jis negalėjo būt nežinomas tai pirmųjų krikščionių bendruomenei, kurioj ir kuriai jis savo evangeliją rašė ir iš kurio rankos ji ją gavo pirmajam šimtmečiui besibaigiant.

Ką žinome apie apaštalo Petro veiklą ir jo poziciją pirmosiomis krikščionių Bažnyčios dienomis, visai derinasi su abiem aukščiau cituo-tais Kristaus posakiais. Apie tai žinome iš Apaštalų Darbų. Šią didžiau-sios vertės knygelę pridėjo prie savo evangelijos šv. Lukas. Ji nėra pir-mosios Bažnyčios kronika diena po dienai. Jos pirmoj daly tik bendrais bruožais atpasakota istorija pirmosios krikščionių bendruomenės Jeru-zalėj ir Palestinoj iki Erodo Agripos mirties 44 m. Bet ir iš šio suma-rinio pranešimo visai aišku, kad apaštalo Petro stovėta prieky apaštalų kolegijos ir visos pirmosios krikščionių bendruomenės. Citatoms neiš-tenka vietos. Susidomėjusiems pasiūlau patiems Apaštalų Darbus pa-skaityti, bent pirmuosius dvyliką skyrelių.

Kas kalbama apie apaštalo Petro poziciją kitų apaštalų tarpe, tatai patvirtina ir apaštalas Paulius savo laiške Galatams. Be to, iš Pauliaus sužinome, kad prisikėlęs Kristus iš visų apaštalų pirmiausia pasirodęs Petrui (1 Kor. 15, 5). — Taigi, Katalikų Bažnyčios mokslas, kad apaštalas Petras yra gavęs iš Kristaus primatą, t. y. valdžios pirmenybę, yra tvir-čiausiai pagrįstas tikėjimo versmėmis, t. y. paties Kristaus žodžiais.

Tolesnis Katalikų Bažnyčios mokslas, kad tas primatas perėjo Romos vyskupams, jau yra atsirėmęs ne apreiškimo, bet istorijos fakto, kad šv. Petras buvo atvykęs Romon ir tenai mirė kankinio mirtimi. Šis faktas

---

* Prieš 20 su viršum metų šiais klausimais aš esu rašęs straipsnį: Popiežiaus primatas Kristaus mokslo ir istorijos šviesoje. Vilties priedas 1914 m. 367—407 psl. Dabar jau yra daug naujos literaturos, kurios šioj vietoj nė suminėti netenka.

patikrinti, tai jau istorinės kritikos dalykas; ir jis turėtų būt kaip tikras faktas priimtas tik tuomet, kada jo faktinumas būtų tikrai įrodytas.

Už šv. Petro buvimą Romoj kalba visa senobinė krikščionybės tradicija. Tačiau jau nuo XIV-jo šimtmečio yra kelta dėl to abejojimų. Aukščiausią laipsnį ginčas buvo pasiekęs XIX-jo šimtmečio antrojoj pusėj ir buvo baigtas katalikiškosios tradicijos naudai. Jai laimėti ar tik ne daugiausia reikia laikyt prisidėjus didelį Bažnyčios istorininką, liberalinio protestantizmo didžiausią teologą, Berlino universiteto profesorių Adolfą Harnack'ą (1851—1930). Jis įvairiomis progomis yra tuo klausimu išsitaręs ir drąsiai pasakė, kad tas ginčas yra išaugęs ne iš kritiško istorijos tyrinėjimo, bet iš konfesinių priešingumų; Harnacko įsitikinimu, apaštalo Petro buvimas ir mirtis Romoj yra taip pat gerai paliudyti, kaip kiti geriausiai paliudyti pirmosios krikščionybės faktai.

Reikia paminėti ir kitą liberalinio protestantizmo teologijos šulą, Bažnyčios istorininką prof. H. Lietzmann'ą (g. 1875 m.), dabartinį Harnacko papėdininką Berlino universitete (nuo 1924 m.). Lietzmann'as, dar Jenoj profesoriaudamas (nuo 1905 m.), 1915 m. išleido veikalą „Petrus und Paulus in Rom" (^{2}1927), kuriame jis liturgijos istoriniais ir archeologiniais tyrinėjimais iškėlė naujų momentų už katalikiškąją tezę.

Atrodė, kad ginčas baigtas galutinai. Bet Kristus ir Katalikų Bažnyčia yra toks „ženklas, kuriam bus prieštaraujama" (Luk. 2, 34). Del to ir katalikiškąją tezę paremiąs Lietzmanno veikalas nepaliko be prieštaravimų. Pačiu paskiausiu laiku Lietzmanną puolė jo papėdininkas Jenos universitete (nuo 1924) prof. Karolius Heussi (g. 1877) pernai metais išėjusiame veikale „War Petrus in Rom?" (santrauka Židiny, 1937, 1, 139—140). Lietzmannas savo puolikui atsakė*, tas vėl netylėjo**. Ir ginčas vėl verda. Tačiau būkime ramūs. Kokių ypatingų staigmenų tas ginčas neduos. Jis įdomus tik kaip nekatalikų mokslininkų sportas katalikų tradicijos arenoj. Pati katalikų tradicija jau daug tokio „sporto" yra mačiusi, prie jo pripratusi ir neturi nė mažiausio būkštavimo, kad besportuojantieji galėtų pačią areną sugriauti. Popiežiaus institucijos ir jo primato istoriniai pagrindai yra toki pat nepajudinami, kaip ir jo dogmatiniai pagrindai. „Todėl kai kasmet Birželio mėn. 29 d. (Šv. Petro ir Pauliaus šventėj) Šv. Petro Bazilikos didžiulėj kolonadoj suūžia (giesmės aidas) ‚O felix Roma, o laimingoji Roma, pašventinta abiejų apaštalų kunigaikščių garbingu krauju', — tai šis džiaugsmo šūkis nėra legendos išgarbinimas, bet džiaugsmingas išreiškimas tikro fakto, kad Romos Bažnyčia savo tarpe turi kaip globėjus du vyriausiu pirmosios krikščionybės atstovu, — Petrą, uolos vyrą, vyriausią bažnytinio autoriteto turėtoją, ir Paulių, ugningos dvasios vyrą, didingiausį krikščioniško gyvenimo sėjiką"***.

Šiam kartui tiekos pasvarstymų tariuosi ir pakaks. Apie popiežiaus instituciją istorijoj kalbėsimės kitą kartą.

Jūsų Pr. Dovydaitis

---

* H. Lietzmann, Petrus, römischer Martyrer. Sitzungs-Berichte der Preuss. Akad. der Wiss. Phil.-hist. Klasse 1936.

** K. Heussi, Wart Petrus wirklich römischer Martyrer? Eine Auseinandersetzung mit H. Lietzmanns Schrift: Petrus, römischer Martyrer. Gotha 1937.

*** A. Ehrhard, Was ist uns Katholiken das Papsttum? Rede am 26 März 1924 im Rom. Tinnjo-Verlag, Rom, 13 p.

K. VILTRAKYTĖ

ATEITIES MERGAITĖ

Šiandieninis žmogus nemėgsta susikaupti ir rimtomis akimis pažvelgti į ateities gyvenimą. Eina minia diena iš dienos, stumiama atsitiktinumo, tenkintų tūkstančius neribotų savo aš reikalavimų. O artimo kruvinas vargas, o visuomenės rūpesčiai, o tėvynės ateitis — kam visa tuo kvaršinti galvą, jei iš to neturėsi materialinės naudos? „Man vistiek pat", kalba sotūs ir patenkinti veidai. „Man vistiek pat", kartoja jų pavyzdžiu darbo ir rūpesčių sulenkti skurdeivos.

Niekuomet pasaulis tiek nebuvo užplūstas meilės plakatų ir niekuomet tos meilės nebuvo tiek reikalinga, kaip šiandien. Laikraščiai, knygos, krautuvių vitrynos, kinų ir teatrų skelbimai, šokių salės, privatūs namai ir įstaigos skelbia visokią meilę, pradedant pirmutine ir baigiant paskutine, bet iš antros pusės visa aplinkuma trokšte trokšta, alkste alksta meilės.

— Duokite mums žmonių, kurie mokėtų mylėti amžina, viena, nesibaigiančia, neribota meile. Duokite mums idealistų, kurių žodžiai mūs jausmus išjudintų ir išmokytų karštesniu tvinksmu gyvenimą atjausti, — kalba žmonės, namai, gatvės, laukai, o kiekvieni metai vis mažiau idealistų užaugina. Pasaulis skęsta į apatiją, gimsta pesimistai, nusivylėliai, bevaliai ... Ir plaukia žmonės lyg šapeliai pavandeniui lyg vėjo nešiojami pienių pūkeliai ...

Momentas kūno kultūros pam

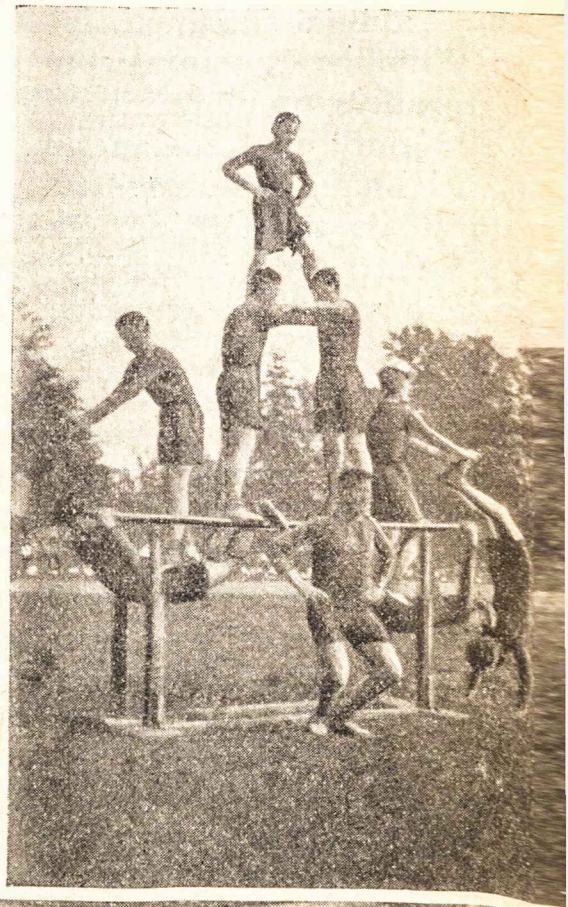

Pertrauka gimn. kieme

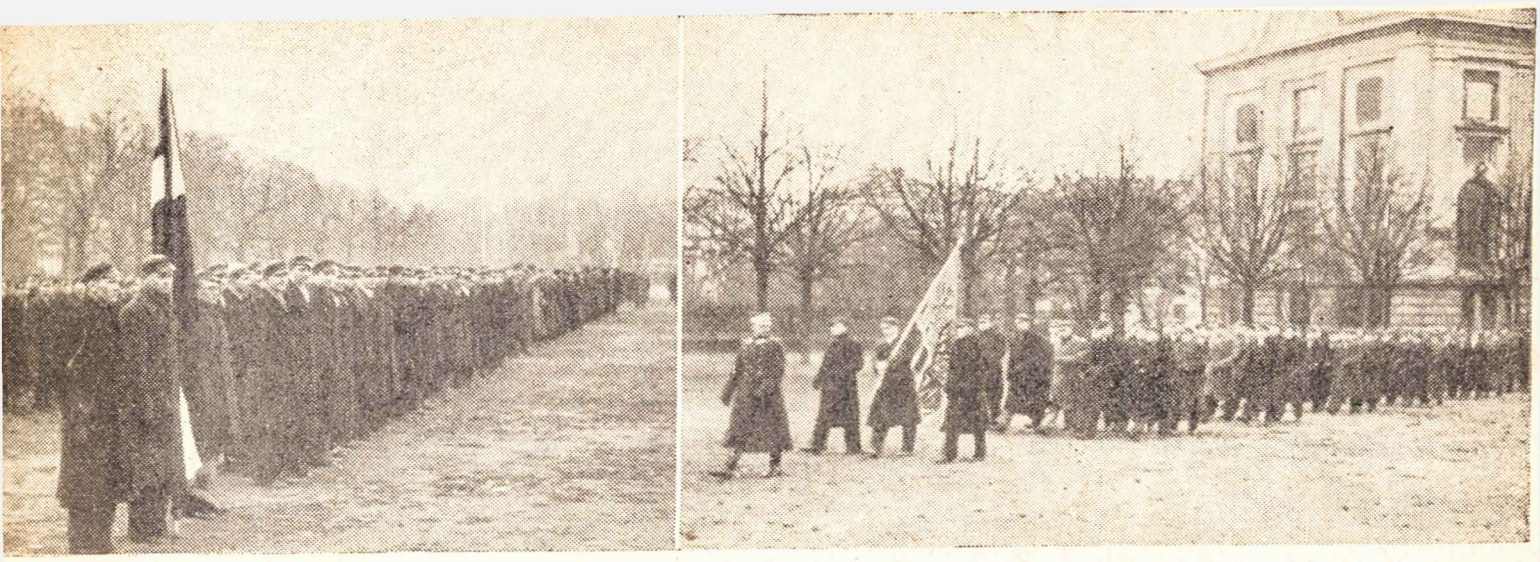

Latvijos moksleiviai rikiuojasi šventei

— Mergaite, ar tu nenorėtum iškilti virš tos be idealo gyvenančios minios ir pasukti savo gyvenimo laivelį prieš srovę? Juk žinai, kokiom dovanom tave Aukščiausias išpuošė. Nė vienas Jo rankų tvarinys negavo tos didžios, viską kuriančios galios. Tu Jo kūrybos vainikas, šedevras.

— Angelas — ne mergaitė, — girdi kalbant žmones. Tik pavartyk žmonijos istorijos lapus ir atrasi ištisą savo puikių darbų epopėją. Kiek tu ašarų nušluostei nuo nelaimingų veidų, kiek pasaulio skausmo išnešei ant savo pečių, kiek žmonių sugrąžinai į tikrąjį kelią? Manai, šiandien mūsų vargingoji ašarų pakalnė nėra reikalinga tavo atjaučiančios širdies? O taip! Neišmainyk savo turtų į moderniškąjį „man vistiek pat" ir nenueik paskui tuos smagumų ir laimės ieškotojus, kurie tik prieš tavo širdies ramybę nori pasikėsinti. Kas iš to, kad tavo draugės giriasi visokiais „laimėjimais", jei prie to priėjo per kitų ašaras ir nelaimes. Jų džiaugsmas neilgas: ateis laikai, kada tėvą motiną keiks ir bevelys bejausmiu akmenėliu šalia kelio gulėti. Tu, gi, niekados neieškok gyvenime sau laimės, bet stenkis visuomet ją kitiems duoti, o tada ir savąją atrasi. Štai tavo ateities idealas.

Sunkus ir slidus kelias veda į jį ir juo toliau keliausi, juo jis bus sunkesnis. Todėl iš mažų dienų išmok nugalėti visas tas sunkenybes, kurios tavęs laukia ateity. Gimnazijos laikai yra tinkamiausi šiai didžiai gyvenimo misijai pasiruošti. Kaip norėdami mokėti svetimų kalbų, turime pradėti nuo abėcėlės ir kasdien lavintis, kasdien daryti sunkesnius pratimus, taip ir čia reikia pradėti nuo mažų dalykų. Tu turi išmokti atjausti artimo vargą. Žmonės, paprastai, mėgsta tik tuos, kurie gražiai apsirengę, moka gražiai pakalbėti, kurie nieko iš jų nereikalauja, tik viską jiems atiduoda. Liūdintieji ir širdy verkiantieji paliekami vieni, nes jie nuobodūs, neįdomūs. O tu tyčia pamėgink susidraugauti su jais, pasistenk suprasti visas jų nuliūdimo ir nuošalumo priežastis ir pamatysi, kaip tu pasijausi laiminga, galėdama savo draugiškumu nors vieną jų valandėlę pralinksminti. Kažin ar tik mūsų nedraugiškumas ir nesupratimas žmones padaro neįdomius ir nuobodžius? Pasistenkime šią klaidą greit taisyti, nes būsime kalti mizantropizmo ugdyme. Kaip dažnai pasitaiko klasėj neturtingų, prastai apsirengusių ir alkanų draugių-ų. Neatstumkime jų ir nedidinkime jų skausmo. Gal ne vienas iš jų, grįžęs iš gimnazijos kruvinom ašarom apsiverkia, mūsų žvilgsnio ar žodžio įžeistas.

Štai mūsų altruizmo mokykla. Joje stenkimės savo pareigas atlikti

Panevėžiečių „Ateities" bendradarbių dalis su Alf. Sušinsku

Kai kas, kartais, nesiorientuoja, kas galima studijuoti V. D. U-to Teol.-Filos. Fakultete. Todėl abiturientų dėmesiui čia ir duodame keletą informacinio pobūdžio pastabų.

Teologijos-Filosofijos Fakultetas yra dvilypis: jis turi du skyrius — Teologijos ir Filosofijos. Teologijos skyriuje studijuoja tie, kurie nori būti kunigai. Filosofijos skyrius yra skiriamas tiems, kurie nori būti mokslininkais, mokytojais, visuomenės veikėjais, literatais ir žurnalistais. Šitas skyrius yra turtingas šakomis ir specialybėmis. Apie jas ir norime duoti pluoštelį žinių, kad abiturientai geriau orientuotųsi.

1. Filosofija. Filosofijos skyriuje išeinama visa filosofijos sistema, pradedant logika ir baigiant kultūros filosofija. Augant mūsų dienomis susidomėjimui filosofija, ši specialybė vis labiau pradeda traukti ir mūsų krašto jaunimą. Tik seniau į filosofiją žiūrėta kaž kaip iš aukšto. Tuo tarpu dabar visi rimti mokslininkai ir pedagogai pabrėžia, kad joks rimtas mokslo darbas nėra galimas be filosofinių pagrindų. Teologijos-Filosofijos Fakultete filosofijos dėstymas pasižymi vieningumu, kas labai palengvina studentams susiorientuoti šioje plačioje ir reikšmingoje mokslo srityje.

2. Pedagogika. Šis mokslas Teol. Filos. Fak-te yra ypatingai sustiprintas. Čia yra įsteigtas net specialus Pedagogikos Institutas, kuris pagelbsti rimtai pasiruošti tiems, kurie nori būti gerais mokytojais arba pedagogais mokslininkais. Pedagogikos Institutą galima

---

penketukui ir neugdykime savyje baisaus egoizmo, mūsų ateities nelaimės.

Atėjome į šį paasulį ne laimės ieškoti, bet jos užsitarnauti. Šis gyvenimas yra lyg bandymo namai. Jis nuolat stato mums visokių kliūčių ir sunkenybių, kurias didvyriškai turime nugalėti.

— Visados būk ateities mergaitė, o ne dabarties. Dabartim gyvena tik tie, kurie neturi proto ir valios. Tu, gi, neeikvok šiandien savo jėgų,

lankyti ir skyrium nuo kitų dalykų. Tuomet gaunamas specialus pažymėjimas. Stingant mūsų krašte gerų mokytojų ir gerų mokykloms inspektorių, šitas Pedagogikos Institutas yra labai reikšmingas. Juo susidomėjimas yra nemažas, nors savo struktūra jis dar yra gana jaunas. Reikia tikėtis iš abiturientų, kad nemažas jų skaičius ir įstos į Pedagogikos Institutą Teologijos-Filosofijos Fakultete.

3. Sociologija. Šita mokslo sritis yra skiriama visiems tiems, kurie nori būti visuomenės veikėjais. Mūsų kraštui reikia 500 aukštąjį mokslą baigusių žmonių, kurie galėtų vadovauti organizacijoms ir dirbti atsidėję Kat. Akcijos darbą. Šiuo tarpu tokių žmonių mes turime tik keletą. Taigi sociologijos mėgėjų perspektyvos yra labai didelės ir plačios.

4. Istorija. Istorijos specialybę pasirinkusieji paprastai būna gimnazijų mokytojais. Teol. Filos. Fakultetas ypač rūpinasi ir stiprina Lietuvos istoriją, kuri mūsų krašte šiuo metu kelia nemaža susi-

„Ką mūsų kariuomenė veikia?"

„Karys"

domėjimo. Mūsų praeities pažinimas yra reikalingas visiems inteligentams ir šios srities specialistų niekados neturėsime per daug. Istorija ypač patraukia tuos žmones, kurie mėgsta praeitį ir kurie jau gimnazijose šia mokslo šaka domėjosi. Istorijos būrelių abiturientai Teol. Filos. Fakultete ras savo susidomėjimui geros medžiagos.

Smagioj iškiloj

5. Literatūra. Literatūra yra labai platus mokslas, todėl jis yra Teol. Filos. Fakulteto padalintas į penketą šakų: lietuvių, graikų, lotynų, vokiečių ir prancūzų. Šių specialybių studentai vieni gali būti mokytojais gimnazijose, kiti, kurie turi talento, gali išaugti rašytojais, treti gali būti literatūros kritikais ir istorikais. Žodžiu, literatūros specialybės atidaro kuo plačiausias duris į įvairias sritis. Paprastai literatūra ir turi daugiausia klausytojų. Literatūros būreliai gimnazijose, reikia tikėtis, duos Teol. Filos. Fakultetui nemažą skaičių studentų. Ypač jų laukiame iš „Ateities" literatų — skaitytojų ir rašytojų.

6. Žurnalistika. Žurnalistika Teol. Filos. Fakultete tebėra pagalbinis mokslas prie literatūros ir prie sociologijos. Bet netrukus jis bus suorganizuotas platesniu mastu, gal net žurnalistikos Instituto pavidalu, kurį baigusieji galės užimti įvairių laikraščių redaktorių vietas. Kvalifikuotų žurnalistų mes beveik neturime. Čia darbo sritys yra labai plačios. Tikimės, kad „Ateities" korespondentai susidomės žurnalistika ir gausiai šio kurso mokslus lankys.

Baigiant šitą trumpą apžvalgą dar reikia pridėti, kad Teologijos Filosofijos Fakultetas turi biblioteką skyrium nuo didžiosios U-to bibliotekos, kur studentai gali beveik ištisą dieną skaityti knygas ir žurnalus. Tik bibliotekoje prasideda tikrosios studijos, todėl į biblioteką Teol. Filos. Fakultetas kreipia dėmesio. Ji yra taip sutvarkyta, kad studentai laisvai patys gali imtis kokias tik nori knygas ir vietoje skaityti.

Teologijos-Filosofijos Fakultete vyrauja kūrybos entuziazmas ir nuoširdus bendradarbiavimas tarp profesorių ir studentų. Šitie dalykai sukuria glaudžią mokslinę bendruomenę, kurioje viena dvasia ir viena širdis geriausiai laiduoja mokslinę pažangą ir studijų pasisekimą. Čia mokslas nėra tik perteikiamas oficialiai, bet yra išgyvenamas kartu profesorių ir studentų. Mokslas, pasaulėžiūra ir gyvenimas čia eina ranka rankon.

Buvęs Teol. Filos. fak-to studentas

KARO MOKYKLA

Norintieji stoti į aspirantus turi ligi birželio 1 d. paduoti savo gyvenamosios vietos komendantui prašymą (tikrosios tarnybos kariai — komandos tvarka raportą), prie jo pridėdami: 1) mokslo cenzo dokumentą arba notaro patvirtintą jo nuorašą, o ėję mokslą užsienio mokyklose — dar ir Švietimo Ministerijos pažymėjimą, nustatantį jų lankytos mokyklos prilyginimą atitinkamai Lietuvos mokyklai, 2) gimimo metriką arba notaro patvirtintą jos nuorašą, 3) savo ranka rašytą curriculum vitae, 4) savo ranka surašytas kandidato žinias, kurioms blankai gaunami apskričių ir Klaipėdos krašto komendantūrose, o 5) jaunesni kaip 21 metų amžiaus — dar viršaičio, burmistro arba policijos patvirtintą savo tėvų arba globėjų leidimą stoti į aspirantus. Vidurinių mokyklų paskutinės klasės mokiniai, vietoje 1 p. sakyto mokslo cenzo dokumento, gali prie prašymo pridėti jų lankomos mokyklos pažymėjimą, kad jiems leista laikyti baigiamuosius egzaminus, o mokslo cenzo dokumentą jie gali komendantui pristatyti kandidatų parinkimo dieną. Prašymus ir dokumentus žyminiu mokesčiu apmokėti nereikia.

KUN. J. STANKEVIČIUS

ŠVENTADIENIŲ PRAMOGOS

Žavingasis pavasaris jaunose širdyse jau kelia nerimą. Kur šiandien po pietų eisime? Kur vyksime rytoj? Ar linksma buvo? Vis tai jaunų širdžių klausimai ir svajonės, kada pievos pasipuošia žalumynais ir gėlėmis, kada medžiai dvelkia jaunumu.

Ar galima sekmadieniais ir šventadieniais daryti ekskursijas į gamtą, į laukus? Ne tik galima, bet ir reikia. Tačiau tai daryti galima tik išklausius šventųjų Mišių ir pamokslo. Jei katalikui šventą dieną ekskursija — iškila yra svarbesnis dalykas už Mišias, toks katalikas virsta pabaltintu grabu.

Iš iškilų reikia laiku grįžti namo. Kas per daug ilgai užtrunka, sekančią dieną negali tinkamai atlikti savo pareigų. Pačios pramogos, jei jos nusitęsia iki vėlybos nakties, doros žvilgsniu yra baisiai žalingos. Mergaitė, kuri tamsoje išdrįsta mišrioje draugystėje pasilikti, yra neverta garbingos mergaitės vardo.

Vykti į iškilas galima tik geroje draugystėje. Jeigu tai bus daroma su tokiais draugais ir draugėmis, kurie doros žvilgsniu yra nusmukę, visą iškilos laiką reikės su jais rietis arba savo dorovingumui turėti nuostolių. O kiek idealių jaunuolių neteko doros vien tik dėl to, kad blogose draugystėse vyko į iškilas, kad mišrioje kompanijoje stovyklavo . . .

Kodėl šventos dienos yra pažymimos raudona spalva? Gal dėl to, kad šventų dienų darbai daugelį priverčia rausti? Jei taip būtų, tai tikrai būtų bloga. Katalikiškoji moksleivija turi įrodyti, kad taip nėra. Šventųjų dienų raudonoji spalva tepavirsta ugnimi, kuri mūsų sielose sudegintų viską, kas tik yra bloga; šventųjų dienų ugnis tepavirsta šviesa, kuriai šviečiant gamtoje pamatytume Dievo veikimą, o žmonėse — Kristaus brolius ir seseris.

Kiek žmonių yra vargstančių ir skurstančių! Jie gyvenimo taip yra užguiti, taip prislėgti, kad niekas jiems nemiela. O vis tik šitie žmonės yra mūsų broliai, mūsų sesers. Pavasario džiaugsmas šventomis dienomis mus tenuveda ne tik į žaliuojančią ir žydinčią gamtą, bet ir į šių žmonių surūkusias ir vargu žydinčias lūšneles.

Kandidatai į aspirantus komendantūrose parenkami birželio 26—28 d. Tuo metu prašymus padavusieji į komendantūrą atvyksta ir namo grįžta savo lėšomis. Komendantų parinktieji kandidatai *liepos 5 d.* turi savo lėšomis *atvykti į komendantūras.* Nuo atvykimo dienos jie gauna naujokams nustatytus maisto pinigus ir tą pačią dieną valstybės iždo lėšomis siunčiami į Karo Mokyklą. Komendantas gali leisti jo parinktiems kandidatams, aprūpinęs juos gelžkeliais ar garlaiviais važiuoti kariškais bilietais, vykti į Karo Mokyklą ir netarpiškai iš jų gyvenamųjų vietų. Kandidatai, vykdami į Karo Mokyklą, turi turėti vidaus pasus arba juos atstojančius dokumentus, o į kariuomenę šaukiamojo ir vyresniojo amžiaus kandidatai — dar ir į šaukiamųjų naujokų sąrašus įsirašymo karinės prievolės atlikimo arba jos atidėjimo liudijimus. Parinktieji kandidatai, paskirtu laiku neatvykę į komendatūras arba į Karo Mokyklą arba nustoję teisių būti aspirantais, kandidatais nebelaikomi.

Apie kitas mokyklas žiūrėkite 1935—6 m. „Ateities" numeriuose.

Draugai laukia priešo „Karys“

JON. PETRĖNAS

RUGIAGĖLĖ MELDŽIASI RUGIUOSE

1. „IR BUVO LABAI GERA“

Šv. Rašto Pradžios knygos įkvėptasis autorius, užbaigdamas biblinį pasaulio sutvėrimo aprašymą, parodo Kūrėją, besigrožėjantį savo darbu ir rašo: „Ir Dievas matė visa, ką buvo padaręs; ir buvo labai gera“ (Pradž. 1, 31). Dievas Kūrėjas visagalybės akimi permetė žydinčių gėlių ir žaliuojančių augalų laukus, debesis rėžiančius paukščių pulkus, vandens paviršiuj ir gilumoj besinardančias žuvis, giriose staugiančius žvėris, ir tuo buvo patenkintas — *„ir buvo labai gera“*. Šitie du žodeliai „labai gera“ stipriai išreiškia Dievo kūrybos gražumą, gerumą ir tikslingumą. Dievas, iš nieko kurdamas pasaulį, to ir norėjo, kad žmogus, besigrožėdamas jį apsupančia gamta, kartu su Apokalipsės autorium kartotų: „Vertas esi, Viešpatie, mūsų Dieve, imti gyrių, garbę ir galybę, nes tu sutvėrei visa“ (Apokal. 4, 11).

Psalmininkas Dovydas, jautria atgailotojo akimi žvelgdamas į gražiąją visatą, šventosios lyrikos posmais giedojo: „Dangus pasakoja Dievo garbę ir jo rankų darbus skelbia tvirtuma“ (Ps. 18, 2).

2. KRISTUS TARP LAUKO LELIJŲ

Palikę tolimus ir mūsų širdžiai svetimesnius Senojo Įstatymo laikus, atvožkim Naujojo Įstatymo knygą, kurios centras ir širdis — Kristus.

Meilės Mokytojas gimė ir augo Palestinos krašto gamtoj. Po ilgo ir varginančio dienos darbo, naktį Kristus prisišlieja prie figos medžio kiek pailsėti: ramu, tik tylą išblaško klaikus naktinių paukščių, šakalų riksmas. Šitie šiurpulingi šakalų garsai randa paskiau vietos Kristaus palyginimuose apie žmogaus nusidėjėlio likimą: „ten bus verksmo ir dantų griežimo". Naktinis šakalų ūkavimas vaizduoja tragiškas nusidėjėlių pragaro kančias.

Uoluotam ir žvyruotam Palestinos paviršiuj kur-ne-kur pasimato slėnelė, vilgoma vandens drėgmės. Toj slėnelėj stiebiasi graži, keleivio akį viliojanti lauko lelija. Žvali Mokytojo akis pastebi šią gėlytę ir ją įtraukia į savo garsųjį kalno pamokslą: „Ir kam jūs bailiai rūpinatės drabužiu! Įsižiūrėkite į lauko lelijas, kaip jos auga; jos nesidarbuoja ir neverpia; tačiau aš sakau jums, kad ir Saliamonas visoje savo garbėje nebuvo taip apsivilkęs, kaip kiekviena iš jų" (Mato 6, 28—29).

3. ANYKŠČIŲ ŠILELIO AŠAROS

Nusipurtęs nuo kojų Palestinos žemės dulkes, patrauk Lietuvos laukais, įsiklausyk, kaip gailiai verkia iškirstasis Anykščių šilelis gražiosios praeities!

Vasarą tu dviračiu ar savom kojom apkeliauji pusę Lietuvos. Tavo akis negali atsigrožėti žaliaisiais sodžių kloniais, laukų lygumomis, tačiau pravažiavai, pralėkei ir viską užmiršai. Tu nepajutai, kaip aptrupėjusios Žemaitijos koplytėlės kelia tavo širdį aukštyn, tu neišgirdai verkiančios Anykščių šilelio pušies, vaizduojančios žmogaus nusidėjėlio skausmą; keliaudamas per Ežerėnų kraštą ir žiūrėdamas į žilvičių barzdomis pasipuošusius ežerus, tu susimąstęs nesiklausei tyliosios ežerų maldos. Lyriškasis -oji gimnaziste, įsiklausyk į kvapiųjų šilų ošimą, į mėlynųjų ežerų tyvuliavimą, tada suprasi, kad ši stebuklingoji lietuviškosios gamtos muzika gieda vertingiausias giesmes pasaulio Kūrėjui. Dangus ir žemė skelbia Dievo darbų didybę. *Mėlynasis Rubikų ežeras, braškanti Anykščių pušis, Šatrijos kalnas,* lengvutė Merkinės smėlio dulkelė tylėdama skelbia visatos *Kūrėjo meilę.*

4. MĖLYNAKĖS RUGIAGĖLĖS MALDA

Kiekvienais metais karštaveidė vasara pribrandina šviluojančių javų marias: varpos nusvyra žemyn ir tyliai šnabždėdamos bauginas aštrios piovėjo dalgės.

Tarp vėjo palaužtų rugių, prie pat kelio, dairosi iškėlusi melsvą galvutę rugiagėlė. Po atostogų laisvę braidanti gimnazistė, palikusi vaišingą namų slenkstį, skrieja paruge ir, pamačiusi mėlyną rugiagėlę, žiūri žiūri . . .

Rugiagėlė, užgauta šiltos vėjo bangos, kraiposi šaiposi karštam saulės spinduly ir šitaip šnekasi su smalsiąja mokslo drauge:

„Aš išaugau Lietuvos laukuose. Pirmą kartą, kai mano daigelis prakalė sudžiūvusią juodžemio plutą, pamačiau daugybę žaliųjų rugių. Maniau, kad jie mane nukalės, užtroškins, tačiau ir iki šiolei su jais geruoju gyvenu. Kai ilgokas žalsvas mano šiaudelis pasipuošė mėlynos spalvos skrybėlaite, daug akių į mane su pavydu žiūrėjo. Aš buvau tada patenkinta ir širdy netvėriau iš džiaugsmo.

Tada ir aš prisidėjau prie gamtos choro ir sutartine šlovinau Dievą, kurio išmintis visa taip garžiai ir tikslingai sutvarkė.

„AUXILIUM LATINUM“ GALVOSUKIŲ IR MĮSLIŲ

sprendimais daugiausia taškų surinko:

1. *Jon. Žadeikis* (Raseinių gimnaz.) 80 tšk.
2. *Juozas Spudas* (Linkuvos gimn.) 60 „
3. *Sof. Mickevičiūtė* (Mažeikių g.) 55 „
4. *Bakevičiūtė* 30 „
5. *Rasa* 30 „
6. *Janulytė* 20 „
7. *Čirpulis* 20 „

Sprendėjams bus išsiųsta dovanų naujausiomis knygomis.

TESTAMENTUM ASINI

Quidam asinus graviter infirmus, cum esset ditissimus et cuperet testamento suas divitias relinquere, amicum suum, legis peritissimum vocavit. Perfusus lacrimis illi suam ultimam voluntatem dictavit.

Dixit enim: „Relinquo in primis cantoribus meam modulatam[1] atque canoram[2] vocem, ut illi in concentibus[3] magis possint audiri et audientium acclamationes iuste mereri.

Pedes autem relinquo viatoribus, ut ambulare velocius valeant; meum autem corium[4] dono sutoribus.

Coquis[5] vero, qui in arte sua praesertim excellunt[6], carnem et ossa relinquo. Aures et caudam dono illis, qui cum fastu[7] incedunt atque fucati[8] suam formam et gratiam ostendunt, ut admirationes a vulgo capiant.

Qui vero multa patiuntur, illis relinquo meam patientiam et qui multa scire fatue[9] arbitrantur, sed cerebrum non habent, relinquo illis meam intellegentiam“

His paene dictis asinus obiit.

Dictum Zenonis

Zeno philosophus adulescenti cuidam inepte[9] loquenti dixit: „Idcirco duas aures habemus, sed unum os, ut plura audiamus, quam loquamur“.

Fabella de Ovidio

Mens P. Ovidii Nasonis, unius poetarum clarissimorum Romanorum, iam puerili aetate afflatu[10] divino poësis concitata erat. Quam rem pater honestus non benigne excepit. Die quodam virga usus est, ut filium a versibus componendis abstraheret. Ovidius tunc hunc hexametrum clamavisse dicitur: „Parce pater virgis, nunquam iam carmina dicam“. Gratias diis, poeta promissum non persolvit.

Numerus iocosus

Professor mathematicus Graecus, nomine Zervos, numerum iocosum invenit, qui bis, ter, quater, quinquies, sexies multiplicatus tantummodo ordinem notarum transmutat, sicut tabula docet:

$142857 \times 1 = 142857$
$142857 \times 3 = 428571$
$142857 \times 2 = 285714$
$142857 \times 6 = 857142$
$142857 \times 4 = 571428$
$142857 \times 5 = 714285$

Constantia tamen numeri multiplicati dehinc finem habet, nam $142857 \times 7 = 999999$! Nonne hoc factum inopinatum atque admirabile est?

Risum teneatis amici?

Puellula: Video, mi pater, pisces gaudere, cum eos ex aqua hauris.

ATEITIES 7–8 NR.

išeis rugsėjo pirmosiomis dienomis. Jame bus dėl aktualios medžiagos 5–6 nr. nebetilpę: **M. L.** Pasikalbėjimas su kapelionu, **S. Mickevičiūtės** „Liet. moksleivijos veidas“. Be to, bus pranešti šachmatų konkurso daviniai naujas konkursas, bibliografinės medžiagos rašto darbams apie Vaižgantą, vasaros ekskursijų įspūdžių, straipsnių lietuviškosios kultūros reikalu ir t.t. Raštus siųsti iki VIII. 20 d.

Pater: Quare ita censes, mea filia?
Puellula: Video eos, cum ex aqua emergunt, caudas semper agitare.

●

Coquus[5]*:* Caro decidit de mensa; cave, ne auferat canis!
Lanius[11]*:* Noli timere! Iam imposui pedem . . .

●

Lucia: Carissima, quomodo facillime maculas[12] illas e linteo[13] mensae[13] removere possum?
Paula: Profecto . . . forficibus[14].

●

Magister physicus: Cum aqua glacies fit, quid mutatur?
Discipulus: Pretium.

●

Institor[15] formidinum[16] avium: „Habesne, domine, in horto formidinem avium?"
Dominus: Non est nobis opus formidine avium; ego et filia mea usque[17] domi sumus.

●

Agricola in oppidum avenam vehit. „Quid portas in tuo plaustro[18]?" interrogat eum exactor[19] portorii[20]. „Avenam" — respondet supressa[21] voce[21] agricola. „Cur leniter[21] dicis?" — „Ne equi audiant".

●

Quidam diurnarius[22] domum, qua continentur mente[23] capti[23], visitavit. Director hospitem circumduxit et in quodam conclavi[24]: „Hic sunt — inquit — qui automobilibus insaniunt[25]". —
„Ubi sunt? Neminem video!" —
„Sub lectis[26] sunt et totum diem reparando[27] consumunt".

●

Apud medicum dentes curantem. Patiens: „Eruntne hi dentes manu facti adeo boni, quam proprii?" — Medicus: „Sine dubio! — Dolebunt quoque".

●

Magister: Quot horas habet dies?
Discipulus: Viginti quinque.
Magister: Quomodo?
Discipulus: Nonne prius dixisti diem iam hora longiorem esse?

AENIGMATA

1. — sinus, — asser, — quus, — ana.
Si recte addis litteras,
tu invenis sic bestias,
si colligis initia,
apparet quinta bestia.

2. In eodem claustro[28] lepores pullique[29] una vivebant. Cuncta animalia inclusa viginti pedes et septem capita habebant. Quot lepores et quot pulli claustro inclusi erant?

3. Vocabulum duarum syllabarum, cuius prima vocalis est a— magnos rivos significat; idem vocabulum, si pro a— vocalem o— continet, cunctos (homines) significat.

4. Litterae, quae desunt in principio, iunctae versum inclutum Iuvenalis (60—140 p. Chr. n.) reddunt:
— — bis, — — tiquus, — — o, — us, — nsis, — — are, — — or, — — — io, — aria, — — — is, — — gitta, — — vicula, — — — redibilis, — — are, — — — torium, — — t, — — nus, — pimus.

5. Oraculi responsa saepe ambigua erant. Regi cuidam ante pugnam hoc responsum datum est:

DOMINEDOMINESEDEASSEDEAS

Rex iit pugnatum et cecidit. Cur iit? Potuitne aliter oraculum intellegere?

J. Žadeikis

Terminus solutionum mittendarum Idus Augustae (VIII. 13).

Solutiones aenigmatum numeri IV.

1. Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones. 2. Cincinnatus, Augustus, exercitus, Scipiones, Aeneas, Romulus; Caesar. 3. a) opes; b) neco.

Aenigmata dissolverunt: S. Mickevičiūtė, Rasa, J. Spudas et J. Žadeikis.

———

[1]melodiškas [2]skambus [3]koncertas [4]oda [5]virėjas [6]pasižymėti [7]išdidumas [8]dažyti [9]kvailai [10]įkvėpimas [11]mėsininkas [12]dėmė [13]staltiesė [14]žirklės [15]prekiautojas [16]baidyklė [17]nuolat [18]vežimas [19]rinkėjas [20]muitas, mokestis [21]tyliai [22]žurnalistas [23]pamišęs [24]kambarys [25]pamišti [26]lova [27]taisyti [28]užtvaras [29]viščiukas.

REDAKTORIUS ATSAKO:

Daukantui. Sakinį valdai, bet dvi kliūtis pasirinkai, kurios Paties beletristikai neleido į „Ateitį" pakliūti: 1) vaizdavai gyvenimą, kurio nepažįsti, tat neįsijautei ir 2) tokį liūdną siužetą pasirinkai. Šiaip, atrodo plunksną paklusnią turi. Plačiau laišku.

Genijai Mildai. Tas pats, ką ir Daukantui. Atrodo ko nors romantiško sugebėtum.

Jurgiui. Pataisę gal ir įdėsim. Tik visų tokių „alkogolikų" venk, nes tai ne iš Paties dūšios.

DRAUGAI ABITURIJENTAI PLUŠA

Kai tuo tarpu mūsų daugumas jau gyvena gražiomis vasaros viltimis ir įdomiais planais, mūsų draugės ir draugai aštuntokai dabar pačiame egzaminų įkarštyje. Mes jiems linkime pasisekimo ir laimės.

Abiturijentėms,-ams pagerbti jų įpėdiniai ruošė iškilmes, arbatėles, perėmė šlipsus ar raktus. Tenka džiaugtis, kad beveik visų gimnazijų absolventės ir absolventai prieš pat egzaminus visi in corpore ėjo šv. Komunijos ir pasiprašė Dievo pagalbos.

PAGERBĖ MOTINĄ

gimnazijos, būreliai ir mokiniai, motinos dieną suruošdami atitinkamus susirinkimus ir rimtas sueigas.

BAIGĖSI 1936-7 M. M. „ATEITIES" KORESPONDENCIJŲ KONKURSAS

Jury komisija, kurią sudarė *K. Zupka, J. Balčiūnas,* Technikos mokyklos atstovas ir *M. Červinskaitė,* III Kauno gimnazijos atstovė, VI. 1 d. susipažinusi su visomis 1936-7 m. m. „Ateities" korespondencijomis, ir atsižvelgdama pranešinėjamųjų žinių naujumo bei svarbumo, stiliaus žurnalistiško lengvumo, gyvumo bei sąmojingumo, nutarė šitaip paskirstyti premijas ir dovanas:

I premija pinigais — E. Gabulaitei, Panevėžys.

II premija — „N. Romuvos" metinė prenumerata — korespondentui Apči, Šiauliai.

III premija — „N. Romuvos" metinė prenumerata — Ignui Šilgaliui, Švėkšna — Skuodas.

IV premija — „Literatūros naujienų" metinė prenumerata — korespondentui A. Vaivarai, Mažeikiai.

V premija — trys 1937 m. romanai — korespondentei Mak., Vilkaviškis.

Visi kiti, kurių šiais m. metais „Ateity" buvo atspausta ne mažiau keturių korespondencijų, gaus po vieną vertingesnę knygą. (Tokių jury komisaja rado 18). Jeigu kas iš turinčiųjų gauti dovanas ligi VI. 14 d. nebus gavęs, tegu kreipiasi į „Ateities" Administraciją, nes gali įvykti apsirikimų.

REDAKCIJOS PADĖKA

Visoms bendradarbėms ir bendradarbiams savo jauna energija, darbu ir plunksna padėjusiems 1936-7 m. „Ateičiai" plėstis ir talkininkauti skaitytojams, širdingai dėkojame. Nuo rudens lauksime naujų sumanymų ir darbų. Ypatingą padėką tenka pareikšti „Ateities" skyrių vedėjams: dailininkui *p. B. Uogintui, p. St. Dauniui* (Kūno kultūra), *p. B. Šimanauskui* (Šachmatai), *p. L. Konstantinavičiui* (Apžvalga) ir *p. R. Masiulioniui,* iliustravusiam noveles.

„Ateities" Redaktorius

SERGA ALF. SUŠINSKAS

Mūsų uolusis ir skaitytojų mėgiamas bendradarbis kun. Alf. Sušinskas serga ir guli Universiteto ausų klinikoj. Serga ausies uždegimu. Čia jį gausiai lanko moksleiviai ir draugai.

KLAIPĖDOS PEDAGOGINIS INSTITUTAS

Trumpos informacijos

Pradžios mokyklos mokytojo profesijai rengtis Klaipėdoj yra Pedagoginis Institutas.

Į Institutą priimami baigę gimnaziją arba tolygią aukšt. mokyklą. Norį įstoti į Institutą kasmet iki rugsėjo 1 d. paduoda direktoriaus vardu prašymus. Prie prašymo reikalinga pridėti:

1. Aukštesniosios mokyklos atestatas arba notaro patvirtintas nuorašas,
2. curriculum vitae,
3. trys fotografijos,
4. gimimo metrika.

Mokslas Institute trunka du metus. Gabiems ir neturtingiems studentams duodamos stipendijos. Mokslas Institute nemokamas.

———

Stojantiems į Telšių Kunigų Seminariją egzaminai šįmet įvyks birželio 25 d. 9 val. Seminarijos rūmuose.

Rektorius

Mūsų brangiam bendro darbo broliui JUOZUI POVILONIUI liūdesio valandoje, mirus jo mielai mamytei, reiškiame nuoširdžią užuojautą.

Biržiečiai moksleiv. katalikai

ALYTUS

Dzūkiškas pavasaris

Eucharistininkai 9. V. paskutiniame šių metų savo susirinkime išrinko naują valdybą: buvęs p-kas *P. Petrauskas* (dabar irgi lieka p-ku), *M. Petružytė* (sekretor.) ir *Pr. Jakucevičius* (ižd.). Drauge eucharistininkai atsisveikino ir savo nares abiturijentes. Šiais mokslo metais eucharistininkai buvo judriausias elementas gimnazijoj. Įdomu, ką naujoji valdyba suplanuos ateinantiems metams.

8. V. p. vicedirekt. J. Žekevičiaus pastangomis literatai suruošė literatūros vakarą. Greta savos kūrybos čia pasirodė ir deklamatoriai, kandidatai Vilkaviškin. Iš jų gražiausiai deklamavo *G. Daugvilaitė* (VI kl.). Ir skaičiumi ir savosios kūrybos turiniu visus pralenkė šeštokai literatai: *A. Vaškelis, V. Petrikonis, A. Jonynas, P. Petrauskas* ir su poezija prozoj — *K. Žilinskaitė.*

Laukdami paskutinio numerio prieš atostogas, alytiškiai nuoširdžiai dėkoja „Ateities" Redaktoriui už visa gera, ką davė šitam žurnale. „Ateitis" visiškai užkariavo alytiškius, ją skaito visos ir visi ir žodis, kad ateinančiais metais „Ateitis" ras dar daugiau prielankumo alytiškių tarpe.

Kasmatė

ANYKŠČIAI

Tautosakininkai dirba

Būreliui vadovauja: pirm. *J. Semėnas* (IV kl.), *Petronytė* (III kl.) ir k. Nors būrelis dar visai neseniai įsisteigęs, bet tautosakos apsčiai surinkta. Ypač daug surinko *J. Semėnas.*

IV.10. būrelis suruošė tautosakinio pobūdžio pasilinksminimą. Buvo parodyta, kaip sunku išgauti iš žmonių tautosakinę medžiagą. Paskui pasišokta.

Štil-šteinas

JONIŠKIS (ŠL.)

Puškino minėjimas

V. 5. literatų būrelis surengė Puškino minėjimą. Gimnazijos inspektorius p. J. Dienys atidarė minėjimą. *Drakšas* (VII kl.) paskaitė Puškino bijografiją. *J. Šlipaitis* (VIII kl.) gana išsamiai supažindino su Puškino kūrybos bruožais. *N. Vitkoraitė* padeklamavo rusiškai vieną Puškino eilėraštį.

Po to sekė koncertinė dalis

Hero

JURBARKAS

Matematikai veikia

Gal mažai tenka girdėti iš matematikų fronto? Nebijokit, matematikai nemiega!

IV. 24. suruošė pasilinksminimą. Buvo suvaidinta narės E. Tamošaitytės parašytas veikalėlis iš mokinių gyvenimo, paskaityta kronika ir parodyta šis tas iš matematikos srities. Po programos smagiai pasišokta.

Kasdieniniame gyvenime matematikai taip pat nesnaudžia. Jie, globojami mokytojo J. Baltūsio, rengia susirinkimus, skaito referatus ir nagrinėja įdomesnius matematikos klausimus

Rasa

KAIŠIADORYS

Motiną paminėjo

Bendromis jėgomis literatai ir religininkai paminėjo Motinos dieną. Referatus skaitė *H. Martusevičius, A. Čiurinskas* ir *V. Raudeliūnas.* Deklamavo *V. Damulevičius, R. Jankauskaitė* ir *Č. Martusevičius* suvaidino dijalogą. Savos kūrybos skaitė *A. Veličkа* ir *V. Matačiūnaitė.* Minėjimą užbaigė choras, sudainuodamas kelias, dienai pritaikintas, dainas.

Folas

S. KALVARIJA

Krepšiasvydžio rungtynės

IV. 25. Kalvarijoje viešėjo LGSF A kl. futbolininkai ir krepšiasvydininkai. Po futbolo rungtynių su vietos „Orija", kurias laimėjo 2:1, LGSF žaidė su progimnazijos mokinių krepšininkais. Rungtynės baigėsi 23:16 svečių naudai. Progimnaziją atstovavo: *V. Matulevičius, Z. Paulionis, G. Samsonas, Al. Feiferis* (antrame puslaikyje *V. Feiferis), A. Gabrys* (II-ame puslaikyje *V. Bielskis).* Teisėjavo vienas svečių.

Tarzanas

KĖDAINIAI

Ekskursija į Panevėžį

V. 1. literatų būrelis buvo surengęs ekskursiją į Panevėžį, kur dalyvavo a. a. Dobilo Lindės vardo Meno Kuopos 15 metų nuo veikimo pradžios sukaktuvėse. Savo kūrinius skaitė: *A. Butkus* (VII), *M. Romaška* (VI) ir *A. Sabas* (VII). Ekskursija aplankė taip pat ir mūsų rašytoją *G.*

Petkevičaitę-Bitę, kuri papasakojo daug gražių atsiminimų.

Istorikų būrelis V. 8. surengė didelę ekskursiją Latvijon. Toje ekskursijoje dalyvavo apie 100 mokinių ir 7 mokytojai. Ekskursija lankėsi Rygoje ir kitose vietose.

M. Bavarskis

KYBARTAI

IV. 23. gimnazija šventė medelių sodinimo šventę. Šventė pradėta iškilmingu gamtininkų susirinkimu, kuriame dalyvavo visi mokiniai ir mokytojai. Susirinkimą atidarė būrelio pirmininkas *A. Piešina,* pažymėdamas gamtos grožio, o kartu ir miškų reikšmę lietuvių tautai. Pirmininkauti pakviesta *St. Naruševičius* (VIII kl.), sekretoriauti *M. Bačinskaitė* (IV kl.). Programoje sekė *A. Viliušio* referatas „Lietuvio gamtos meilė", po to *Pr. Šulšauskas* (V kl.) skaitė jumoristinio pobūdžio „Iš gamtininkų kelionės įspūdžių". Koncertinėj daly pasirodė: *A. Žiliūtė* (V kl.) ir *A. Prapuolenytė* (V kl.). Pianui pritariant buvo padeklamuota ištrauka iš Baranausko „Anykščių Šilelio". Be to, mok. St. Balsys painformavo bendrai apie medelių sodinimą. Sekanti šventės dalis sekė gimnazijos kieme, kur kiekviena klasė pasodino paskirtus jai medelius. Gamtininkai be to aptaisė aikštės kampą, kur gražiai apsodinta iš žemės padaryta G raidė ir padaryti trys suoleliai poilsiui.

Ramumas

KRETINGA

Literatūros šventė

Daug ko mes susilaukdavom ir pamatydavom, tačiau gegužės 2 d. literatūros vakaras buvo jauki ir maloni šventė. Tuo maloniau, kad šituo, mūsų rengtuoju vakaru galėjo pasinaudoti ir mūsų kaimynai: palangiškės ir palangiškiai autobusais atvažiavo su savo direktorium ir kai kuriais mokytojais; atstovų buvo iš Klaipėdos, Telšių ir Plungės. Vakarą organizavo gimnazijos mokyt. J. Povilonis. Jam esame dėkingi.

Į vakarą buvo pakviesti: padaryti pranešimą literatūros reikalu kritikas B. Babrauskas, poetai Kazys Zupka, Myk. Linkevičius, Alf. Keliuotis, L. Žitkevičius ir beletristė Nelė Mazalaitė.

Benys Babrauskas kalbėjo apie knygos priešus — tuos, kurie neperka liet. knygų ir t. t.

Kazys Zupka savo ypač gražiu ir artistišku skaitymu džiugino ir įdomino tėviškės laukų ir gyvenimo meile, nuoširdumu mergaitei, atsidavimu Dievui.

Myk. Linkevičius mums turbūt pirmiesiems davė progos išgirsti, kad ir nedidelę savo romano „Bedarbiai" dalelę. Gyvi ir įdomūs tipai. Smagus stilius. Jo eilėraščiai liūdni ir skambūs.

Alf. Keliuotis buvo kupinas lietuvišku kaimu alsuojančio gyvenimo, jaunatvės laisvės ir nerūpestingumo.

Leonardas Žitkevičius daug džiaugsmo padarė mažiesiems klausytojams, paskaitydamas apie šunelį, tėvelio kepurę ir k. Jis kai kuriais eilėraščiais vaikams pralenkė net vyresniuosius vaikams rašančius poetus.

Nelės Mazalaitės novelė apie paskutinį teismą pasižymėjo religiškumu ir lengvumu.

Tėvai pranciškonai ir direktorius kun. Pupaleigis padėjo gerb. rašytojus priimti ir pavaišinti. Ypač duosnus buvo vienuolyno prokuratorius brolis Liudvikas.

Gimnazistiška šventė

Geg. 8 d. turėjome gimnazistišką šventę. Mūsų direktoriaus vardinių proga padarėm karišką žygį, (apie 16 km.), tik be šautuvų, į Birutės miestą — Palangą. Pasistiprinę progimnazijoje, kartu su palangiškiais, mūsų orkestrui grojant, traukėm lygiąja gatve į gražiuosius pušynus. Puikioj vietoj įvyko pavasariška gegužinė. Po to mokyklos salėj dar kelis pusvalandžius davėm „padan". Grįžom geriausioj nuotaikoj autobusais namo.

Sekminių pirmą dieną sulaukėm įvairaus plauko studentų neringiečių. Beveik pilna šimtinė tvarkingoje eilėje nulenkė prie Liurdo galvą Kristui. Po iškilmingo posėdžio, kiek paviešėję, dainuodami apleido Kretingą.

Tremtinys I

MARIJAMPOLĖ

Mergaičių gimnazija

Kur kur, bet „Ateities" puslapiuose marijampolietės mažiausiai pasirodė. Gal kas mano marijampolietes žuvus? Anaiptol! Ligi pavasario jos dirbo daugiau užsidarę klasėse, salėje, o pavasariui parskridus išėjo viešumon.

Popietėmis daug treniruojamės, įvairias sporto šakas mėginame, mat, jau pradėjo VI, VII ir VIII klases gimnastikos egzaminai piauti. Kol kas parblokštų nėra.

Balandžio 24 d. triukšmingai užsimiršom vargus ir dvejetų pabaisą. Puikiai padainavo solo *L. Jakevičiūtė* (VIIa kl.) ir duetą *L. Jakevičiūtė* ir *A. Kudlinskaitė* (VIIa). Taip pat žavėtinai padeklamavo L. Mackevičiūtė (VIa kl.) ir pianinu solo

išpildė *St. Gavėnaitė* (VIIa kl.). Visus suįdomino šokių metu lengvas konfety, balionėlių ir raikščių žaismas.

Balandžio 25 d. gimnazijos krepšinio ir stalo teniso rinktinės susitiko draugiškose rungtynėse su Vilkaviškio Dr. J. Basanavičiaus valst. gimn. mergaičių komandomis.

Stalo tenisą laimėjo mūsiškės, o krepšinį — vilkaviškietės.

Dabar mūsų gimn. krepšinio komanda rengiasi aplankyti Prienų „Žiburį".

N. V.

R. J. vyrų gimnazija
Sportas

Šiemet pas mus labai sukruto sportininkai: sudaryta nebloga krepšinio ir futbolo rinktinės, kurios jau ligi šiam laikui žaidė su šiom komandom (geguž. mėn.): Kauno JSO (V. 2 d. laimėjo) krepšinį, Marijonais rezervą (laimėjo) ir krepšį (prakišo), Šauliu futbolą (pralaimėjo).

Meno paroda

V. 16-17 d. d. gimnazijoj įvyko paskutinių 3-jų metų mokinių darbų meno paroda.

Paželsvių Vytukas

MAŽEIKIAI

Morituri vobis gratulantur!

Didoką būrelį abiturijentų su vienu ateiviu užpakaly V. 10 d. smarkiai nugąsdino p. Direktorius, prieš lietuvių k. rašomąjį darbą pasakęs, kad „pernai kirpome, o šįmet pjausime". Mat, visi manėme, kad kalba eina apie abiturijentus, o pasirodo, jis kalbėjęs ... apie voką su Šviet. m-jos atsiųsta rašomojo darbo tema. Tačiau rašomųjų darbų savaitė iš tikrųjų buvo karšta.

V. 15 d. septintokai pakvietė abiturijentus į šeimyniška „baliuką". Čia vaišingos šeimininkės „apgirdė" svečius saldžia arbatėle, o abiejų klasių galvos atliko „karčiąją" iškilmių dalį. Septintokų seniūnas *Ad. Butkus* palinkėjo abiturijentams visokiausių gėrybių — pradedant greitu išsikraustymu iš Mažeikių gimnazijos ir baigiant visokiom kitom; abiturijentų monarchas *P. Mačėnas,* padėkojęs už gerą širdį, įteikė oratoriui iš storos lentos nutašytą raktą, kuriuo, sako, visa galima atrakinti, tik ne pedagogų ir sopranų širdeles ... Įspūdinga kalba abiejų pusių linkėjimus „apšlifavo" dir. p. *Rainys.*

Externus

Nors jau ir pavasaris, (pavasario metu mokinio asmenybėje sukasi kitoki vėjai) tačiau mažeikiečiai rankų nenuleidžia ir dirba išsijuosę! Štai literatai, savo globėjo p. direkt. Rainio globojami, nuvyko pasižvalgyti, kaip atrodo telšiškiai, panevėžiškiai ir kit. literatai. Be to, apie 60 moksleivių vėl turėjo laimės pamatyti nuostabiai siauras Rygos senamiesčio gatves, Rygos meno ir mokslo muziejus, pasitrankyti tramvajais po Rygą ir net gavo priedo: 2 kartus nukeliavo į operą! Už taip įdomias ir naudingas ekskursijas nuoširdžiai dėkojame p. Direktoriui!

Mažeikiškiai ne tik važiuoja kitur, bet ir kitus pas save pasikviečia! Štai Kėdainiškiai istorikai, mūsų istorikų kviečiami, atvyko į Mažeikius ir čia bendrom jėgom suruošė kryžiuočio teismą. Teismu daugiausia rūpinosi p. inspek. A. Januševičius. Pirmininkavo p. direk. J. Rainys. Kryžiuotį kaltino *Butkus* ir *Mickevičiūtė* (Mažeikiai) ir gynė kėdainiškiai. Teismas pavyko gerai ir susidomėjimas buvo didelis!

Andrius Vaivara

PALANGA

IV. 8. pas mus buvo, galima sakyti, mokyklos sukrėtimas: pasirodė „Ketvirtokų Aidas". Ne be reikalo buvo stebimasi tokiu stipriu aidu, nes paskutinis laikraštukas buvo tik 1932-33 m.

V. 9. Paišybos mokytojo p. V. Jurkūno dėka, buvo suruoštas vakaras. Vaidinimas iš kinukų gyvenimo „Saulės vaikai" visiems paliko malonų įspūdį, na, ir dar ... choras. Pelnas skiriamas neturtingiems mokiniams šelpti, ypač V kl.

V. 15. Buvo kretingiškių-palangiškių krepšiasvydžio turnyras. Tačiau palangiškius svečiai supylė 17:12.

Jūros Dukra

PANEVĖŽYS

Vyrų gimnazija

Visus prislėgė liūdna žinia—sunkiai serga moksleivijos prietelius, visų pažįstamas ir mylimas Alf. Sušinskas. Matosi nuolat pulkelius traukiant apskr. ligoninės link. Pas ką? Pas tą, kurs kalbėjęs apie pasiaukojimą ir pats pasiaukojimo auka tapo.

Mirė 8-osios kl. m. J. Kukaraitis. Nelaboji džiova užpuolė mūsų abiturijentus prie pat egzaminų vartų, net 3 jau turėjo palikti gimnazijos suolą.

„L-D“ meno kuopa minėjo 15 metų gyvavimo sukaktį. Dalyvavo kuopos įkūrėjas M. Grigonis ir keletos gimnazijų atstovai.

Gegužis kai kam atnešė amūro sklidiną taurę, kai kam dvejetukų puskapį, bet vienu žodžiu tempas pasikeitė. Tai žiūrėk, sugriebė policija kokį Maskvai bebernaujantį komunistpalaikį, tai vėl užkampy chuliganas subadė peiliu gimnazistą, ar glupas pirmokas drožia į Ispaniją — montekristais ir barankom apsiginklavęs ar k. k.

Temisto

RASEINIAI

Į Jurbarką

V. 6 d. kūno kult. mok. p. Slavėnas suorganizavo ekskursiją į Jurbarką. Važiavome apie 60 asmenų. Su jurbarkiečiais sužaidėm keletą žaidimų. Laimėjom orasvydį ir mergaitės — muštuką, o pralaimėjom krepšinį, kvadratą ir merg. krepšinį (2:1). Apžiūrėjom gimnaziją, parką ir įdomesnes apylinkes. Po rungtynių gimnazijos sporto aikštėj — parke buvo gegužinė. Pasišokę, draugiškai jurbarkiečių išlydėti, grįžome.

Jurbarkas raseiniečiams paliko gerą įspūdį.

Abiturijentų išleistuvės

V. 15 d. septintokai, abiturijentų išleistuvių proga, gimnazijoj suruošė arbatėlę, dalyvaujant septintos kl. aukl. p. Radvilienei, aštuntos kl. aukl. p. Kuliešiui ir dar keletai mokytojų. Arbatėlę atidarė K. Ambrozaitis. Laike arbat. kalbėjo septintokas *Stp. Kosmauskas,* abiturijentas *St. Atkočaitis* ir mok. p. *Radvilienė.* Draugiški pašnekesiai, dainos ir septintokių gražiai parengtas stalas — sudarė gana jaukią, šeimynišką nuotaiką. *K.*

SKUODAS

Nejuokais pradžiugome gavę pilną gimnaziją — tai didžiausia Skuodui laimė!

Nors pavasaris moksleivį šaukia į žalią gamtą, moja toli, bet skuodiškis neužmiršta nė darbo.

Pavasaris tyliai miega pievose, laukuose... o mes savo salelėj... V. 8 d. literatūrinis vakaras-koncertas. Cit!!! Girdite — choras visu pavasariškumu dainuoja... Gražu. — Kelmai kelmuoti... vėl skrenda aidais deklamuojamas „A. Šilelis“ 7 šeštokų... čia deklamuojama choru, čia pavieniui: viskas nutyla — iš visų gražiausia deklam. — *T. Simutytė.* Fain deklam. — *St. Žukauskaitė* (VI kl. vokišką eil.) ir *V. Jaškauskaitė* (VI).

O! O!.. čia nejuokai — 2 fragmentai Moljero „Šykštuolio“ — *R. Šileika* (VI), *A. Venskutė* (V), *K. Sadauskas* (VI) „vis man Amūro sužeistieji tenka vaizduoti“, *K. Mockus* (IV) — „jau nebjuokais“. (Čia pažymėti geriausieji vaidintojai).

Kaszino

ŠAKIAI

Pasibaigė literatūros konkursas

Literatų būrelis buvo paskelbęs geriausio rašinio konkursą. Rašantiems buvo leista pasirinkti laisvai vieną kurią šių temų: a) „Tautinė savigarba“ (Kas Lietuvių tautoje gera ir teigiama? Kuriuo būdu parodyti tautinę nepriklausomą dvasią?) b) Zanavykų gamta ir žmonės, c) Mokinio kūrybiškumas. (Aktyvus pasisavinimas gimnazijoj teikiamų žinių, tų žinių papildymas laisva skaityba. Jų savarankiškas panaudojimas).

Pirmą vietą laimėjo, rašiusi „Zanavykų gamta ir žmonės“, *Liūdžiūtė,* II — *Smulkevičius,* rašęs „Tautinė savigarba“ ir III laimėjo net trys, bet jury komisijai perbalsavus teko *Pusdešriui.*

Savo laimėjimais pasidžiaugti literatai suruošė pasilinksminimą. Čia jury komisija išdalino dovanas ir *Liūdžiūtė* perskaitė premijuotą rašinį. Šis rašinys buvo gana vaizdus, gražiai atvaizduota Zanavykų gamta, bet daug kur stingąs zanavyko žmogaus ryškumo.

Be to dar „Žingsnių“ redaktorius paskaitė šį tą iš redakcijos krepšio, ypač iš gumbuotų šypsenų. Mat, visi tie rašiniai buvę kažkokio akiniuoto šeštoko.

Kazys Vytėnas

ŠIAULIAI

Ekskursija į Biržus — Pasvalį

V. 1 d. siauruoju traukinuku pasukom Biržų pusėn. Matėm Tiškevičių rūmus, gipsų klodus. Paskui pataikėm į šlipsininkų vakarą. Programoje teko matyti tik septintokus: *Liaudanskį* grojant smuiku Šuberto serenadą ir *Krivickį* pasakojant feljetoniškai savo nuotykius, o *Eug. Matuzevičių* eilėraščius skaitant.

Kitą dieną už motutes išklausę šv. Mišių, peržvelgėme muziejų ir Radvilų pilį, kurios vos tik vieną beišlikusią sveiką sieną laiko apsupęs didžiulis ežeras.

V. 3 dienos saulė rado mus jau netoli Pasvalio. Čia buvome labai maloniai sutikti, ir p. vicedirektorius parodė visas miestelio grožybes, o paskum dar pakvietė sužaisti rungtynes. Negi atsisakysime, tuoj brakšt: krepšinį — 14:10 laimim, o kvadratus lygiom sulošėm, mat, nespėjom baigti, pietūs sutrukdė. Puikiai pavalgę

ir sukėlę taip vaišingiems pasvališkiams ovacijas nusiritom „tėvynėn“ — į Šiaulius, lydimi ekskursijos rengėjų: p. Petrauskaitės ir p. Daugaravičiaus.

Apči!

Krepšinio turnyras

Gegužės 8 d. Šiauliuose įvyko krepšinio turnyras dalyvaujant Tauragės komerc. mok., Joniškio ir Šiaulių v. b. gimnazijoms. Pirmuose susitikimuose Šiauliai lengvai „nuneša“ Tauragę ir Joniškį, trečias susitikimas Tauragė — Joniškis baigėsi Joniškio laimėjimu. Š. V. B. G. komandoje žaidė *Masaitis, Hofmanas* (abu 8 l kl.), *Domaskas* (5 k kl.), *Daudaras* (6 l kl.) ir *Grinius* (6 k kl.), *Švambaras* (7 l kl.).

Kitą dieną įvykusios orasvydžio rungtynės Šiauliai — Joniškis laimėjo Šiauliai 2:0 (15:1; 21:19).

Meisteris laimėjo 2:1

Pereitų metų, Š. V. B. Gimnazijos futbolo meisteris — 6 l kl., gegužės 1 dieną nugalėjo Šiaulių v. amatų mokyklos rinktinę 2:1 (0:1). Meisterio neblogai dirbo puolimas *(Venslauskas, Šembergas, Kvietkus, Stanislovavičius* ir *Stonis),* tik trūko šaudymo į vartus. Gynime geriausiai pasirodė *Adomaitis I.* Visai silpna buvo saugų linija. *Vėjelis*

ŠVĖKŠNA

IV. 25. įvyko literatūros ir dainos vakaras moksleiviams. Jame savo meno parodė: *Juozas Sungaila* (eilėraščiais), *St. Ruškys* (novele), *A. Jokubavičius, T. Pošką* ir kit. Dar gražiau pasirodė mokyt. p. *Leškevičiaus* vedamas gimn. choras, kurs ne tik moksleivių pamaldose (su savo dūdų orkestru!) puikiai pagieda, bet ir visą eilę koncertų apylinkės miesteliuose rengia. Pradžia — Šeštinės Veviržėnuose.

Šelmis bernelis

UKMERGĖ

Abiturijentų išleistuvės

Septintoji klasė V. 1. surengė tradicines abiturijentų išleistuves. Vakarą-išleistuves atidarė VII klasės mok. *M. Dirmantas,* palinkėdamas sekmingai išlaikyti egzaminus ir pasisekimo tolesniame moksle. *Dešrytė* (VII kl.) skaitė lyg ir novelę — atsisveikinimą su gimnazistiškuoju gyvenimu. *Daraškevičiutė* (VII kl.) padeklamavo Putino „Tai buvo, berods, nesenai“, *M. Dirmantas* — J. Kossu-Aleks. „Pilkos dienos“, *M. Petkevičius* — Brazdžionio „Ženklų psalmė“ ir *Pulkauninkas* Brazdžionio „Sunki valanda“. Mergaičių duetas *(Čepaitė* ir *Ališauskaitė)* ir vyrų duetas *(Vengenskis* ir *Kerbelis).* Vakaro programą baigė *Paškevičius* (abitur.), perduodamas VII klasės seniūnui tredic'nę kepurę ir palinkėdamas įpėdiniams įvairiausio pasisekimo, duodamas praktiškų nurodymų. Po programos — šokiai.

Išėjo laikraštėlis

Pagaliau išėjo visų sneiai lauktas laikraštėlis „Pirmieji žingsniai“. Turiny yra keletas referatų, beletristikos, *Šlaito* ir *Čereškos* (abu V b kl.) eilėraščių, juokų ir gimnazijos kronikos. Spausdintas rotatoriumi, 26 pusl. dydžio.

Juras

VILKAVIŠKIS

Ateitį gavus

Beeidama koridorium, pastebėjau didelę „baltmarškinių“ masę. Moteriško smalsumo pagauta, prislampinau arčiau. Ogi, žiūriu mūsų spaudos atstovą visi tampo už rankovių ir rėkia: „man, man“. O jis — apsiglėbęs didžiausį „Ateities“ pundą. Bijodama netekti kurios nors kūno dalies, nudūmiau tolyn. Po kiek laiko prieš mane išdygo keletas asmenybių, giliai akis panarinusių į viešnios puslapius. Tik staiga pasigirdo nepatenkintas Julės balsas: „Po galais, atsakymo nėr“. „Ne kam su tais eilėraščiais ir tepies“ piktai atkerta Bronius, „Kad aš būčiau redaktorius, tai vietoj jų įdėčiau daugiau sporto žinių“ „Ką sakai?“ šokasi Zosė, „eilėraščių, novelių nereikia. Jau ir taip jų maža. Iš „Gamtos draugo“ tai nieko nėra naudos“. „Taigi, taigi, jai „Gamtos draugo“ nereikia“, pyksta Kazys. „Su „draugu“, tai tiek to, bet lotynų kampelis, tai visai bereikalingas. Geriau įdėtų daugiau bendradarbių fotografijų“, filosofuoja Marytė ir t.t.

— O, yra ir iš Vilkaviškio — nusišypso Onutė. Ir korespondentų priviso . . . Įdomu, įdomu, kas čia rašo.

— Otilija, Otilija, šaukia iš kampo.

— Kų tu čia misli. Ašei nieko nežinau. Priskabiną . . . — bamba aukštaitiškai.

Per geometrijos pamoką, žiūrėdama į žydinčias liepas nutariau, kad „Ateities“ redakcija dar ilgai negalės patenkinti visų vilkaviškiečių. *Mak.*

Svajonių šauksmas. K. Žirgulio eilėraščiai „Mea culpa".

Kaip dažnai esti, kai taricsi ėjęs plačiu, lygiu vieškeliu, o iš tikrųjų droži vingiuotu keleliu girios glūdumose arba pelkių taku tarp eketynų. Nė nepamatai, kaip tavo kelelis susiraizgo ir tik kryžkelėje, kur susibėga šimtai kelių imi dairytis, kur eiti ir ieškoti to, kuriuo atėjai. Arba, pamatęs vietoj pievos gėlių purvu marvantį liūną po kojų, vėl imi dairytis takelio, o matai vien žydinčią aplinkui pievą ir murksančias eketes. Ir imi šokinėti nuo vieno kemsyno ant kito, keikdamas tą valandą, kurią išėjai, burnoti ant žmonių, maldauti arba maištauti prieš Dievą. Ir apima tave apatija, nusivylimas, noras pranykti. Bet veltui kaltini kelius ir vieškelius, veltui keiki žmones ir veltui maištauji prieš Dievą, nes pats esi kaltas, kad nematei to kelio, kuriuo ėjai.

Panašios mintys apima ir K. Žirgulio „Mea culpa" paskaičius. Tai šauksmas žmogaus, kuris paklydo girioj, pamatė, kad po jo kojų linksta žemė ir liūnai tiesia savo purvinas žiotis. Ir plaukia jo balsas lyg „tyruose šaukiančiojo pelikono".

„Kokia taurė lig kokio dugno
Kokioj kančioj reikės išlenkti".
Sambrėškiuos, 9 psl.

Tiesa, tai lyg ir tragizmas, nes svajonė sudužo atsimušusi į kietą ir atšiaurų gyvenimą. Gaila laužomos jaunystės ir dūžtančių svajonių... Bet šitas gailesys sentimentalus, nes sudužo tik svajonė, o gyvenimas, verdąs ir kvatojąs, išliko nepaliestas. Todėl K. Žirgulį galime užjausti, kad jis, kaip Don Kichotas, tuščiai kovoja, kad jo troškimai toki siauri ir iš šalies žiūrinčiam kyla noras nepraktiškam ir negyvenimiškam autoriui padėti, sulaikyti jį, besiblaškantį iš vieno krašto kitan, priversti jo išsiblaškiusią vaizduotę susitelkti, kad galėtų vieną vaizdą su kitu surišti, vieną mintį pagrįsti kita — apsistoti nesiblaškyme ir nepalšyvai pažiūrėti gyveniman.

Bet kokia K. Žirgulio svajonė, desperatiškai besikankinanti kietoje realybėje? Manydamas pasaulį esant tik puikų gėlyną, jis stoja kunigų seminarijon. Bet „kai pakodilijo akis šventuoju timijamu", (Vai, kuo palikau, 10), jos atsivėrė ir pamatė, kad gyvenimas yra ne sentimentali svajonė, o skaudi realybė. Ir neapsisprendęs jaunasis sentimentalistas nusigąsta, nors pats to nenori prisipažinti. Jis traukiasi iš realybės — kunigų seminarijos, motyvuodamas, jog poetiniai jo polėkiai bus joje sugniužinti: (An introibo ad altere Dei, 78). Bet čia pasitinka jį kieta gyvenimo realybė, — tėviškė atsižada, materialiniai pragyvenimo sunkumai, žmonėmis nusivylimas. Ir mato, jog viskas, kuo jis gyveno, pražuvę.

„O kur gyvenimo idilė,
O kur graži, graži, ta šventė? —
O kur žvaigždėtos naktys gilios
Pro laisvės alasą išblankusį
Responde mihi, Domine?"
(Confiteor, 5).

Bet K. Žirgulis vis dar nenori atsikratyti savo svajonės — eiles rašyti.

Ir kokia to sentimentalas svajotojo sudužusių svajonių vertė? K. Žirgulis visa tai jautė, o vietelėm — nuoširdžiai atjautė. Bet poezijoj dar neužtenka širdies. Reikia mokėti ne tik atjausti, bet ir įprasminti, ir išreikšti. Pirmąkart įsimylėjusi šeštosios klasės gimnazistė taip pat moka nuoširdžiai jausti, net dienoraščio ištisus sąsiuvinius prirašo, bet ar jau visa tai bus poezija? Jausmas yra viena sąlygų, norint būti poetu. Bet poetą padaro gilus jausmo įprasminimas ir kūrybiškas jo visiems parodymas.

Be to, matyti, K. Žirgulis nelabai vertina autokritiką ir nekritiškai priima kitų patarimus. O didesnei jo nelaimei papuolė dar, kad apie poezijos tikrąją vertę jau pametęs nuomonę Liudas Gira ėmė ir leidosi K. Žirgulio įtikinamas, jog jo „Mea Kulpa" yra šio to verta knyga. Ir parašė šitaip — „įvedė" K. Žirgulį į jau su-

brendusių poetų tarpą. Na, suprantama, žalingai pasitarnavo sentimentaliam autoriui, bet argi K. Žirgulį po tokio L. Giros žodžio bepajėgs kas įtikinti, kad jo poezijai dar daug stinga, kad dar sunku apie jo veidą, stilių ar charakterį kalbėti.

Ant. Strabulis

Kun. J. Marcinkus, Mes alkstame Dievo. Visų metų pamokslėliai moksleivijai ir jaunuomenei. „Pavasario" knygyno leidinys. 240 psl. 4 lit.

Nors daugumas mūsų kapelionų yra jau lietuviškosios, savos mokyklos auklėtiniai, tačiau tokių, kurie būtų visai artimi moksleivio sielai, kurie į moksleivį kalbėtų jam artima ir entuziastiška kalba nevisur teturime. Čia susiduriame ne tiktai su pedagoginiais, bet jau su jaunuomenės reformuotojų gabumais. Ir galime džiaugtis, kad šitų reformatorių skaičius po truputėlį auga. Galbūt užsienio naujųjų religininkų rašytojų originalūs ir puikaus stiliaus raštai mūsuosius paskatino, galbūt pačių pastebėta, kad į moksleivį prabilti nauju, drąsiu ir ryškiu sakiniu — prabilti dvigubai pasekmingiau. Todėl ir mūsų jaunuomenės žurnaluose religiniai straipsniai ėmė kisti. Pagaliau viena po kitos rodosi naujaip parašytosios knygos. Jos, be abejo, ne tik tiesiogiai nueis moksleivių naudon, bet ir kitiems kapelionams duos naujos medžiagos, naujo impulso.

Viena tokių knygų yra ir Šiaulių mergaičių gimnazijos kapeliono kun. J. Marcinkaus „Mes alkstame Dievo". Knyga neskirta mokyklai ar kuriai klasei, bet religiniai moksleivio valandai — kapelionų pamokslams, konferencijoms ir pačių mokinių pasiskaitymams. Knyga rašyta maždaug paskirų šventadienių mintimis. Straipsneliai neilgi, kondensuoti ir išbaigti. Apsčiai vartojama gyvenimiškų, literatūrinių, istorinių pavyzdžių. Pats įrodinėjimas paremtas moksleivio galvosena, todėl nenuobodus ir pagaunantis. Knygą pavertina ir stilius. Kun. Marcinkus stengiasi ieškoti literatūriškesnio sakinio, literatūriškesnės išraiškos, negu iš viso mūsų religinėj literatūroj įprasta. Tuomi tegalime džiaugtis ir manome, jog knyga susilauks reikiamo pasisekimo.

Pagirtinas ir puikus knygos išleidimas, modernus viršelis. Tuo ji prašoko visas tos rūšies knygas. Gailoka tik, kad spaustuvės priežiūros vietomis būta per silpnos (sutepimai ir t. t.).

K. Augas

Prof. Karl. Adam, Katalikybės esmė. Iš vokiečių kalbos vertė B. Laukaitis. Šv. Kazimiero dr-jos leidinys. 344 psl. 4 lt.

Iki šiol paskirais esminiais Katalikų Bažnyčios klausimais būdavo pasisakoma arba specialiuose traktatuose, arba nagrinėjami jie pamokslinėje literatūroje, arba, pagaliau, paskleidžiami mažomis populiariai parašytomis brošiūrėlėmis. Pastarosios dažniausiai taikytos liaudžiai. Vientiso inteligentams skaitytino dogmatinėmis temomis veikalo neturėjome. Tiktai pastaruoju metu Šv. Kazimiero D-ja išleido verstinį, žinomojo dogmatisto prof. K. Adam veikalą „Katalikybės esmė". Kurie esminiai klausimai čia nagrinėjami, pasako mums ir patsai turinys: Kristus Bažnyčioje; Bažnyčia — Kristaus kūnas; Per Bažnyčią į Kristų; Bažnyčios įkūrimas Jėzaus mokslo šviesoje; Banyčia ir Petras; Šventųjų bendravimas; Vienintėlė Bažnyčia; Sakramentalinis Bažnyčios veikimas; Auklėjamasis Bažnyčios veikimas. Šituose skyriuose apibūdinama ir kritiškai pervertinama Bažnyčios, kaip Kristaus Kūno, kaip Dievo karalystės žemėje, pagrindinė sąvoka. Iš šios sąvokos išeinant aiškinamos Bažnyčios paskelbtosios dogmos, jų paskelbimo pagrindas, reikalas, priežastys ir teisingumas, Bažnyčios kultas ir jo reikalingumas. Nagrinėjami įstatymai ir jų pritaikymas bei praktinis veikimas organizuotoje bendruomenėje. Išaiškintas ir pačios Bažnyčios reikalavimas pripažinti ją vienintėle išganyman vedančia Bažnyčia. Knyga paliečia ir tas žmogų veikiančiąsias priemones, kuriomis Bažnyčia jį išgano. Visa tai aiškinama neatsižvelgiant į istorijos vykimą, į istorijos santykius, teigiamą bei neigiamą įtaką ir sąlygas šioms tiesoms reikštis praktiškajame gyvenime. Tiktai paskutinis skyrius — „Katalikybės išorinė pusė" — iškelia prieš skaitytojo akis katalikybės einamųjų klausimų pasireiškimą erdvėje ir laike. Čia sprendžiamas klausimas, kodėl Bažnyčios idealo negalima pilnai pareikšti, pilnai įgyvendinti jau čia pat žemėje, kodėl joje atsiranda visokių nedarnumų ir dėmių, kodėl Bažnyčia visada turi reformuotis ir nuveikti tas sektas, „kurios jau žemėje save laikė skaisčiomis ir šventomis visa to žodžio prasme, pradedant senųjų laikų montanistais ir donatistais, vėliau katarais, ir baigiant šiais laikais". Visame gi tame klaidų ir pavojų nestinganciame pasireiškime autorius išveda Dievo šventumo, teisingumo ir gerumo apsireiškimą.

Gale įdėta paaiškinimai. Čia papildoma ir aiškinama šioje knygoje plačiai panaudotoji literatūra, išsireiškimai ir net kaikurios prasmės.

Gera, kad ši stambi knyga į mūsų kalbą patekto gražiame, stilistiškai mažai

priekaištingame ir kalbiškai apdorotame vertime. Vertė Šakių „Žiburio“ gimnazijos vokiečių k. mokytojas B. Laukaitis.

K. Augas

Kristopas Šmidas, Genovaitė. Graži apysaka su paveikslais. Į lietuvių kalbą vertė B. G. M. Liaudies knygynėlis nr. 1. 64 psl. 1 lt.

Turbūt retam tėra nežinomas pasakojimas apie gražiai ir religingai išauklėtą mergaitę, apie gerą ir širdingą sužadėtinę, vėliau be galo ištikimą žmoną — Genovaitę. Dažnas prieš savo akis mato moters su stirnuku vaizdą girioje. Tai mėgiamiausias Genovaitės pasakojimas. Jį daugelis rašytojų savaip ir naujaip bando atpasakoti, dramatizuoti. Mūsuose lig šiol paskiausiai išleistu leidiniu apie Genovaitę buvo J. Tauronio drama, kuri su dideliu pasisekimu eina iš vienos scenos į kitą. Dabar Šv. Kazimiero D-ja išleisdama šią naująją Genovaitę parinko vokiečių rašytojo pasakojimą. Jame charakteringa tai, kad ryškiau iškeliamas šalia idealiosios ir gerosios Genovaitės blogo žmogaus — klastingo ir niekšo Golo — asmuo. Golas skundžia nekaltąją Genovaitę jos vyrui grafui Zigfridui vien už tai, kad ji jo užgaidų netenkina. Genovaitė ilgai dėl to turi kentėti — kalėjime ir ištrėmime. Tačiau teisybė laimi. Genovaitė triumfuoja — jos nekaltumas paaiškėja, žmonės ją stačiai garbina, o Golas pasmerkiamas.

Daug knygelėje ir gamtos meilės, visur kur širdingumo ir įvertinimo. Užtat jaunuomenei ji tegali būti rekomenduotina.

Pasakojimo stilius lengvas, paprastas. Išleista iliustruotai. Tiktai viršelis, kad ir spalvotas, labai primityvus ir neaiškus. Liaudies knygynėlio leidiniai kaip tiktai turėtų pasižymėti konkretiškumu ir vaizdingumu. Pats faktas leisti „Liaudies knygynėlio“ seriją — sveikintinas.

K. Augas

Mikolaj Czerny, Judo klastos. Romanas. Išvertė J. Talmantas. Išleido „Šviesos“ spaustuvė. 360 psl. 3 lit.

Autorius čia bando istorinį Judo faktą pavaizduoti kitokioje, negu mums įprasta, šviesoje. M. Czerny nesvarbu kur tas faktas įvyko, kokia buvo jo aplinkuma, sakyt, dekoracija, bet jo žvilgsnį kreipia paties fakto rutuliojimasis, išvidinė psichologinė jo pusė. Todėl kiek platesnė išeina ano meto dvasios tradicija ir papročių charakteristika. Autoriui Judas yra kaip tipas, kuriam leidžiama laisvai ir savistoviai pasireikšti. Čia, kaip įprasta, iš anksto Judui neprimetama kurių nors veiksmų, o leidžiama jam pačiam savo godumu, išskaičiavimais ir, labiausiai, pinigo meile prieiti tragedijos. Pabrėžtina, kad visa tai praeina pro ištisas galerijas šalutinių vaizdų ir žmonių, kurie knygoje leidžia pajusti ištisą laikotarpio gyvenimą. O kadangi istoriniai faktai peršviečiami psichologinių reiškinių, tai knyga neįgauna įprastinio istorinių romanų šaltumo ir lieka šilta ir patraukianti. Stilius lengvas. Gera, kad leidėjai tokius vertimus parinkdami, atsižvelgia ne tik skaitytojų kantrybės, bet ir nuotaikos.

Augas

Emil Fiedler, Naujasis žmogus. Broniaus Vaitiekūno vertimas. „Pavasario“ leid. 165 p. 2,50 lt.

Pasaulyje dominuoja nelygybė. Tarp luomų — storiausios sienos. Mokytas, turtuolis skaitosi aukštesniu žmogumi, kaip gatvės šlavėjas, juodadarbis. Turtuolis tarnui — skurdeivai — „savo nusišypsojimą laiko išmalda“. Senasis žmogus gyvena užsidaręs egoizmo kiaute. Dievo vardą taria be jokios pagarbos. Vietoj Dievo — pinigo kultas! Senasis, Adomo žmogus, nedovanotinai klysta... todėl „iš visų žmonijos vargų, visų kovų, visų nesantaikų, susiskaldymų, pakrikimų geresnės ateities viltis šaukiasi naujojo žmogaus“ (165 p.). Taip, prieš senąjį turi išeiti naujasis žmogus! Žmogus, kuris išgydytų opiausius visuomenės skaudulius. Jo programa: naujasis žmogus vadovaujasi Dievo mokslu, Kristaus pavyzdžiu, Jis supranta, ką tai reiškia būti Dievo sūnumi, mato, kad Dievas ne tironas, bet gerasis Tėvas. Jis neliežuvauja, žino žodžio „meilė“ esmę ir tokią meilę praktikuoja, pažįsta kiekvieną žmogų, supranta jo, kaip žmogaus, vertę, jo neniekina. Naujasis žmogus, matydamas pasaulyje Dievo vadovaujančią ranką, kūriniuose Kūrėją, eina „per pasaulį šypsančiomis akimis,... pilnas linksmiausios pasaulėžiūros, nešiojamas stipriausio optimizmo“... (163 p.).

Stp. Matuliauskas

RUOŠIAMA SPAUDAI

Myk. Linkevičius rašo socialinį romaną „Bedarbiai“.

Kazys Zupka paruošė trečią eilėraščių knygą, kurią „Sakalas“ išleis iliustruotą medžio raižiniais. Medžio raižinius dirba vienas gabiųjų meno mokyklą šįmet baigiančių grafikų — T. Valius.

A. Miškinis tvarko ir taiso poemas „Lietuva ant marių krašto“.

J. Tauronis parašė aktualia tema (iš elektrifikacijos) dramą „Ugnis iš Nemuno“.

L. Žitkevičiaus eilėraščius vaikams „Su tėvelio kepure“, leidžia „Sakalas“. Iliustruoja tas pats T. Valius.

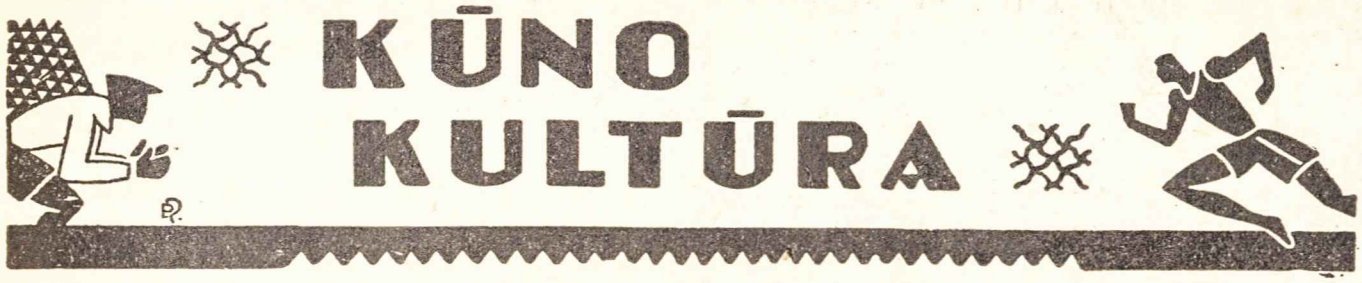

Veda St. Daunys

LIETUVA — EUROPOS KREPŠINIO NUGALĖTOJAS

Žaibo greitumu žinia pasiekė visus Lietuvos kampelius, kad Lietuva, Rygoje sekmingai nugalėjusi visus savo priešus, liko Europos krepšinio nugalėtoju. Neapsakomas entuzijazmas apėmė visą Lietuvą. Didžiajam džiaugsmui nebuvo ribų. Ir nenuostabu. Lietuva, iki šiol neturėjusi nė vieno didesnio sportinio laimėjimo, apie kurį žinotų visa Europa, staiga liko Europos krepšinio nugalėtoju, jos vardas nuskambėjo po visus kraštus, iš tolimiausių kraštų pradėjo plaukti telegramos, sveikinančios naująjį Europos krepšinio nugalėtoją — Lietuvą. Lietuva laimėjo. O tas laimėjimas nepaprastai efektingas: Lietuva laimėjo visas rungtynes, su kuo tik susitiko.

Šios Europos krepšinio pirmenybės buvo antrosios iš eilės ir įvyko Rygoje gegužės 2—7 d. d. Pirmenybėse dalyvavo Lietuva, Italija, Prancūzija, Lenkija, Estija, Čekoslovakjia, Egiptas ir Latvija. Viso aštuonios valstybės. Kitos Europos valstybės nedalyvavo, nes krepšinį žaidžia silpnai. Dėl įdomumo pabrėšime, kad rungtynių išvakarėse latvių spauda, apžvelgdama dalyvaujančių komandų pajėgumą, Lietuvą keliais žodžiais paminėjo pačioj paskutinėj vietoj, o lenkų radijo išdidžiai paskelbė, kad Lenkijai su Lietuva susitikti nereikės, nes Lietuvą išmuš silpnesnės komandos. O įvyko kitaip. Lietuva grįžo Europos krepšinio nugalėtoju, išdidi Lenkija turėjo pasitenkinti ketvirtąja vieta, o Latvija tegavo tik 6 vietą.

Pirmoj poroj Lietuva nugalėjo Italiją 22:20. Lietuvos naudai krepšius įmetė Talzūnas 12, Puzinauskas — 6, Žukas — 3, Kriaučiūnas — 1. Estija nugalėjo Egiptą 44:15. Antroj grupėj Prancūzija įveikė Lenkiją 29:26 ir Latvija Čekoslovakiją 44:1. Antrą dieną Lietuva įveikė Estiją 20:15. Krepšius įmetė Talzūnas 9, Žukas — 5, Kriaučiūnas — 5, Andriulis — 1. Egiptas nugalėjo Italiją 31:28, bet paskui teisingas Egipto laimėjimas buvo neužskaitytas, ir Egiptas protestuodamas toliau pirmenybėse nedalyvavo. Antroj grupėj Prancūzija įveikė Čekoslovakiją 26:9 ir Lenkija Latviją 32:25. Į pusfinalį pateko Lietuva, Prancūzija, Italija ir Lenkija, kaip daugiausia taškų surinkusios. Dabar Lietuvai buvo lemta susitikti su Lenkija, o Prancūzijai su Italija. Likusios komandos sudarė paguodos ratą, rungtyniaudamos dėl 5—8 vietų. Prieš kovą su Lenkija, Lietuvos rinktinė iš visų Lietuvos kampų gavo daug telegramų, kuriose skambėjo žodžiai „muškit lenkus už Vilnių“ ir panašiai. Ir mūsų vyrai ryžosi. Pagaliau atėjo eilė. Lietuva nugalėjo Lenkiją 32:25. Krepšius įmetė Talzūnas 21, Puzinauskas — 5, Žukas — 2, Kriaučiūnas — 4. Visa Lietuva pergyveno didžiausį pergalės džiaugsmą. Kaune visą dieną ir naktį nenutilo dainos. Vėl pasipylė daugybė telegramų, sveikinančių šauniuosius mūsų vyrus. Pažymėtina, kad pradžioje Lietuvos — Lenkijos rungtynes transliavo lenkų radijo, bet kai jau buvo aišku, kad Lietuva laimės, lenkų radijo transliaciją nutraukė ir net nepaskelbė rezultatų. Tą pačią dieną Italija nugalėjo Prancūziją 36:32. Į finalą Europos krepšinio nugalėtojo vardui laimėti įėjo Lietuva — Italija, o dėl 3—4 vietos turėjo susitikti Prancūzija — Lenkija. Vėl Lietuva siuntė savo vyrams telegramas, skatindama nugalėti paskutinį priešą. Viso mūsų rinktinė gavo 286 telegramas; kai kurias labai ilgas. Joms atsivežti reikėjo net čemodaną pirkti.

Finalinės rungtynės buvo pačios karščiausios. Antra puslaikį transliavo latvių radijo, todėl susijaudinusi klausėsi visa Lietuva. Nelaimei, antrą puslaikį buvo išvarytas Lietuvos rinktinės kapitonas Kriaučiūnas. Bet ir tai Lietuva laimėjo antrą kartą nugalėdama Italiją 24:23. Po visą Lietuvą nuskambėjo griausmingas valio.

Lietuvai Europos krepšinio vardą iškovojo šie krepšininkai: Kriaučiūnas, Žukas, Talzūnas, Puzinauskas, Baltrūnas. Pakaitai: Andriulis, Mažeika, Kepalas.

Dabar Lietuvos krepšininkai gavo pakvietimų gastrolėms. Pirmiausiai mūsų krepšininkai važiuos į Ameriką, kur labai laukia Amerikos lietuviai.

Tikėkim, kad Lietuva Europos krepšinio vardą ir toliau garbingai laikys.

ŠACHMATAI

Veda St. Šimanauskas

KAS LAIMĖS ČEMPIONATĄ

Pasibaigusios Lietuvos šachm. pirmenybės davė mums laimėtoju vėl P. Vaitonį. Taigi jis rungsis su V. Mikėnu dėl Lietuvos čempionato.

Šis matčas tuo labiau įdomus ir interesuojąs, kadangi abu priešininkai susitinka jau antrą kartą. Pirmą sykį tarp šių varžovų matčas buvo 1934 m. Tiesa, jis buvo nebaigtas esant rezultatui 3:1 Mikėno naudai, bet reikia neužmiršti, kad iš tų 3 partijų Mikėnas teturėjo laimėti tik vieną (kitas dvi Vaitonis išloštinose padėtyse, vienoje pastatęs bokštą, kitoje padaręs stambią klaidą pralošė ir tuo neteko pelnytų pergalių).

Žemiau savo skaitytojams patiekiame porą partijų iš I-mojo matčo, lošto 1934 m.

P. Vaitonis — V. Mikėnas

III matčo partija

1.	d2—d4	Žg8—f6
2.	c2—c4	e7—e5
3.	d4:e5	Žf6—e4
4.	žb1—d2	Že4—c5
5.	žg1—f3	Žb8—c6
6.	g2—g3	Vd8—e7
7.	Rf1—g2	Žc6:e5
8.	0—0	g7—g6
9.	b2—b4	Že5:f3
10.	e2:f3	Žc5—e6
11.	Rc1—b2	Rf8—g7
12.	Rb2:g7	Že6:g7
13.	Bf1—e1	Žg7—e6
14.	Vd1—b3	0—0
15.	Žd2—e4	a7—a5
16.	b4:a5	f7—f5
17.	Že4—c3	Ba8:a5
18.	Žc3—d5	Ve7—g7
19.	Žd5:c7	Že6:c7
20.	Vb3—b6	Vg7—c3
21.	Vb6:c7	Ba5:a2
22.	Ba1:a2	Vc3:e1+
23.	Rg2—f1	Ve1—e6
24.	Ba2—d2	f5—f4
25.	c4—c5	Ve6—e1
26.	Bd2—e2	Ve1—a1
27.	g3—g4	b7—b6
28.	c5:b6	Rc8—a6
29.	Vc7—e5	Va1:e5
30.	Be2:e5	Ra6:f1
31.	Kg1:f1	Bf8—b8
32.	Be5—b5	Kg8—f7
33.	Kf1—e2	Kf7—e6
34.	Ke2—d3	Ke6—d6
35.	Kd3—e4	Kd6—c6
36.	Bb5—b2	Bb8:b6
37.	Bb2—c2+	Kc6—d6
38.	Ke4:f4	Kd6—e6
39.	Bc2—e2+	Ke6—f6
40.	g4—g5	Kf6—f7
41.	Kf4—g4	Bb6—b1
42.	f3—f4	Bb1—g1+
43.	Kg4—f3	Bg1—h1
44.	Kf3—g2	Bh1—d1
45.	Be2—e5	Bd1—d3
46.	h2—h4	Bd3—d6
47.	Kg2—g3	Bd6—d3
48.	f2—f3	Bd3—d6
49.	Be5—a5	Kf7—g7
50.	Kg3—g4	Bd6—d4
51.	Ba5—a6	Bd4—d1
52.	f4—f5	g6:f5
53.	Kg4:f5	Bd1—d5+
54.	Kf5—g4	Bd5—d1
55.	h4—h5	pasidavė,

nes gręsia h5—h6+ ir Ba6—a8—h8.

II matčo partijos pabaiga

P. Vaitonis

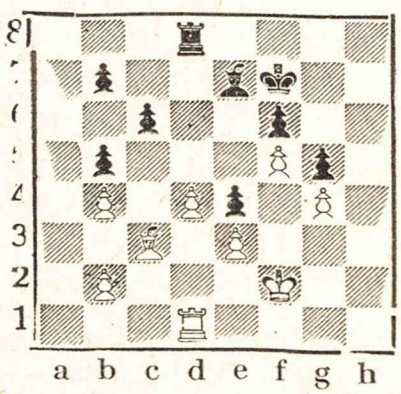

V. Mikėnas

Čia juodieji vietoj tekstinio 1... Bd8—e8?? galėjo išlošti taip:

1... Bd8—h8. 2. Bd1—a1 Bh8—h2+ 3. Kf2—g1 (jei 3. Kf2—g3 tai 3... Re7—d6+) Bh2—h4 išlošia.

1... Bd8—h8 2. Bd1—g1 Bh8—a8 ir po to Ba8—a4 ir t. t.

Baltieji eina ir laimi

Etiudas Nr. 1

Horwič

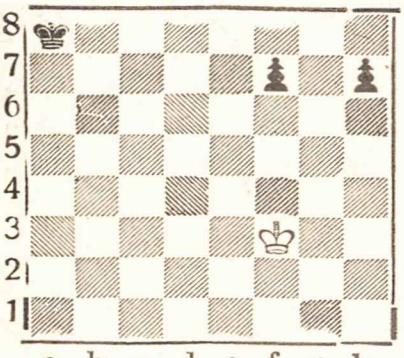

Laimi tie, kurie pirma pradeda.

Etiudas Nr. 2

Troycki

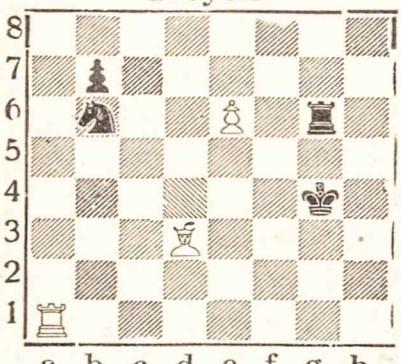

Uždavinys Nr. 1

H. Schahoffer

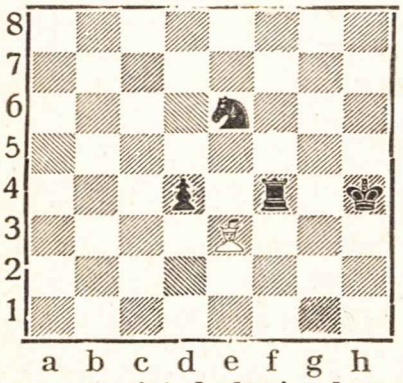

Kur turi stovėti baltųjų karalius, kad būtų galima juoduosius sumatuoti per 2 ėjimus.

Uždavinys Nr. 2

B. Klobasa

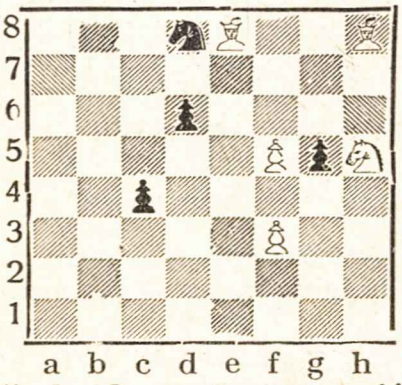

Baltieji duoda matą per 2 ėjimus.

ŠACHMATŲ KONKURSAS

1-2 etiudus ir 1-2 uždavinius išsprendusiems burtų keliu skiriame penkias šachmatines dovanas. Sprendimus siųsti iki VIII. 15 d. Parašyti prie pavardės gimnaziją, klasę, amžių.

KAUNO APYGARDOS GIMNAZIJŲ SPORTO VARŽYBOS

Kauno apygardos gimnazijų sporto varžybos Kanados taurei laimėti sukėlė gyvo susidomėjimo. Varžybose pasiekta gražių rezultatų, kai kurie net pralenkia Lietuvos lengvosios atletikos sezono atidarymo rezultatus. Pirmiausiai paminėtina Markevičiūtė (kazimieriečių gimnazija), peršokusi į aukštį 1,32 mtr. Tai jau gražus rezultatas. Paminėtini ir kiti geresni rezultatai: 100 mtr. berniukų: 1. Mažeika (Aušros g.) 11,91, 2. Tallat-Kelpša (Jėzuitų g.) 12,3 sek. Šokimas į tolį: 1. Žeruolis (Jėzuitų g.) 6,10 mtr., 2. Baltutis (Aušros g.) 5,90 metr. Orinį vyrų grupėje laimėjo Aušros berniukų gimnazija, finale nugalėjusi IV Kauno gimnaziją 2:0 (15:6, 15:2). Karščiausios varžybos ėjo krepšiny, kur finalinėm rungtynėm susitiko Aušros merg. gimn. su kazimieriečių gimnazija ir Aušros berniukų su Jėzuitų gimnazijos komanda.

Kazimierietės' nugali aušrokes 10:9

Kazimierietės nugalėjo aušrokes visiškai užtarnautai ir jų laimėjimas buvo sutiktas džiaugsmingais plojimais. Kazimieriečių krepšinio komanda padarė gražų įspūdį. Komanda sudaryta iš jaunų ir vienodo ūgio krepšininkių, visos žaidžia labai švelniai ir geros metikės, tik kiek trūko veržlumo. Prie didesnio veržlumo kazimierietės būtų laimėjusios didesniu rezultatu, nes visos 3 puolikės pažymėtinai geros metikės. Aušrokės buvo fiziniai stipresnės ir geresnės taktikės, bet visa komanda dideliu darnumu nepasižymėjo, o dažniau pasireiškė paskiros krepšininkės, kai kurios iš jų, tiesa, visai geros.

Jėzuitų gimnazija — Aušros berniukų gimnazija 13:12

Tai buvo pačios karščiausios krepšinio rungtynės ir visų varžybų susidomėjimo centras. Rungtynės buvo labai karštos ir aukšto lygio. Jau prieš rungtynes salė buvo sausakimšai pilna žiūrovų. Darni Aušros berniukų gimnazijos komanda, sekmingai vadovaujama Mažeikos, sukūrė puikių derinių ir pasižymėjo dideliu staigumu. Jėzuitų gimnazijos komanda buvo šaltesnė ir aušrokus galėjo tik stabdyti, bet ne lenktyniauti. Bet puikūs metikai Puzinauskas ir Saladžius teisingai nulėmė savo komandai laimėjimą.

Po rungtynių pirmų vietų laimėtojams buvo įteiktos dovanos. Pirmą vietą laimėjo Aušros berniukų g., 2. Aušros mergaičių g., 3. Jėzuitų g. ir t. t.

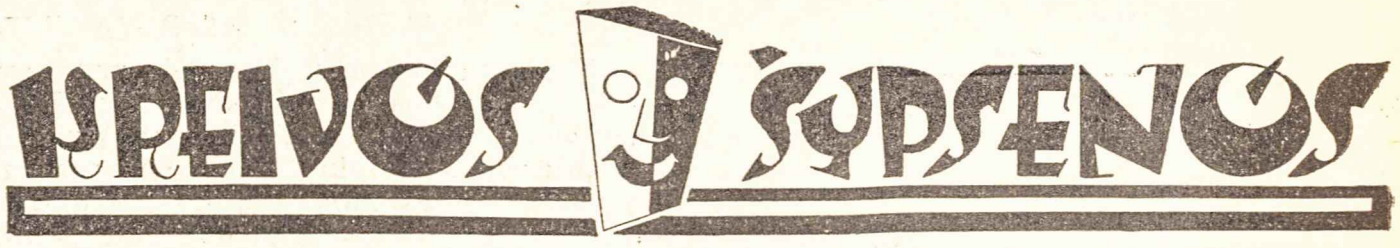

KAS GĄSDINA KAIŠIADORIŲ GIMNAZISTUS-ES

Pirmokus — pertraukų metu trečiokai.
Trečiokes — Mojaus karkvabaliai.
Trečiokus — aritmetika.
Ketvirtokus — egzaminai.
Ketvirtokes — turnyras.
Penktokų niekas negąsdina.
Šeštokus-es — VII kląsė.

Apyvara

KELMĖ

Pavasario linkėjimai

IV: Mažiau skundų.
III: Mažiau gatves šlifuoti ir špargalkas vartoti.
I: Daugiau mandagumo ir darusmės.
Religiniui būr.: Daugiau gyvumo ir linksmumo.
Gamtos mėg. būr.: Ir toliau tęsti savo darbą, bet tik darbščiau.
Literatų būr.: Išpildyti savo pažadus ir daugiau tvarkingumo.
Istorikų būr.: Ištirti dvejetuko istoriją ir aplankyti visus XX a. iškastus griovius.
Vokiečių būr.: Dar truputį pamiegoti ir tik tada pradėti veikti.

Dvoikos dėdė

KRETINGA

Mūsų matūristams

Septintokų linkėjimas. Prieš kiekvieną egzaminą (dėl energijos pakilimo) išgerti ne po 10 kiaušinių, bet po visą kapą su cukrum maišytų.
Tada išlaikysit — garantija dviems metams!

Tremtinys I

MARIJAMPOLĖ

Marijonų VI-kų priežodžiai

1. Geria, kaip Paulius „sodą“ su medum.
2. Susidomėjęs, kaip „zuikis“ futbolo rungtynėmis.
3. Komanda, kaip Vaciaus vadovaujama.

Ku-ku

Abiturijentai kalba

Antanas I: Jau trečius metus nenorėčiau likti — ji nemylėtų.
Juozas: Tepuosi, tepuosi, o vis raudonas kaip vėžys.
Petras: Ping-pong lošti gerai, bet pralošti — nekas.
Pranas (plonai): Ot, fein abiturijento gyvenimas.
R-ys: Vyrai, vyrai, nurimkit, Kleinas ateina.
T-osa: Aš taip nedarau, kaip Antanas — antrametis.
Šarkis: Žinau, žinau, jis Salemūndę myli.
Pensininkas: Na, ir aš jau šiandien „kaliukę“ užsirišau.
Antanas II: Nors mane ir vadina „meilės kankiniu“, bet panašus ir esu.

Tepsas

Užuojautos saviškiams

1. Tiems, kuriuos prieš rašomąjį įvairių „ligų“ bacilos užpuola.
2. Vargšams abiturijentams, didžiai bevargstantiems, kol... šlipsą užsikaria.
3. Bendrabutiečiams, kurie, Lietuvai nukirtus Lenkiją, per uoliai rėkė valio ir nukentėjo.
4. Bendrabučio didesniems miegaliams, kuriems, Rygoj Lietuvai iškilus į Europos krepšinio meisterius, negailestingai draugai sudrumstė sapnų karalystės ramybę, išgarbino iš lovų ir paguldė ant grindų...

Mar. gimnaz. Step. Žibartas

Iš Marijampolės širdžių

Danutė: Jeigu ne tas vėjas...
Milė: O aš vis tik vieną įmečiau.
Liucytė: Vakar vakaras širdį apgavo...
Įdomus pasivažinėjimas lygiai , kaip Vilkaviškio gimnazijos durų „įtaisymas“...

VII-oji a

Janka: Sufleruokit!... Ačiū raumenims...
Vanduo: Sinus alfa + beta...
Stasė: baigiu megstuką vasaros sezonui...
Ana: Viskas „Aušroje“ liko.
Liucytė: ... Svajojam..:
Aldona ir Milė kartu: Ach baltieji diržai!...
Regina: Su manim, mergaitės, baigta.
Angelės (visos trys): Visa — tuštybių tuštybė...

PALANGA

„Termometras“: Neužteko bezdžionės, dar ir uodegą prisegė; bet a — vistiek gražuolė!

Tamolfina: Verute, kaip atlieki pasivaikščiojimus, ar pagal pereitos mandagumo pamokos nurodymus?

Verutė: Kol kas dar po porą, vėliau papraktikuosiu būriais.

Zosė: Ach, ta nelemta gimnastika: pilnus batus smėlio parsinešiau.

Algirdas: Ot, fain! Palauk truputį, tuoj atnešiu vandens.

Berta (tyliai): Ir atsidarys antras plėžas.

Vicka: Na, Faifki, kiek sutaupei pinigų krašto apsaugos ginklams pirkti?

Faifkis: O, jau daug turiu, maždaug po centą iki 250, kitaip pasakius — pustrečio lito.

Vicka: Ir kokį tu manai pirkti karo pabūklą?

Faifkis: Dar klausi? Juk žinai, kad patranką.

Ketvirtokai turi daug slaptų raštų. Todėl jie nešasi juos tamsią naktį į mišką skaitvti, mat, bijo, kad niekas nepamatytų. Tik kažin kaip jie primato?

Dvišakis liežuvėlis

Oro spėjimai Skuode

Poetui (pesimistui) — dangus apsiniaukęs, lietus vis plaštakėms lyja. Realistui — atrodys, kad ir vasarą purvo lig kelių. Geltonosios rasės atstovai, išlijus pirmajam vasaros lietui, log. tabelių pagalba apskaičiuos rudeninį grybų derlių... „Čigonams“ — smarkūs judėjimai Žemaitijos giriose. Būsimieji septintokai svarstys problemą, ar žmogus gali gyventi be „gulbių“.

Kaszino

ŠAKIAI

VIII kl.

Agota. Liūdnas pavasaris; nei kariuomenės iš Kauno, nei Siesartis jausmų neatgaivina.

Elena. Prasiskleidė rožės, pragydo lakštutė, pradingo garsieji laiškai...

Vitas. Mat, mokslą reik imt iš peties, o karvelius vėl vanagas išgaudė.

Pranas. Kudė? Antra premija neblogai.

Klementina. Taip nejauku! Cukierkos ir cukiernyčia pradingo.

Petras. Vadinas, ir man būt gyvenimas, kad ne tas septintokas ir ketvirtokas, kurs nešioja, kaip avinas vilnas.

Antanas. Raportuoti neisiu.

Fox

Šiaulių Mokytojų Seminarijoj

a kurs.

Kęstutis. Vyrai, kada traukinys išeina į Radviliškį.

Adolfas I. Ot fain Russo filosofija! Žinot ką, ir mes pasekim ja. Nekirpkim plaukų ir nagų, juk tai kūno žalojimas, o savo kūną žaloti — nuodėmė.

Eduardas. Žinote, vyrai, naujas baras atsidaro.

Adolfas II. Kieno višta koją nusilaužė, šuo pastipo, tik aš galiu pasakyti.

Juozas. Kaip sau norite, bet į mergaičių kursą neisiu.

Vytautas. Visus vyt iš seminarijos aikštės, išskyrus IV-ąją mergaičių klasę.

Jonas. Na, dabar jau be pavojaus galėsiu vaikščioti į Pabalius.

b kurs.

Vladzė. Spjaut, užtenka ir su viena žvaigždute.

Bronė. Kad ne smuikas, tai gyvenk ir norėk.

Danutė. Be sporto — ne gyvenimas.

Liuda. Mergaitės, kai mane šauks, jūs rėkit, kad man dantį skauda.

Pranutė. Sakyk, Elzyt, ar tu jį vakar sutikai?

c kurs.

Genė. Kas norit prisidėt prie „špitolninkų“?

Ancė. Pone mokytojau, atvažiuokit šeštadienį pas mus į Radviliškį.

Petrė. Viktute, ar matei „Baroniuką“?

Olė. Pone mokytojau, ar „jie“ neįdavė Agnei linkėjimų?

Agnė. Žiūrėkit, kaip gražiai „berželis“ atrodo!

Valė. Nors jis man patinka, bet vistiek greit laiško nerašysiu.

Ašarėlė

IŠ ŠIAULIEČIŲ BLOKNOTĖLIŲ

Traukia, kaip aštuntokės šiaudelius, kuri pirma ištekės.

*

Taiso, kaip abiturijentai formą, ruošdamies į karo mokyklą stoti.

*

Susirūpino, kaip krepšininkai, visą Lietuvą nugalėti.

*

Nustebo, kaip abiturijentės, lietuvių temą išgirdusios.

Abiturijentės dar gyvos

Regina: Aš mokslo metu viską apgalvojau; dabar mokysiuos; o jūs galvokit

apie sužieduotuves, ekskursiją į Švediją ir k.

Genutė: O vis tik gaila jaunų dienelių.

Manė: Pažiūrėk į mano tautinį kostiumą ir pasakysi, bus išleistuvių balius, ar ne.

Liudgarda: Nė nekalbėk — aš dabar esu prieš vyrus nusistačiusi.

Onutė: Ar aš kalta, jei draugė mane aplenks . . .

Nelė I: Aš tyliai į tikslą.

Jadzė: Parašėt į „Kreiv. šyps.“, jis patikėjo ir puikybėn pasikėlė.

Ir t. t.

Pas šeštokes

Vikcė: Ot padaryčiau reformą . . . !

Valė I: Pavasaris . . . Žydi alyvos . . . o aš į „Aušrą“.

Marytė: Kam menas . . . scena į mane geriau veikia!

Helė: Sveikame kūne, sveika siela!

Juta: Tik ekskursija . . . o daugiau nieko.

Bronė: Kartu su „špokais“ išskrido laimė ir . . . negrįžta.

Zosė: Ach . . . taip neseniai buvo . . . , o dabar jau pražuvo . . .

Joana: Aš pavyzdingiausia „story“ rašyme.

Elė: Lįsk į smalą! Pernai smagiau buvo . . .

Tonė: Aš nieko nebijau! Visvien paskutiniai metai.

Jotišvė

ŠVĖKŠNOJ PAVASARIS

Dabarčiūkas: Tai kągi, pagaliau, turiu daryti? Ar vilktis abiturijentišką kostiumą šiandie į robaksą pas Stefaniją ar mokinišką?

Česlovas: Kažin kiek Kretingoj kainuoja montekristo šovinys? (Tyliai) Steponai, surink nušautas varnas iš žvėryno.

Ignas: Taip sakant, žemiškos tuštybės panelėj Švėkšnoj. Važiuoju į Skuodą.

Aštuntokas Viktoras: Kažin kokiu rėgelmanteliu ir batais dėvėjo Don Kichotas?

Ona: Ot faina! Egzaminų nereiks laikyti. Būkit jūs tokie gudrūs!

Janina (VIII): Kas tas Catilina? Jis perdaug mano paslaptis visiems išplepa...

Šelmis . . . kas?

REDAKTORIUS ATSAKO:

Xyz. Kadangi apie Jurbarką, palyginti, apsčiai buvo rašyta, tat paskutiniajam dėl vietos stokos nebeįdėjom. Lauksim 7-8 nr.

Tremtiniui I. Dėkui. Dalį papildėm kito korespondento žodžiais.

Duosniajam. Per daug abstrakčiai parašei. Laukiame ko konkretesnio, gyvų faktų. Atrodo „Kreiv. šypsenoms“ ko nors galėtum supešioti.

Šiluviui. Žiūr. Xyz. laikraštėlio po ranka neturiu, bet, tikiu, Redakcijoj rasis.

Vivui. Nuolatiniai korespondentai tiek apie Marijampolę prirašė, kad nebegalėjom bedėti.

Step. Žibartui. Kadangi recenzijas dedu, tai kitką atidėjau. Mums recenzentų išauginti itin svarbu, todėl Paties pastangomis džiaugiamės. Sek recenzinę literatūrą.

Žėručiui. Kadangi šį, palyginti, senoką faktą jau bus minėję kiti moksleivių žurnalai, o paties veikalai konkurse be to nenukentės, tat ir nebeįdėjom.

Dviragio bangai. Straipsnelio neįdėjom, nes tuo atveju terašom apie moksleivius.

Literatui. Kadangi mažokai tepalietei savo gimnazijos gyvenimą, tai neįdėjom.

Žadukui. Kad jau Mak parašė. Daugiau sutalpinti neįmanoma.

Margagiriui. Paties faktus arba bendrai paminėjom, arba jau kiti surašė.

Štul-Šteinui. „Kreivoms šyps.“ vien apie meilę teparašei. Atrodytų, kad anykštėnai tik mylisi ir daugiau nieko neveikia. Tat ir nepanaudojom.

Žibartui. „Kreiv. šyps.“ visada reikia ieškoti ir kitų gimnazijų skaitytojams suprantamų sakinių. Py., 5-6 nr. paliktieji — įdomūs. Apie save nubraukiau. Ką gi padarysi, kad tie poetai ir toki.

Reporteriui. Kadangi vietos nebebuvo, o Paties reikalai konkurse dėl to nenukentės, tai ir neįdėjom. Ir kitamet rašyk!

Liubartui. Sueiliuotai mums netinka. Tat „At. Sp.“ atidaviau.

J. G. (Anykščiai). Gali taip ir toliau rašyti.

Br. Antkalniškiečiui. Paties minčiai dar labai nenori paklusti forma. Naujo siųsk, kai jausi daugiau įsirašęs.

Lakštučiui. Formą valdai, žodį nesuvaržomas pasakai, tačiau abu eilėraščiai per daug pamoksliško tono. Tat ir lirikos nebėra. Lauksim ko ramesnio ir daugiau sukaupto.

Nemuno vilniai. „Kur“ negalėjo geras išeiti, nes rašai apie nuvytusią jaunystę, kurią vos tepradedi gyventi (kartoju: nerašyti apie tai, kas nepažįstama ir nenuvokiama), o antrame konkrečius daiktus imi segioti abstrakcijoms ir atvirkščiai ir tokiu būdu padarai tokią senovišką „dainelę“.

REDAKTORIUS IR LEIDĖJAS PROF. DR. PR. DOVYDAITIS

GAMTOS DRAUGAS
Popularus „Kosmo“ skyrius
1937 metų Gegužės-Birželio mėn.

ANDRÉ-MARIE AMPÈRE

DIDIS MOKSLO IR TIKĖJIMO VYRAS

(Jo mirties šimtmetinėms praėjus)

Parašė Pr. Dovydaitis ir A. Puodžiukynas, Kaunas

Praeitų (1936) metų Birželio mėn. 10 dieną buvo suėję lygiai 100 metų, kaip tarnybinėj kelionėj pietinės Prancuzijos pajūrio mieste Marseille'y mirė 62-sius savo amžiaus metus eidamas prancuzų fizikas, matematikas ir filosofas Andrius-Marija Amperas. Kad ir šis mokslininkas buvo padaręs vieną vaisingiausių aptikimų fizikos srity, bet dėl priežasčių, kurias sužinosime šio straipsnelio trečiajame skyriuje, jo laidotuvės buvo labai kuklios. Bet mirusiojo mokslininko garbė vis kilo tolyn labyn. O kai pernai metais suėjo 100 metų nuo jo mirties, tai jo gimtinės mieste Lyon'e yra įvykusios dar iki tol nematytos iškilmės, kuriose dalyvavo 26 tautų atstovai. Iškilmės truko net 4 dienas, būtent, Kovo mėn. 5 – 8 dienomis.

Kadangi „Gamtos Draugas“ pernai metais nesuskubo šių sukaktuvių paminėti, tai šitai jis daro dabar. Skaitytojams iš šio pavėlavimo bus tik naudos, nes šiuo laiku galime apie kalbamąjį mokslininką ir jo šimtmetines sukaktuves patiekti daugiau medžiagos, nei kiek būtume galėję patiekti pereitais metais. Visą medžiagą suskirstysime keturiais skyriais: 1) Ampero erškėčiuoto ir vargingo gyvenimo kelias; 2) jo nuopelnai mokslui; 3) mirusiojo triumfas; 4) jo vidinis gyvenimas ir krikščioniškas religingumas.

I. Erškėčiuoto ir vargingo gyvenimo kelias

Garsusis prancuzų tautos vyras Andrius-Marija Amperas saulės šviesą išvydo 1775 metų Sausio mėn. 21 d. Poleymieux kaime paliai Lyon'ą (pietinėj Prancuzijoj). Tame kaime jo tėvas, Jonas-Jokūbas Amperas, Lyono pirklys, turėjo savo ūkį, savo žmonos gimtąją vietą.

Andriaus tėvas sugebėjo ne tik šilkinėmis prekėmis prekiauti, bet buvo išsimokslinęs ir literatiniu atžvilgiu, buvo netgi poetas ir kūrė dramas. 1782 m. jis su šeima iš Lyono buvo atsikėlęs visai gyvent Poleymieux. Kilus Prancuzijos didžiajai revolucijai (1789 m.) Joną-Jokūbą Amperą randame taikos teisėjo pareigose Lyone. Šį ramų darbą jam veikiai teko pakeist reikšmingesnėmis ir ypač pavojingomis pareigomis, būtent, paimti Saugumo Policijos valdininko ir Taisomosios Policijos Tribunolo pirmininko pareigas. Baisingam Chalier'ui, esant prokonsulu, Amperas įsitraukė į revolucijos maišatį; čia jis stengėsi palaikyti tvarką, kurią griovė teroristai. 1793 metais Lyoną paėmę jakobinai Joną-Jokubą Amperą apkaltino simpatijomis Lyono aristokratams ir už tai, kad jis išdrįso įsakyt suareštuot minėtąjį teroristą Cha-

lier'ą, nuteisė jį nužudyt ir tuoj nugiljotinavo. Mirsiančiojo vienas didžiausių norų buvo tas, kad apie jo mirtį kiek galima ilgiau nesužinotų jo sūnus ir kad ši žinia nesudrumstų sūnaus studijų. Jo sūnus tuo metu tikrai buvo tiek įsisvajojęs matematikoj, kad kurį laiką nuo jo tikrai buvo galima tėvo mirtis paslėpti. Bet žinia apie tai jam buvo kaip smūgis buože į galvą. Tai buvo pirmasis didelis skausmas, ištikęs 18-tus metus einantį jaunuolį.

Iki šio smūgio jo gyvenimas buvo ramiai plaukęs kaimo gamtoj, tarp uolų, miškuose ir pievose. Jis nebuvo lankęs jokios mokyklos. Jis viską buvo mokęsis pats per save. Jis perskaitė visa, kas jam buvo pakliuvę į rankas iš literaturos, filosofijos, istorijos, gamtos mokslų ir matematikos. Jis perskaitė visus 20 didelių tomų Didžiosios Enciklopedijos; jo atmintis buvo tokia nepaprasta, kad jis vėliau, jau žmogaus amžį išgyvenęs, dar galėdavo atpasakot to milžiniško veikalo kiekvieno straipsnio turinį.

Tėvas buvo jį pradėjęs mokyti lotynų kalbos, tačiau paliovė pamatęs, kad vaikas turi daug didesnių polinkių į matematiką. Betgi ir lotynų kalbos Andriukas veikiai tiek išmoko, kad galėjo skaityt didžių matematikų Bernouilli'o (1667—1748) ir Euler'io (1707—1783) lotyniškus veikalus Taigi nuo pat savo jaunystės jis ypatingų gabumų rodė matematikos dalykams. Šiuo atžvilgiu jis lygintinas su Pascal'iu. 12-sius metus eidamas, Amperas jau buvo išėjęs žemesniąją matematiką ir analitinę geometriją. 13-kos metų būdamas, jis įteikė Lyono Akademijai straipsnį apie apskritimo kvadraturą. Vėliau jis dažnai sakydavo, kad 18-kos metų būdamas jis buvo apsityręs visose matematikos srityse. Vadinasi, šiame jaunuolio amžy jis jau buvo pasireiškęs kaip vienas didžiausių Prancuzijos matematikų. Sunkius skaičiavimo būdus jis buvo pats pirmiau suradęs, nei kaip aptikdavo juos knygose surašytus. Dėl to nebuvo perdėjimas, kai po Ampero mirties Arago jį pavadino „vienu aštriausių ir giliausių protų, kokių kuomet išgamino gamta". Jo dvasios nuostabią kūrybinę jėgą rodo tai, kad jis jau jaunatvėj padarė tai, ką buvo savo amžiaus pajėgume bandę Descartes ir Leibnicas, būtent, sukūrė pasaulinę kalbą, parašydamas jos gramatiką ir sudarydamas žodyną; kad jis vėliau paliko naujų žinių ne tik visose fizikos srityse, bet taip pat chemijoj, botanikoj ir zoologijoj, kad jis parašė gilių traktatų apie metafiziką ir psichologiją.

Savo sūnaus nepaprastus gabumus buvo pramatęs jau jo mirsiantis tėvas. Neužilgo prieš nugiljotinavimą parašytame testamente tėvas įrašė apie savo sūnų pranašiskus žodžius, kurie paskui visai pasitvirtino: „Kai dėl mano sūnaus, tai nėra nieko, ko aš iš jo nelaukčiau". Paskui skaitome šiokį jaudinantį atsisveikinimą su žmona ir vaikais: „Bučiuokite ją mane atsimindami. Aš jums visiems palieku mano širdį". „Amperas tat ir paveldėjo šią, kentėt skirtą, širdį" — sako vienas jo biografas (Lewandowski).

Amperų šeimos tėvą nugiljotinavus, revolucininkai konfiškavo ir jo turtą. Našlei buvo tik palikusi teisė savąją dalį atjieškot. Šiuo tat titulu buvo atgauti namai Poleymieux'e, tikrasis šeimos lizdas. Čia tat ir teko šeimai skursti netekus savo rūpintojo. L. de Launay, pabrėždamas šį momentą Ampero gyvenime, sako, kad „jis buvo išmokintas neturto mokykloj".

Netekęs tėvo Andrius ištisus metus gyveno gilios depresijos prislėgtas. Kad ją išblaškytų, jis kartais imdavosi botanikos, poezijos, muzikos. Man nežinoma, kuriais dokumentais yra pagrįstas teigimas, būsią „tik Rous-

seau raštus beskaitydamas (Amperas) atsipeikėjo“ iš tos didelės apatijos, kurion buvo įpuolęs nugiljotinavus jo tėvą, „ir pasišventė fizikos ir chemijos mokslams“ *. Tiems darbams jis buvo atsidėjęs jau ir prieš tėvo mirtį.

Kaime išgyvenęs savo vaikystę ir jaunystę, kaimo gamtos aplinkumoj 21 metų jaunuolis Amperas sutiko ir savo „antrąją pusę“. Tarp Poleymieux ir Saint-Germain au Mont d'Or kaimų (prie Lyono), poezingai įsikūrusių Saône'os pakrantėmis, miške bežolinėdamas Amperas pirmą kartą pamatė auksaplaukę mėlynakę mergužėlę Juliją Karonaitę (Caron), iš Amperams draugingos šeimos. Meilės idilija truko trejus metus. Ampero laiškai jo mylimajai pilni giliausių jausmų ir švelnios poezijos; jie pridera prie pačių gražiausių šios rūšies kūrinių, kokių sukurta prancuzų kalba. Bet ne vien tik poezijai Amperas buvo dabar atsidėjęs. Jis ir mokslinio darbo nebuvo metęs. Jo meilės žurnalas jam buvo tik protinio darbo pajvairinimas.

Bet kad galėtų vesti, reikėjo turėt kokia tarnyba. Ir jo būsimoji uošvė taip galvojo. Ji savo būsimam žentui patarinėjo stot į banką agentu, nes šioks darbas žadėjo kurių-nekurių perspektivų. Tačiau Amperas bevelijo palikt prie savo mėgiamos matematikos ir gamtos mokslų. Neskiriamas dirbti mokytojo darbo mokykloj, jis pradėjo Lyone davinėt privačias matematikos, chemijos ir lotynų kalbos pamokas, kad ir uždarbis iš to buvo ubagiškas; jis tikėjosi, kad gal kuomet bus paskirtas ir valdžios mokyklon.

Po trejų pažinties ir meilės metų Amperas vedė 1799 m. ir sukūrė šeimos židinį „turtingesnį poezija, kaip pinigais“. Pirmieji metai praėjo be didelio vargo, ir pinigų klausimas nebuvo labai aštrus. Bet gimus sūnui, (jį pakrikštydino savo tėvo vardais: Jonas Jokūbas), jaunos šeimos padėtis pablogėjo. O čia dar ir žmonelė pradėjo sirguliuoti tąja liga, kuri ją po trejų metų ir visai išplėšė iš gyvųjų tarpo. Dabar būsimam mokslininkui prasidėjo tikro vargo dienos. Tas vargas jam buvo ytin neįprastas, kad jis buvo gimęs ir augęs gerose „buržuažiškose“ sąlygose. Patvari tarnyba gauti virto neišvengiamu reikalu ir pagaliau ji vis dėl to buvo gauta: 1801 m. Amperas buvo paskirtas fizikos mokytoju 60 km atstume nuo Lyono esamame Bourg'o mieste. Tačiau alga buvo tokia menka, kad jis negalėjo pas save atsiimt žmonos, o turėjo ją palikti Lyone. Savo įeigoms padidinti, jis dar mokė privačiai matematikos ar chemijos už 18 frankų (=7 litus) per mėnesį, o jei mokinys buvo neturtingas, tai už 12 ar 9 fr. (5 ar $3^1/_2$ lt.). Pačiam jam pragyvenimas kainuodavo 40 fr. (16 lt.) mėnesiui. Skurdus Amperų dviem namais gyvenimas liko dokumentuotas įudviejų korespondencijoj. Antai, viename laiške Julė rašo vyrui neturinti kuo apmokėt buto nuomos ir gydytojui, prašo atsiųst jai 36 fr. ir baigia laišką tokiais žodžiais: „Pagaliau, pasitikėkime Apvaizda, tikėkimės geresnės ateities“. Dėl to nenuostabu, kad kai Amperas atostogų metu vyksta pas savo šeimą, jis 60 km kelio nuo Bourgo iki Lyono keliauja pėkščias, kad sutaupytų važiuotos kelionės išlaidas. Kaip rūpestinga žmonelė, Julė laiškuose davinėja savo vyreliui patarimų, kad jis saugotų savo drabužius, kad neitų į svečius apsileidęs ir pan. Toki patarimai nebuvo nereikalingi, nes Amperas būda-

* Gamta I (1936) 123; taip pat ir Liet. Enciklopedija (I 504 p.). Gal būt, čia pasekta rusiškomis Granato (II 495) ir Sovietų (II 506) enciklopedijomis, kuriose sakoma, kad Amperas Rousseau įtakoj susižavėjo Lavoisier'o darbais; tačiau ir čia Rousseau nedaromas Ampero atgaivintoju iš apatijos po jo tėvo mirties.

vo visuomet išsiblaškęs, nežiūrėdavo savo drabužių, kurie dažnai būdavo dėmėti ar pradeginti bedarant cheminius eksperimentus. Dėl to vieną kartą žmona rašo jam siunčianti storą skudurą su raišteliais, kad juo užsidengtų.

Tokiose vargingose sąlygose dirbdamas, Amperas betgi šiuo laiku parašo savo pirmąjį veikalą apie žaidimo matematikinę teoriją: *Considerations sur la théorie mathematique du jeu* (1802). Čia išdėstomas sumanus ir mokslingas tikimybių skaičiuotės pritaikymas. Šis veikalas atkreipė mokslo žmonių akis į jo autorių, kuris 1803 m. pakviečiamas profesorium į naujai įkurtą Lyono liciejų. Pagaliau, ir žmonai iš namų skirtoji dalis galėjo būt realizuojama; o ji siekė apie 10 000 frankų. Taigi, Amperas dabar ironiškai gali būt vadinamas „kukliu kapitalistu".

Tačiau šis laimės šyptelėjimas, deja, buvo labai trumpas. Tą pačią dieną, kuomet jis turėjo pradėt savo paskaitas naujoj vietoj, t. y. 1803 VII. 5, prasidėjo jo žmonos mirties agonija. Sirgusi krūtinės liga ir dėl pinigininių trūkumų blogai gydoma, ji ligos nenugalėjo ir VII. 13 mirė. Ampero šeimos židinys liko išardytas kaip tik tą momentą, kuomet atrodė, kad jau jau pagaliau prasidės laimingesnės dienos. Nepaprastai mylimos žmonos mirtis Amperui buvo neišsakomas smūgis. Jo šeiminio gyvenimo laimė paliko amžinai suardyta.

Žmonos mirties Amperui padarytas sukrėtimas pasireiškė jo tvirtu pasiryžimu pakeist tarnybą ir gyvenamą vietą. Po metų profesoriavimo Lyone jis ryžtasi ieškot nusiraminimo ko toliausiai nuo savo gimtinio krašto. Jis galvoja apie nusikėlimą Paryžium. Bet kur jis ten gaus tarnybą? Amperas sudesperuoja. Jo religinga motina subara jį dėl to, moko krikščioniškos kantrybės ir atsidavimo Dievo valiai. Ir pagalba ateina. Garsieji prancuzų mokslininkai D e l a m b r e'as ir L a g r a n g e'as (sk. Lagranžas), siekdami sustiprint matematikos dėstymą jauna pajėga, 1804 m. pakviečia Amperą į Paryžių ir paskiria jį matematinio analizio repetitorium Politechnikos Mokykloj (Ecole Polytechnique). Atvykimas Paryžiun reiškė Amperui naują posukį jo gyvenimo kely.

Tapęs paryžėnu, kad ir neužmiršdamas Lyono, kuriame jis, berods, turėjo tik nedaug laimingų dienų, Amperas dabar ieško būdų bent kiek laimės grąžintis ant savo pirmojo židinio griuvėsių. Išėjęs iš įtakos savo motinos, kuri iki tol kiek tiek ramindavo jo judrią prigimtį, dabar jis pasiduoda savo perdaug lengvai suliepsnojančios širdies impulsams. Leisdamasis ieškot netektos laimės, Amperas štai, vengdamas protingų vedybų, kurios galėjo jam duoti to, ko jis ieškojo, sprandatrūkčiais puola į tokią vedybų avantiurą, kurioj atrodė viskas yra susikombinavę jo nelaimei. Filosofo G e r a n d o pristatytas, Amperas susipažino su panele Jone Potot'aite (Jeanne Potot), kuri tebuvo smulki buržuazė su siauromis idejomis, su prietarais, su pretensijomis, gyvenanti tik tuštybėms ir pinigams. Galima vaizduotis, koks galėjo būt Amperui gyvenimas tokioj moterystėj, kurioj pinigai turėjo būt visa ko matas. Teisingai sako L. d e' L a u n a y, kad meilė niekur geriau neparodė savo aklumo, kaip pritraukdama Amperą prie šio tuščio, tik savimi besigražiuojančio (besimaivynančio), savimeilio asmens (personne vaniteuse, minaudière, egoïste), be jokio kilnesnio principo, ir nuo kurio viskas turėjo jį skirti. Ir piniginiu atžvilgiu Amperas buvo jo uošvio stipriai pamautas.

Nelemtos antrosios Ampero vedybos įvyko 1806. VIII. 1. Tai buvo „liūdna moterystė, kuri 1808 m. baigėsi faktinu persiskyrimu po ilgos Kalvarijos nuolatos nepripažintos ir išjuokiamos meilės“. Trumpai sakant, ši antroji Ampero moterystė jam buvo pragaras. Tą šeiminį pragariuką pavaizduoja kad ir ši smulkmena: priverstas išsikelt iš savo uošvio namų, Amperas tik iš ministerijos kiemsargio sužinojo apie savo dukters Albinos gimimą. Bet, sugriuvus ir šiam antrajam jo šeimos židiniui, Amperas laikėsi didvyriškai. „Jis nepareiškė jokios neapykantos, jokio pykčio tai moteriai, kuri jį smurtiškai išmetė iš savo namų, išjuokdama jo prisirišimą, atsisakydama nuo motinos pareigų“. Po atskyrimo, padaryto žmonos nenaudai, Amperas dar kartą laišku kreipės į ją prašydamas vėl pradėt moterystės gyvenimą. „Niekas geriau nerodo viso to, kiek buvo gerumo jo širdy, kuri buvo sukurta mylėt ir kuri perdaug pažinojo meilės kančią“. Tame laiške Amperas apeliuoja bent į motiniškus savo žmonos jausmus, kviesdamas ją prie dukters Albinos, kuri buvo prie jo. Tačiau jo laiškas paliko be atsakymo.

Palikęs vienas, Amperas vėl nerimo ir vėl leidosi į meilinius nuotykius, — „toks didelis buvo jo reikalas būti mylimam ir jo karštas geismas išvengt širdies vienumos“. Tačiau apie keturiasdešimtuosius amžiaus metus jo galantiškų laimių ir nelaimių ciklas jau beveik pasibaigia ir nuo to laiko Amperą randame jau kitonišką, pasinėrusį į chemijos bei fizikos darbus, darantį aptikimus vieną po kito; jis dabar didelis mokslininkas, aptinkąs dėsnius, iš kurių ėjo 19-jo šimtmečio elektrikinės industrijos pažanga.

Truputį grįžtant atgal tenka paminėti, kad nuo 1806 m. Amperas buvo Meno ir Amatų patariamojo biuro narys, nuo 1808 m. — universiteto generalinis inspektorius; šioj tarnyboj jam po keletą mėnesių kas metai tekdavo važinėt po visą šalį ir egzaminuot gimnazijose ir universitetuose. Nuo 1809 Amperas jau matematikinio ir mechanikinio analizio profesorius Polytechnikos Mokykloj, 1814 m. jis Instituto narys, 1819 m. filosofijos profesorius Sorbonnoj, 1820 m. astronomijos profesorius, 1824 m. fizikos profesorius Collège de France (aukščiausia Prancuzijos mokykla, daugiau mokslinių tyrimų, kaip mokymo įstaiga). Taigi, nuo šio laiko Amperas stovi savo šalies aukščiausiose mokslo viršūnėse. Bet ir į jas įkopimas jam nevyko be sukrėtimų.

Antai, iki 1817 m. jį vargino religijos netekimas. Paskui radosi naujų finansinių rūpesčių, kai 1818 m. jis, sumanęs drauge su sesere nusipirkt Paryžiuj namelius, pardavė savo šeimos namus Poleymieux'e. Tai įvykdžius, materialiniu atžvilgiu Amperui atėjo ramesnės dienos. Bet neapsiėjo be naujų rūpesčių; šį kartą ne širdžiai, bet protui rūpesčių atsirado.

Aure, apie 1819 m. Amperui teko pakeisti dėstomasis dalykas, nes buvo iškeltas jo netinkamumas profesoriauti Polytechnikos Mokykloj, kame jam buvo įsakoma savo skaitomas paskaitas parašyti, kad jos būtų galimos suprasti. Tokių tat apystovų verčiamas, jis ir pasiėmė dėstyt filosofiją Sorbonnoj. Čia jo šefu buvo Maine de Biran. Su juo drauge Amperas atsideda daugiausia psichologijai, drauge paliesdamas ir metafizikos problemas. Tačiau nuo šių dalykų jis po kurio laiko atsisako, nes jo protui buvo artimesnės fizikos problemos. Polytechnikos Mokyklos profesoriaus vietą jis tik dideliu nenoru pakeitė profesoratu Prancuzijos Kolegijoj.

Ir aukščiausios mokslo garbės viršūnes pasiekus Ampero vargai — ir šeimyniniai ir finansiniai — nesibaigė. Štai pačiu Ampero išgarsėjimo metu jam gilaus skausmo padarė jo sūnaus (iš pirmosios moterystės) Jono. Jokubo šešerius metus trukęs susigyvenimas su to laiko savo gražumu ir dvasingumu išgarsėjusia Paryžiaus bankininko Jokūbo Recamier'o (sk. Rekamje) žmona, ponia Žiulijeta Recamier (1777—1849; dėl jos salono opozicijos 1811 m. ji buvo iš Paryžiaus ištremta ir iki Restauracijos gyveno Italijoj ir Abbaye aux-Bois prie Paryžiaus). O savo sūnaus gerovei tėvas buvo daug aukojęsis ir savo likimą sydinęs su jo likimu [1].

Ir finansiniai Ampero reikalai vėl buvo pablogėję, kai reikėjo įsirengt pirktas namelis (rue des Fossés Saint Victor) ir taisytis fizikos aparatai eksperimentams. Šiuo metu Amperas kartą skolino iš garsiojo fiziko Fresnel'io 50 frankų namų reikalams. Skurdžią Ampero materialinę būklę iki pat jo gyvenimo galo paliudija žinomas Frederikas Ozanamas [2], kuris taip pat iš Lyono buvo atvykęs Paryžiun 1831 m. ir kaip jaunas studentas buvo užėjęs atlankyt garsųjį mokslininką. Kai besikalbant Amperas sužinojęs iš Ozanamo, kiek jis moką už savo kambarį, tai už tą pačią kainą pasiūlęs jam pas save stovėjusį tuščią kambarį, nes jame gyvenęs jo sūnus Jonas-Jokūbas buvo ilgesniam laikui išvykęs Vokietijon. Amperas kalbėjęs Ozanamui: „Tamsta pasninkauji, aš taip pat; Tamstos skonis ir jausmai yra analogiški su manaisiais; aš labai džiaugsiuos turėdamas progos su Tamsta pasišnekučiuoti". Ozanamas su džiaugsmu priėmęs šį meilikaujantį svetingumą. Jis paliudija, kad kambary buvo gera fajansinė krosnis, bet kad dėl ekonomijos ji buvo tik mažai kūrenama ir kad pasninkaut tekdavo daug dažniau kaip penktadieniais. Tačiau Ozanamas buvo labai dėkingas Amperui už tėvišką jo globą.

Artinamės prie mūsų mokslininko gyvenimo pabaigos. Daugelis mokslininkų jų gyvenimo saulei leidžiantis galėdavo ramiai džiaugtis savo darbo, savo aptikimų arba savo sutaupų vaisiais. Amperui taip nebuvo. Jo biografas L. de Launay jaudinančiai nupiešia ir jo paskutiniųjų metų skurdžią padėtį, kuomet tas žmogus, jau pradėjęs sirguliuot ir vargų bei rūpesčių nukamuotas, kad galėtų išgyvent, vis dar turėjo dirbt ir inspektoriaus (vizitatoriaus) darbą, kuriam jis visai netiko. Nevienam laiške jis skundžiasi turįs tik keletą dešimčių frankų ir nežinąs, kaip išmokėti skolas. 1830 m. Spalių mėn. jis ypač jaudinasi, kad jo pasirašytas 4000 frankų vekselis gali būt protestuotas ir užtraukt jam negarbę ir išbraukimą iš universiteto tarnautojų (inspektorių). Taip jis skurdo iki pat savo gyvenimo pabaigos.

Štai jau turime 1836 metus, jo gyvenimo paskutiniuosius. Inspektoriaus pareigose, kurias eidamas jis būdavo priverstas nutraukti savo laboratorinius darbus, Amperas išvyksta į Saint-Étienne. Čion atvykęs jis pajunta silpnumą krūtinėj; bet jis dar nenor atsižvelgt į savo sveikatą, kurią iki šiol palaikė savo energija. Saint-Étienne Amperas sutinka savo širdies

---

[1] Ponios Recamier salono dalyvis ir entuziastingas Goethės gerbėjas (jis pats jį atlankė Weimare) Jonas-Jokūbas Amperas (1800—1864) taip pat išgarsėjo kaip rašytojas ir prancuzų literatūros istorininkas; nuo 1833 m. ir jis buvo Collège de France profesorius.

[2] Lietuvių kalba apie jį skaityk Juozo Ereto knygelę: Frederikas Ozanamas, Kaunas 1934.

draugą Julių Bredin'ą, ir tas draugų susitikimas jau buvo paskutinis. Nerimastaudamas dėl Ampero sveikatos, jo draugas ragina jį duot poilsio savo kūnui bei dvasiai ir vengt bet kurių ilgesnių pokalbių. Bet Amperas nenori klausyt šio protingo ir draugingo balso. Stovėdamas netoliese amžinybės slenksčio, jis kėlė pačias rimčiausias žmogaus gyvenimo problemas. Mokslas — kalbėjo jis — nėra jo darbų riba. Mokslas tėra viena tiesos formų, bet ne esminis jos objektas, kuris yra daryt žmones geresnius ir tuo būdu prisidėt žmonijos laimei.

Paskui Amperas nuvyksta į Marseille'į ir čia savo kelionę baigia. Ištiktas pneumonijos, jis įsisąmonina savo padėties rimtumą; tai paliudija jo paskutinis laiškas sūnui: „Aš nebeįstengiu rašyt dėl nuovargio. Aš tave palieku su tokia meile, kurios niekas negal perviršint". Visiškai išsiaikvojusį užpuola smarkus drugys ir jis 24 valandas klejoja. Liga iš krūtinės persimėta į smegenis ir 1836 metų Birželio mėn. 10 d. Amperas miršta Marseille'io liciejaus rektoriaus kambary; nė vienas jo artimųjų nebuvo prie jo paskutinėmis jo gyvenimo valandomis.

Laidotuvės, kaip pradžioj minėjau, buvo labai kuklios. Palaidotas čia pat, Marseille'y. Bet kai mirusio mokslininko garbė pradėjo kilt, tai po 33 metų (1869 m.) jo mirtini palaikai buvo perkelti Paryžiun ir palaidoti Montmartre'o kapuose greta jo sūnaus Jono-Jokūbo. Viršum kapo stovi kryžius, o po juo toks parašas:

ANDRÉ-MARIE

AMPÈRE

Né à Lyon le 21 janvier 1775
Mort à Marseille le 10 juin 1836
Membre de l' Académie des Sciences
Il ajouta aux connaissances humaines
Dans les mathématiques, physiques,
Métaphysiques et morales
Il créa la théorie de l'Electro-dynamique
Il écrivit l'Essai
sur la philosophie des sciences
Vrai Chrétien
Il aima l'humanité et fut simple et grand

Po šiuo parašu dar šv. Pauliaus guodžianti mintis:

Neliūdėkite kaip kiti, kurie neturi vilties.

II. Nuopelnai mokslui

Amperas buvo matematikas ir pradžioje dirbo tikimybių teorijos bei varijacinio skaičiavimo srityse; bet vėliau nukrypo į fizikos problemų sprendimą. Turėdamas platų matematinį pasiruošimą, ir šioje srityje jis dirbo ne vien kaip tyrinėtojas, bet ir kaip plačių užsimojimų mokslininkas kūrėjas, sistemindamas ir subendrindamas įvairius reiškinius ir net ištisas fizikos sritis. Žinodamas Örsted'o konstatuotą faktą, kad elektros srovė veikia magnetinę rodiklę ir kad ši srovės įtakoje nukrypsta, Amperas nustato žinomą „plaukiko" dėsnį, kurį šiandien vadiname Ampero „dešinės rankos" dėsniu. Tuo dėsniu aiškiai buvo nustatyta elektros srovės ir magneto tarpusavio ryšys. Teisingai šį darbą įvertina Rosenberger'is: „Originaliausiai, genialiau kaip kiti fizikai, net Örsted'o neišskiriant, sutvarkė šią naują, greičiau nuvokiamą kaip ištirtą, sritį Amperas, kuris 1820 IX 18 savo darbus perskaitė (Prancūzų Mokslo) Akademijos posėdyje". (Geschichte der Physik III t., I d. 200 p.).

Amperas daug giliau įžvelgė šio reiškinio esmę. Jis aiškiai suprato, kad elektros srovė tik todėl gali veikti magneto rodyklėlę, kad jos aplinkoje susidaro elektromagnetinis laukas, arba, Ampero žodžiais tariant, kad bėgant srovei pats laidininkas virsta magnetu. Eidamas nuosekliai toliau, jis parodė, kad bėgant dviem gretimais laidininkais vienodos krypties elektros srovei, laidininkai vienas kitą prisitraukia, o priešingos krypties — atsistumia. Toks elektros srovės tarpusavio veikimas iš vieno šono buvo giminingas teigiamos ir neigiamos elektros tarpusaviam veikimui; tik čia buvo priešingas efektas; vienodo ženklo elektros atsistumia, o vienodos krypties elektros srovės prisitraukia. Dėl to Amperas pasiūlė parimusios ir tekančios elektros reiškinius suskirstyt į dvi rūši: į elektrostatiką ir elektrodinamiką.

Elektros srovių tarpusavio veikimui parodyti Amperas konstruavo, arba bent spaudoje paskelbė kaip konstruotus, tam tikrus aparatus. Tuoj po 1820 m. pranešimo jis aprašė vielų keturkampius ir apskritimus, kurie savo galais atsiremdami į gyvsidabrio kontaktus, o gretimais šonais turėdami priešingos krypties elektros srovę, ryškiai atsilenkia. Toki prietaisai panašiam tikslui ir šiandien vartojami; jie vadinami Ampero stovais.

1822 m. Amperas parodė, kad į spiralę susuktu laidininku paleidus elektros srovę, spiralė virsta magnetu, kurio du skirtingi poliai yra spiralės galuose Tokia spiralė buvo pavadinta solenoidu. Amperas ir čia sugebėjo padaryti plačias bei tuo metu labai radikalias išvadas. Ligi tol buvo manoma, kad Žemė tik todėl yra magnetinga, kad jos viduje yra didelis plieninis ar geležinis magnetas. Amperas teigia, kad ji gali būt ir todėl magnetinga, kad aplink ją, panašiai kaip aplink solenoidą, teka elektros srovė. Tokia srovė privalėtų tekėt iš rytų į vakarus, nes tik tada jos sužadinti poliai atitiktų Žemės magnetinius polius. Kad ir tokia hipotezė nepaaiškina, iš kur galėtų atsirasti Žemėje nuolatinė elektros srovė, bet reikia pabrėžti, kad panašios minties laikomasi ir šiandien Žemės magnetingumui aiškint.

Nuo Žemės magnetingumo Amperui buvo tik vienas žingsnis iki visiškai naujos magneto teorijos. Iki tol manyta, kad įmagnetintas kūnas turi tam tikro magnetinio skysčio arba ypatingų jėgų. O Amperas manė, kad kiekvienas magnetas yra naturalus solenoidas su geležiniu branduoliu. Visą magnetą gali sudaryti didelis kiekis atskirų elementarių magnetų. Tokiais

elementariniais magnetais, Ampero manymu, turėtų būti metalo molekulės, aplink kurias ir bėgtų elementarinės elektros srovės. Elementarinės srovės sumuodamosis sudarytų vieną atstojamąją srovę, o ši sukurtų atstojamąjį magnetą. Čia iškilo teorijos autoriui ir nemažų sunkumų sprendžiant klausimą, ar magnetindami geležį sukuriame magnetines sroves, ar jos jau yra neįmagnetintame metale. Amperas pradžioj priėmė pirmąją hipotezę; bet tuoj priėjo išvadą, kad ir antroji pažiūra gali būti teisinga. Neįmagnetintoje geležy, nikely ar kobalte apie molekules gali nuolat bėgti elektros srovė, tik jos savo poliais gali būti įvairiai atkreiptos ir todėl magnetinis jų veikimas pasinaikina. Įmagnetinant sutvarkomi molekuliniai magnetėliai ir todėl jų veikimo jėga gali sumuotis. Reikia pastebėti, kad Amperas antru kartu šių hipotezių nemėgino nagrinėti, turbūt nerasdamas pakankamai pagrindo pasisakyti už katrą vieną pažiūrą.

1822 m. Amperas pranešė pastebėtą faktą, kad įdėjus į solenoido pavijas visai neįmagnetinamo metalo vario plokštelę ir paleidus srovę, ji įsimagnetina. Laikydamas magnetingumą elektros srovės padaru, jis padarė išvadą, kad bėgdama elektros srovė gretimuose laidininkuose vėl sukelia elektrą. Tai buvo ta pati mintis, kurią vėliau taip atsidėjęs stengėsi realizuoti ir realizavo F a r a d a y. Jis tik parodė, kad indukuota srovė yra ne nuolatinė, bet smūgio srovė, atsirandanti tik tuomet, kai kyla ar nyksta elektromagnetinis laukas.

Šį faktą daugelis to meto fizikų laikė grynu nesusipratimu ar eksperimentine klaida, nes varyje esą galėję būti geležies likučių. Apskritai, daugelis į Ampero išvadas tuo metu žiūrėjo gana skeptiškai, nes jis buvo didelis novatorius (naujovininkas). Neidamas seniai pramintu keliu ir atmesdamas magnetinio skysčio buvimą, 1824 – 26 m. jis pamėgino savo elektromagnetines mintis formuluoti matematiškai ir sukūrė elektrodinaminę teoriją, kuri ir padėjo pagrindus mūsų matematinei, arba teorinei, elektrodinamikai. Genialusis M a x w e l l'is savo „Elektros vadovėlyje“ daugiau kaip po pusės šimto metų rašė: „Ampero tyrinėjimai, kuriais jis pagrindo elektros srovės tarpusavio mechaniško veikimo dėsnius, priklauso prie žymiausių darbų, kurie moksle buvo padaryti. Teorija ir eksperimentas su visa jėga bei raida ištryško iš ‚elektros Newton'o' smagenų. Jo spaudinys (Théorie des Phénomènes ect.) yra tiek ištobulintas, kad išsireiškimo tikslumas yra nepasiekiamas; jo turinys sutrauktas į vieną formulę, iš kurios galima išvesti visus reiškinius, kuriuos duoda mums elektra ir kuri visiems laikams pasiliks pagrindinė elektrodinamikos formulė“ (cit. iš vok. vert. Lehrbuch der Elektrizität 1883, II t., 216 p.).

Ir šilumos moksle Amperas parodė didelio pažangumo. Jo darbo metu F r e s n e l'is ir Th. Y o u n g'as eksperimentu sugriovė senąją Newton'o pažiūrą, būsią šviesa sklindanti dalelėmis, ir parodė, jog ji sklinda skersinėmis bangomis. Paaiškėjus, kad ir šviesos spindulių duodamoji šiluma sklinda tokiomis pat bangomis, iki tol vyravusios šiluminės medžiagos buvimas pasirodė labai abejotinas. Pradžioj buvo manoma, kad šviesa ir šiluma sklinda dviejuose, visai skirtinguose eteriuose. Tik Amperas tvirtino, kad pakaktų vieno eterio ir šviesos ir šilumos reiškiniams aiškinti. Jo manymu, kūno skleidžiami spinduliai susideda iš didelio skaičiaus bangų. Didesnė bangų porcija duoda šviesos įspūdį, o mažesnė — šilumos. Be to, tamsių

šiluminių spindulių bangos yra ilgesnės, o šviesos spindulių — trumpesnės. Kūnų šilumos laidumą, kurį fizikai dar vis mėgo aiškinti specialios šiluminės medžiagos buvimu, Amperas jau aiškina atomų virpėjimais. Kūnų atomai suima šilumines bangas tuo būdu, kad jos atsimušdamos stipriau sužadina atomų švytavimą. Toks atomų švytavimo sužadinimas gali būt perteikiamas iš molekulės molekulei ir todėl šiluma gali medžiaga pasislinkti pirmyn. Amperas jau neabejoja, kad visa kūnų šiluma susideda ne iš kažin kokios šiluminės medžiagos, bet iš švytavimų, kuriuos atomai daro molekulėse.

Reikia suprasti, kokios keistos ir nesuprantamos galėjo atrodyti tokios Ampero mintys apie šilimos esimę, kai tuomet dar visai buvo nežinoma apie ryšį tarp mechaninės ir šiluminės energijos. Bet šiandien jos mus nestebina, nes panašiu keliu, tik gal kiek skirtinga forma, ir šiandien einame aiškindami šilumos reiškinius.

Amperas buvo ir tuo metu gimstančios naujosios atomistikos šalininkas. Jis skelbė dar ir šiandien aktualią mintį, kad tarp gravitacijos ir elektromagnetinių reiškinių yra sąsajos. Dėl tokio jo aktivumo ir minčių drąsumo, daugelis gamtininkų į jį tuo metu žiūrėjo su nepasitikėjimu. Net po mirties jo biografai vertino velionį atsargiai ir kritiškai, pabrėždami, kad jis buvęs didelis fantastas. Šiandien žinome, kad ne viskas, kas tuomet laikyta esant fantaziją, tikrai yra fantazija. Ampero, Maxwellio ir Boltzmanno drąsa bei teorinis genialumas sukūrė ir išplėtojo elektrodinamiką bei teorinę atomistiką, kurios dabar yra labai svarbios fizikos šakos.

Negalima praeiti nepaminėjus, kad jau 1820 m. Amperas siūlė magneto rodyklėlės atsilenkimą naudoti kaipo telegrafą. Tik tokio telegrafo nepatogumas neleido jo realizuoti, nes visiems abėcėlės ženklams perteikti būtų reikėję tiek pat laidų. Amperas yra ir astatinės magnetėlių sistemos kūrėjas. Ši magnetėlių sistema buvo ateity panaudota jautriems elektros instrumentams gaminti.

Kad ir yra daug Ampero aprašytų eksperimentų, bet jis visą amžių buvo grynas teorininkas. Daug kas abejoja, ar tų gražiųjų eksperimentų autorius yra iš visa jų bent vieną pats padaręs. Iš Vienos univ. prof. F. Ehrenhaft'o savo ausimis girdėjau tokį epizodėlį. Pasakojama, kad vienas garbingas vokiečių profesorius buvo specialiai nuvažiavęs pasižiūrėti Ampero prietaisų ir kreipęsis į jį, kad jam juos parodytų. Amperas nustebęs jo paklausęs: „Nejau, prieteliau, konstatavai, kad mano aprašyti eksperimentai yra neteisingi, jei taip toli važiavai jų patikrinti?“ Taip tas smalsusis profesorius nieko nematęs ir turėjęs grįžti namon.

Panašiai apie Ampero darbo metodą kalba ir garsusis Maxwell'is savo „Elektros vadovėlyje“. Kad ir jis (Amperas) savo išdėstymuose eina indukciniu metodu, bet neleidžia įžvelgt į savo minčių dirbtuvę. Mes nematome, kaip išvada eina paskui išvadą, ir vargu galime tikėti, kad Amperas savo dėsnį sukūrė tų eksperimentų pagelba, kuriuos jis aprašo. Mums tenka spėlioti, ir net jis pats pasakoja, kad jis savo dėsnius surado kitu keliu, apie kurį mums nieko nepasakoja. Tuomet, kai jau sukūrė visišką įrodymą, jis suardė visus pėdsakus tų griaučių, kuriais jis naudojosi kūriniui pastatyt... Mokantysis turi skaityti Ampero raštus, kad pasimokytų puikaus pavyzdžio, kaip reikia elgtis sukuriant ir pagrindžiant išradimą...“ (ten pat 216–217).

Jei tatai tiesa, tai Amperas duoda mums lakaus proto pavyzdį. Jis net eksperimentus taip patikimai kūrė teorijos keliu, kad jų netikslumu niekas negalėjo ir negali abejoti. *Dr. A. Puodžiukynas*

Savo pagrindingus elektrodinaminių reiškinių stebėjimus ir tų reiškinių aiškinimus Amperas išdėstė vyriausiai šiuose dviejuose veikaluose: *Recueil d'observations électro-dynamiques* 1822, *Précis de la théorie des phénomènes electrodynamiques* 1826.

Kaip jau minėta, Amperas dar dirbo ir psichologijos bei filosofijos srityse. Savo gyvenimo gale jis ėmėsi milžiniško darbo: sukurt tokį veikalą, kuriame būtų suklasifikuotos visos, žmonijos iki tol turimos, žinios. Tam veikalui davė tokią antraštę: *Essai sur la philosophie des sciences ou Exposition naturelle de toutes les connaissances humaines.* Šioks užsimojimas, suprantama, turėjo viršyti vieno žmogaus jėgas; dėl to šis veikalas liko nebaigtas, nes išėjo tik du tomu; pirmasis prie gyvos autoriaus galvos (1834 m.), antrasis — po mirties (1843 m.); antruoju leidimu abu tomu išėjo 1857 m.

III. Mirusiojo triumfas

Apie didžio mokslininko erškėčiuotą ir skurdų gyvenimą pasakojau šio straipsnelio pradžioj. Skurdžiai gyvendamas, jis negi galėjo imponuoti savo laiko Paryžiaus visuomenei! Jis neturėjo išteklių savo namus prašmatniai įrengti ir kviestis elegantiškus paryžėnus palėbaut triukšmingose puotose. Jis nešliaužiojo prieš galinguosius, ir dėl to negalėjo gauti pelningų vietų ir pažymėjimų ordenais. Jis nebuvo koks „salionų liūtas“, nelaikė madno kirpėjo. Kad ir buvęs geras kaip retai ir nuostabiai jautrios širdies, savo viršine išvaizda jis nebuvo reprezentativi, imponuojanti figura, kuriai būtų reikėję trauktis iš kelio. Atvirkščiai, pasakojama, kad buvęs nedrąsus, drovingas, kuklus, nesivaikąs naudos, nežinąs elegantiškų papročių, kaimietiškai neapsukrus, ir pagaliau tokio išsiblaškėlio profesoriaus tipas, iš kurio visas Paryžius juokėsi. Štai pora pavyzdėlių.

Priėjęs stovintį vežiką, pradeda ant jo „karetkos“ užpakalio rašyti savo matematines formules; karetka pradeda važiuot, o jis bėga paskui ją ir vis rašo savo matematinius ženklus... Auditorijoj rašydamas kreida ant lentos savo teoremas taip įsigilina į savo įrodinėjimus, jog nuošluostęs lentą skuduru tą kreiduotą skudurą įsikiša kišenėn kaip savo nosinę... Po vieno vakarinio susirinkimo, kuriame ėjo ilgos ir gyvos diskusijos religijos ir metafizikos klausimais, jis išeina vietoj savo paprastos apskritos skrybėlės užsidėjęs trikampę vieno dvasininko skrybėlę... Atėjęs į oficialų vakarą pas universiteto prezidento (Grand Maître) žmoną, ponią Fontanes, užuot savo akademinį kardą palikęs prie drabužių, įeina su juo į saloną. Pastebėjęs, kad nusižengė fasonui, jis kardą pakiša po foteliu, kurin netrukus atsisėda pati ponia šeimininkė, išsėdi jame per visą vakarą, o taip pat nesikelia iš jo ir vakarui pasibaigus. Amperas buvo priverstas laukti vėlybos nakties, iki galėjo nematomas savo kardą pasiimti, tačiau ir paskutinį momentą neapsieidamas be išsiblaškymo... Kartą pietaudamas įžymių asmenų draugijoj Amperas momentui įsivaizdina, kad jis sėdi pas save namie ir su giliu nepasitenkinimu riktelėja: „Šis valgis visai bjaurus! Ar mano sesuo supras pagaliau, kokia nesąmonė priimt virėjas pačiai nepatikrinus, ar jos išmano valgį gaminti“!

Suprantama, kad dėl tokių distrakcijų, kurios Amperui buvo naturalus dalykas, jis buvo laikomas mažų mažiausia keistuoliu. Tikrai jis buvo kabineto mokslininkas, nelabai mokėjęs apsieiti „padorioj“ kompanijoj. O kai jis mirė, tai ir prieš pusantros dešimties metų jo padarytų elektrodinamikos aptikimų garsas buvo jau praskambėjęs, jo garbė buvo išblukusi, nes tų aptikimų tikroji reikšmė tuomet dar nebuvo suprasta. Tat dabar ir aišku, kodėl Ampero laidotuvės Marseille'y buvo tokios mizernos, tokios, koks buvo buvęs ir jo viršinis gyvenimas. Tuomet dar nesirado rankų, kurios būtų surengusios jo laidotuvių pompą.

Bet mirties tyla aplink didį mirusįjį neilgai truko. Jis pradėjo triumfuot karste gulėdamas. Berods, velionies proto ir širdies savybes tuoj po jo mirties pabrėžė jo artimieji vienminčiai B r e d i n'as (laiške sūnui Jonui-Jokūbui) ir O z a n a m'as (laidotuvių kalboj) (ištraukų duoda L e w a n d o w s k i). Ogi septyneriems metams po mirties praėjus (1843 m.) Ampero garbę kelti išeina viešumon savo publikacijomis jau ir kitokių pažiūrų žmonės: L i t t r é ir S a i n t-B e u v e.

Filosofas pozitivistas E. L i t t r é (1801—1881) iškėlė Ampero kaip didžio fiziko reikšmę. O garsusis kritikas ir publicistas Ch. A. S a i n t-B e u v e (1804—1869) vertino Amperą kaip žmogų ir pabrėžė, jog nė vienas naujųjų laikų mokslininkų neturėjo tokios, kelius skinančiam aptikėjui būdingos, savybės, tokio troškolio, tokių pastangų visur iš pagrindų ištirt reiškinius, pro kuriuos tūkstančiai praeina jų nepastebėdami, — kokių savybių turėjo Amperas.

Ir juo elektros mokslo srity buvo daroma daugiau aptikimų, juo didesni atrodė esą Ampero darbai, kuriais jis praskynė kelią tiems naujiems aptikimams. Jo garbė kilo, kaip „ant mielių“. Dėl to 1869 m., kaip jau minėta, Ampero mirtinieji palaikai buvo iš Marseille'io perkelti Paryžiun ir čia su didelėmis iškilmėmis palaidoti Montmartre'o kapuose šalia jo, prieš penkerius metus čia atsigulusio, sūnaus. 1872 m. Prancuzų Mokslų Akademijos nuolatinis sekretorius J. B e r t r a n d'as iškilmių kalboj, kalbėdamas apie Amperą kaip apie antrąjį Newton'ą, taip išsireiškė: „Jis drauge buvo naujosios teorijos ir Kepleris ir Newtonas, ir neperdėdami mes galime šiandien Ampero vardą pastatyt greta garsingiausių vyrų žmonijos dvasios istorijoj. Joks genijus nebuvo už jį tobulesnis“. Panašiai ir garsusis 19-jo šimtmečio anglų fizikas J. M a x w e l l'is (1831—1879), kaip jau šiame straipsny D-ro A. P u o d ž i u k y n o minėta, Amperą pavadino „elektros Newtonu“ (veikale Treatese on Electricity and Magnetism).

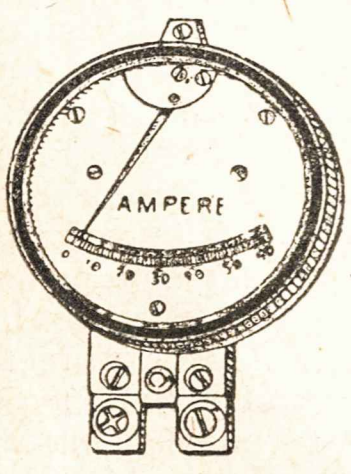

Ampermetras

1881 m. visų tautų elektrininkų kongresas Ampero vardą padarė bendriniu elektros mokslo terminu, pavadindamas a m p e r u (sutrumpintai žymimas A., arba Amp.) tam tikro stiprumo e l e k t r o s s r o v ė s v i e n e t ą (jei tolydinė srovė, pereidama per sidabrinį voltametrą, per 1 sekundą ant neigiamojo polio nuguldo 1,118 mg sidabro). Ryšium su tuo rados ir terminai: Ampero stakles, Ampero taisyklė (dėsnis), ampermetras (žiūr. pav.), ampersekunda.

1889 m. Spalių mėn. 9 d. dalyvaujant Prancuzų Respublikos prezidentui Lyone buvo atidengta Ampero stovyla. Tuo pačiu laiku didysis miesto liciejus buvo pava-

dintas Ampero vardu: Lycée Ampère. — Elektrodinamikos 100 metų sukaktis buvo iškilmingai paminėta Philadelphijoj (Jungt. Amerikos Valstybėse). – 1921 m. Liepos mėn. 3 d. atidengtas Amperui paminklas jo gimtajame kaime Poleymieux, kuriame, kaip žinome, jis gyveno ir savo vaikystės bei jaunystės dienas. Tų pačių (1921) metų Lapkričio mėn. 24 d. Paryžiaus Sorbonne'a, minėdama Ampero aptikimų šimtmetines, nukaldino paminklinę monetą.

Ir paskutinis dešimtmetis neapsiėjo be Ampero paminėjimų. 1928 m. du stambūs J. Amerikos Valst. elektros industrininkai Hernand ir Sosthenes Behn nupirko Ampero gimtuosius namus Poleymieux kaime ir podavanojo juos Prancuzijos Elektrininkų Draugijai (Société Francaise des Electriciens). Kad Ampero atmintį palaikytų visuomet gyvą, 1930 m. įkurta Ampero Draugija (Société d'Ampère). 1936 m. Ampero gimtasis namas Poleymieux kaime paverstas Ampero Muziejum. O jau Ampero šimtmetinių mirties sukaktuvių paminėjimas Lyone pereitų (1936) metų Kovo mėn. 5—8 dienomis buvo tikrai nepaprastas. Dalyvaujant 26 tautų mokslo atstovams čia buvo perskaityta daug referatų iš visų šių dienų elektros mokslo ir elektrotechnikos šakų; visų paskaitų centre buvo statomas Ampero mokslinis žygdarbis. Paskaitas pradėjo prof. Dutacq, jaudinančiai atvaizduodamas skausmingą Ampero gyvenimo kelią.

Sakytose sukaktuvėse apie visa ką buvo kalbėta, tik apie vieną dalyką buvo tylėta: apie Ampero krikščioniškumą, apie jo santykius su religija. Šiame straipsnely tat ir apie tai pakalbėsime, kad turėtume pilną, o ne tik dalinį šio didžio vyro sielos vaizdą, nes jo sielos religinės kovos taip pat yra vienas labiausiai jaudinančių etapų jo skausmingoj gyvenimo kelionėj.

IV. Vidinis gyvenimas; krikščioniškas religingumas

Ampero vidinis gyvenimas yra artimai susijęs su jo moksliniu gyvenimu. „Šis didelis mokslininkas, šis gilus psichologas, šis metafizikas dar turi kažką labiau vidingo ir labiau asmeniško, tai, būtent, savo religinį tikėjimą“ (Lewandowski). Tas tikėjimas buvo jo parama, jis palaikė jo dvasinį gyvenimą, „buvusį visuomet kaimynystėje su jo moksliniu genijum“.

Savo religinio tikėjimo ekspansijos atžvilgiu Amperas negali būt atskirtas nuo Lyono miesto, kurio artumoj jis buvo gimęs. Šį seną, pirmųjų Galijos kankinių krauju apšlakštytą, miestą prie Ronos Michelet (1798—1874) būdina kaip dviejų kalvų sintezę: „La Croix-Rousse ir Fourviers, kalva, kuri dirba, ir kalva, kuri meldžiasi“. Tuom ir šis prancuzų antiklerikališkas istorininkas norėjo pasakyt, kad lyoniečių dvasia harmoningai suderina maldos misticizmą ir darbo praktiškumą.

Ampero gimdytojai buvo maldingi katalikai. Motinos maldingumas ribojosi su misticizmu. O tėvo nusiteikimus būdina šie jo testamento žodžiai, parašyti neužilgo prieš padedant savo galvą po giljotina: „Tegul mano vaikai susilauks geresnio likimo kaip jų tėvas ir visuomet prieš akis turės Dievo baimės, tos gelbstimos (išganingos) baimės, kuri mumyse ugdo nekaltumą ir teisingumą, nepaisant mūsų prigimties trapumo“.

„Negalėtum abejot dėl įspūdžio, kurį ši tragiška mirtis yra palikusi vaiko širdžiai, kuri atsiverdavo tiek pat plačiai, kaip ir jo protas“ — sako tas pats biografas, ir toliau rašo: „Toks atrodė Amperas apie 20-sius metus. Bet reikia žinot, kad niekados paskiau filosofinis ar mokslinis darbas nesu-

griovė šių katalikiško tikėjimo pagrindų. Abejojimas gal būt bus apdraskęs jo sielą, bet jis pasireikšdavo religinio nerimo pavidalu, kuris po savęs nepalikdavo griuvėsių. Jei kaikuriomis apystovomis jis atrodė šalinasi katalikiškų praktikų, tai šitai buvo tik momento drumstis, kurios priežastį reikia laikyt buvus priklumus (déboires) jo profesoriniame darbe arba jo moterystės gyvenimo nuotykiuose" (Lewandowski).

Andriuko vaikystė, taigi, praėjo ryškiai religingoj šeimos atmosferoj. Pirmoji Komunija jam buvo didelis išgyvenimas. Bet atėjo revolucijos audrų metai, kuriais, kaip kad šiuo laiku Ispanijoj, kunigai buvo pjudomi kaip miškiniai žvėrys, buvo žudomi arba tremiami, kuomet viešasis religijos kultas buvo uždraustas. Suprantama, kad tokiomis apystovomis religinis gyvenimas jaunuolio Ampero sieloj pradėjo pamažu atšalti, kad ir tikėjimo šviesa joje nebuvo visiškai užgęsus. Jo sutuoktuvės su maldinga Julija Karonaite buvo atliktos bažnytiškai pasislėpus nuo revolucininkų. Su liūdesiu netrukus Julė pastebėjo savo jauno vyro religinį atšalimą ir dėjo pastangų, kad jis vėl imtųsi atlikinėt religines praktikas, pirmoj eilėj velykinę išpažintį. Bet būdamas priverstas gyvent atskirai nuo savo žmonos kai mokytojavo Bourg'e, ir kovot už skurdų duonos kąsnį, jis ne iškarto galėjo pasiryžti, šį žingsnį žengti, kad ir savo viduj kentėjo dėl tokio savo neryžtingumo. Tai rodo jo 1803 IV 3 laiškas Julei: „Būdamas toli nuo Tavęs aš jaučiu mano širdį suspaustą liūdesio, kuris geras bent tuo, kad jis mane nuteikia į maldingumą. Nuo to laiko, kai aš Tave palikau, visuomet galvoju apie tai, ko Tu iš manęs lauki; Tu nežinai, kiek tatai man kainuoja svarstymo dabartiniame mano dvasios stovy. Na, aš esu visai pasiryžęs tai padaryt... Tu man sakai, aš turįs pagalvot. Aš labai daug galvoju. Mano dvasia nebeturi laisvės. Dirbt aš galiu iš bėdos. Šį žingsnį aš laikau vieną svar biausių. Argi aš jį turėčiau atlikt bet kaip, kad paskui vėl gyvenčiau, lyg aš jo nebūčiau padaręs?" (L. Pfleger; ir toliau dedamos Ampero laiškų ištraukos bei jų surišimas daromas sekant šį autorių; žiūr. literaturą straipsnio pabaigoj).

Kitame laiške jis prašo žmonos atsiųst maldaknygių (psalterį, mišių knygą); jis rašo, kad dalyvaująs pamaldose, laikąs gavėnią, žodžiu, jis kovojąs savo tikėjimui išlaikyti su visa savo valia tikėti (Lewandowski).

Tačiau pasak kitų biografų tik mirštanti žmona nugalėjusi visą jo religinį atšalimą. Apie žmonos ligą jis vedė trumpą dienoraštį. Jos mirties išvakarėse, kai dar jam nebuvo paaiškėjęs skausmingas finalas, jis įrašo tokias jaudinančias eilutes:

„Mano Dieve, aš Tau dėkoju, kad Tu mane sukūrei, atpirkai ir apšvietei Tavo dieviškąja šviesa, leisdamas man gimti Katalikų Bažnyčioj. Aš Tau dėkoju, kad mane grąžinai po mano klaidžiojimų ir man juos dovanojai. Aš jaučiu, jog Tu nori, kad aš gyvenčiau tik Tau ir kad visi mano akimirkiai turi būt pavesti Tau. Ar Tu man atimsi visą šios žemės laimę? Tu esi jos Viešpats, mano Dieve! Mano nuodėmės pelnė šią bausmę, bet gal būt Tu dar išgirsi Tavo gailestingumo balsą: Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit (nusidėjėliui tenka daug plakimų, o tą, kurs turi vilties Viešpatyje, apsups gailestingumas; iš atgailos psalmės *Pr. D.*). Aš pasitikiu Tavimi, mano Dieve! Bet aš pasiduosiu Tavo nulėmimui, kad ir koks jis bebūtų. Aš bevelyčiau mirti; bet dangaus aš nepelniau, o pragaran Tu nenorėsi mane gramzdinti. Nusileisk

prie manęs man padėti, kad skausmingas gyvenimas pelnytų man gerą mirties valandą, kurios aš tapau nevertas. O, Viešpatie, gailestingumo Dieve! Ką Tu man leidai mylėti žemėje, tuo sujunk mane taip pat ir danguje!“

Žmonos mirties įspūdžio paveiktam Amperui religinės nuotaikos pakilimas truko ir toliau. Jo impulsinga prigimtis dabar siekė ir kitus laimėt praktiškai krikščionybei, dabarties kalba kalbant, apaštalaut katalikiškoj akcijoj. Tuo tikslu jis 1804 m. Lyone įsteigė „Krikščionišką Draugiją“ (Société chrétienne), kurios nariams buvo uždėta pareiga kartą savaitėje susirinkt religiniam gyvenimui kelt ir ugdyt. Šiuo žygiu Amperas prisiderino prie savo laiko srovės, nes praėjus bedieviškiems revolucijos metams ir Napoleonui sudarius su popiežium konkordatą, buvo susidarius palanki atmosfera religiniam atsinaujinimui ir sąmonimuisi. Amperas buvo siela ir pirmininkas tos mažos draugijos, kurioj buvo diskutuojami apologetiniai klausimai. Didumoj kalbėdavo pats draugijos iniciatorius. Jis taikliausiai atsakinėdavo į visus, religijos protingumui daromus priekaištus. Dar yra išlikę trejetas jo ranka parašytų sąsiuvinių, kuriuose išdėstytas traktatas apie krikščionybės istorinį įrodymą. Jo dėstymas čia pasižymi didele precizija ir aiškumu, stilius tūlu atžvilgiu primena klasikišką išsireiškimų formą Descartes'o (1596—1650) jo garsiame veikale *Discours de la methode* *.

Taip tat jaunas Amperas po savo žmonos mirties pasireiškia kaip įsitikinęs, viduj sustiprėjęs krikščionis. Jis tikrai ir būtų palikęs toks, jei būtų likęs gyventi Lyone tarp savo draugų, kuriuos jis stiprino tikėjime.

Bet patekimas į Paryžių tapo jo sielai pragaištingas. Jam Lyoną palikus, iširo ir jo įkurtoji „Krikščioniškoji Draugija“. Bet Draugijoj laimėti draugai paliko jam ištikimi, ir Paryžiaus vienumoj jie jam bent kiek atstojo gimtinę, kurioj jis buvo turėjęs trumpos gyvenimo laimės. Tarp tų draugų Amperui artimiausi buvo filosofas Ballanche ir fiziologas Bredin; jiedviem tat jis ir atverdavo graudinguose laiškuose savo kankinamą širdį.

Paryžius tuo laiku buvo Europos politinis centras, iš kurio Napoleono žodis lėmė Europos tautų likimą. Bet Amperą Paryžius karčiai apvylė. Jis negalėjo užmiršt Julės ir vis skaitinėdavo jos laiškus. Pasaulinio miesto judrus gyvenimas, naujo imperatoriaus rūmų blizgesys Ampero nejaudino; jis juto esąs vienišas ir iš jo laiškų saviems Lyono draugams dvelkia gili melancholija. Pradžioj tie laiškai dar persunkti religinėmis mintimis. Bet jau po keleto mėnesių jo korespondencijoj dvelkia kitoniška dvasia. Amperas nesijaučia pakankamai tvirtas, kad galėtų atsispirti visiškai kitoniškos dvasinės Paryžiaus aplinkos įtakai. Jis įstojo nariu į Auteuil'io filosofinę draugiją, visai pateko srovėn gydytojo Cabanis'o (1757—1808) ir filosofo Destutt de Tracy (1754 — 1836), kuriuodu dar tebeskelbė 18-jo šimtmečio sensualizmą bei materializmą. Nusigręžęs nuo matematikos Amperas dabar visu savo temperamentingumu puolė į metafiziką ir psichologiją. Lyoniškiai Ampero draugai nerimastauja jo tokiu staigiu žygiu. Susirūpinęs Ballanch'as jo klausia: „Ar ši ideologija nebus žalinga Tamstos religiniams jausmams? Pabok, mielasis! Tamsta stovi ant bedugnės krašto“.

---

* Išėjęs lygiai prieš 300 metų, t. y. 1637; šiąja proga Paryžiuj šiais metais rengiamas visų tautų filosofų kongresas.

Įspėjimas paliko be vaisių. Tvirtas religinis pagrindas, kurio buvo atsirėmusi Ampero siela 1804 m., dabar susiūbavo. Kaip sunkiai jis dėl to kentėjo, rodo vienas Bredinui rašytas laiškas (1805 IX 10): „Kostropiausiai slėpk nuo mano motinos mane kankinantį abejojimą. Tamsta geriau kaip kuris kitas žinai, kaip aš tvirtai tikėjau Romos Katalikų Bažnyčios apreiškimu. Bet man atvykus Paryžiun, aš įpuoliau nepakenčiaman dvasios stovin. Kaip labai aš pasigendu to laiko, kuomet gyvenau šiomis, gal būt apgaulingomis, mintimis! Mudviejų draugystės dėliai, mielasis Bredine, nueskizuot man Tamstos dabartinių įsitikinimų naivų paveikslą; aš prisiekdamas Tamstos prašau, perpilk savąją sielą į manąją!“

Tų pačių (1805) metų Lapkričio mėn. Amperas dar buvo sugrįžęs į Lyoną. Bet draugai jo beveik nepažinojo, — tiek jo būta pasikeitusio religiniu atžvilgiu. „Jis pasikeitęs daugiau, nei kiek aš maniau“ — įrašė Bredinas savo dienoraštin: „paskutiniais metais jis buvo krikščionis; dabar jis belikęs genialus žmogus, didis vyras“.

Tačiau pirmieji Paryžiaus metai nebuvo visai sunaikinę Ampero tikėjimo. Jo abejojimai nesiekė krikščionybės filosofinių pagrindų, tikėjimo Dievo buvimu ir sielos nemarumu. Apie Destut de Tracy'o sensualizmą jis nenorėjo nieko žinot. Atvirkščiai, jis stipriausiai simpatizavo spiritualistiniam filosofui Maine de Biran'ui (1766 — 1824), kuris pralaužė sensualizmo įtaką ir parengė kelią naujam spiritualizmui prancuzų psichologijoj ir metafizikoj; ir kai šis 1807 m. iš Paryžiaus išvyko, Amperui buvo dvasinis nuostolis. Ampero kančias, kokių jam sukėlė abejojimai krikščionybės ir Bažnyčios mokslą liečiančiais klausimais, rodo jo laiškai Bredinui iš 1806 m.— Vasario mėn. 25 d. jis rašo:

„Dieve, mano, kur Tu mane vedžioji tokiais keliais, kurie taip tolimi nuo tikslo, kurį aš norėjau pasiekti? Bredine, Tamsta, kuris aiškiai supranti, kad tarp Kūrėjo gerumo ir atmestųjų prakeikimo nėra prieštaravimo, pamėgink, Tamsta, mane įtikint! Dirbkita su Bonžuru (Bonjaur — kitas Ampero draugas Lyone) man tiesą atidengti. Jis tegul daro priekaištus, o Tamsta atsakinėk! Paskui judviejų konferencijų išdavas atsiųskite man, gal būt tatai pakeis mano veidą! Paremkita mano norą, kad išgelbėtumėta mane iš bedugnės, į kurią aš grimstu!... Tamsta man kalbi apie sielos nemarumą. Iki tiek abejonė manyje niekada nesiekė. Aš žinau, kad tik Apreiškimas gali įrodyti jo (= sielos nemarumo) tikrumą“.

Dar būdingesnis Ampero sielos būklei yra jo laiškas Bredinui iš 1806 IV 26. „Kaip tai atsitiko, kad religinis jausmas, kuris manyje buvo beveik ekzaltuotas, dabar yra visai užgesęs? Kodėl jį pakeitė netikrumas? Aš nežinau. Aš kenčiu nuo to, bet yra paslaptis, kurios visa pasaulio metafizika negali išaiškint. Kaikuomet aš jaučiu, kad mano senosios idejos vėl atbunda, abejojimai išnyksta; tuomet man būtų reikalingi ilgesni pasikalbėjimai su Tamsta. Prieš keletą dienų mane labai gerai nuteikė nuostabus 37-sis skyrelis „Kristaus Sekimo“ III-jo skyriaus. Perskaityk jį, labai Tamstą prašau. Jį perskaitęs aš parašiau Tamstai laišką, bet jį sunaikinau ir dabar gailiuosi taip padaręs. Vis dėlto kokia nelaiminga dovana yra žmogaus vaizduotės galia! Kaip ji sukrečia ir kankina gyvenimą! Skraidyt tarp minčių, kurios viena kolabiausiai prieštarauja kitai ir diena po dienos kaip evidentišką (aišku) laikyt tokį dalyką, kuriuo dieną prieš tai netikėjai— tai yra toks dvasios

stovis, kurin mane yra įstūmę mano visi brangieji ir baisingieji atsiminimai, nesant prie mano šalies mano motinos, mano sūnaus, mano draugų".

Šį laišką Amperas rašė visai prieš savo antrąsias vedybas, kurios, kaip jau žinome, buvo kolabiausiai nepavykusios. Kadangi draugystė ir meilė Amperui buvo viskas, tai ši nelaimė jam buvo labai skaudi. Ji dar labiau nutolino Amperą ir nuo religinio gyvenimo. Šią savo sielos žaizdą jis atskleidė draugui Bredinui 1807 VII 7 dienos laiške:

„Tegul man nekalba apie tai, vėl būti laimingam! Deja, yra žinoma, kad tai yra negalima; bet kad aš bent galėčiau vėl šviesą surasti! Taip, mano sielos gilumoj aš nuolatos juntu, kad Dievas negalėjo žmogaus leisti šiai pasigailėtinai buičiai. Jei jis jam rezervavo kitą būtį, tai negalėjo palikt jo šios žemės tamsumoj, ir jei jis ką jam apreiškė, tai padarė per Jėzų Kristų. Čia, mano drauge, būtų įrodymas už krikščionybę, kuris mane galėtų visai jon atvesti, jei aš būčiau mažiau pamestas. Bet kad ir kažin kaip aš pykčiau ant savęs, man stinga bet kokio Dievo meilės jausmo; o kaip aš galėčiau tikėti be meilės?

Aš nematau jokio prieštaravimo dieviškose tiesose; Dievas viską gali; bet aš nebematau tų racijų, kurios mane atvedė tikėti, kad katalikų religija esanti Dievo įkvėpta; neaiškūs priekaištai, kuriuos geresniu laiku aš atrėmiau, vėl iškyla prieš mano akis. Aš sakau sau: kad jei ši religija būtų Dievo žodis, jis ją būtų plačiau paskleidęs; kad ji tikėjimo tiesa padaro amžiną nelaimę; kad ši mintis many kelia maištą, kadangi jis nebūtų leidęs žmonių giminės, jei ji amžinai būtų nelaiminga. Aš gerai jaučiu, kad visa šita nieko nereiškia, kadangi aš neįstengiu apimt visos dvasinių būtybių sistemos ir kadangi aš nežinau santykių, koki yra tarp jų. Ar nelaimė ar laimė yra kažkas tikroviška? Kam aš gyvenu? Tai ir vėl ta metafizikos tamsa; aš apie tai daugiau nebeišmanau, kaip kad apie matematiką ir visa kita. Aš negaliu dviejų idejų surišti su viena kita. Koks lemtinis likimas?

Ak, Bredine, tegul Tamstos meilė nepailsta! Stenkis mane vėl grąžint į tuos jausmus, kurie vieni tegali man suteikti palyginamą rimtumą! Kuomet gi pagaliau ateis tas ilgas laiškas, kuris mane nuramintų? Kaip gi vis dėlto yra silpna žmogaus dvasia ir širdis! Ar Tamsta būtum galėjęs tikėt prieš ketvertą metų, kad taip greit ateisianti diena, kuomet Tamsta savo rėžtu būsi priverstas krikščionybės tiesą ir dieviškumą įrodinėt tam, kuris tuomet tiek daug pastangų dėjo Tamstą tuomi įtikinėti?"

Bet „ilgasis laiškas", iš kurio Amperas tikėjosi paguodos ir pagydymo iš savo abejonių, neatėjo. Bredinas, supratęs kad blogis buvo giliau įleidęs šaknis, nei Amperas manė, pasitenkino tik (1807. VII. 22) kelionis liesomis eilutėmis, kuriose jis apgailestauja „jo baisingą būklę" ir už tai atsakingą daro jo buvimą Paryžiuj. Jis niekaip nebūtų tikėjęs, kad Amperas vieną dieną galės įpult į tokią baisingą nelaimės bedugnę. Jis gailisi negalįs jam padėti, nežiūrint visos draugystės. Jis gerai jaučiąs, kad jis, Amperas, negalįs melstis. Tačiau Dievas nereikalaująs jokių meilių širdies išsravų; tik vieną daiktą turįs jam duoti: savo visą valią.

Tų pačių (1807) metų Rugpjūčio mėn. Amperas sugrįžo į savo gimtinę Poleymiuex ir prašė draugo parašyt jam veikalą apie religiją. Nes jis vis dar esąs kankinamas neramumo Dievo atžvilgiu ir be jo negalįs turėti jokios ramybės. Bredinas mano, kad jo prikalbėjimas nepaliks nepaveikęs,

bet savo dienoraščiui pasiskundžia: „Tiek daugel kitų įspūdžių mano žodžių įspūdį palieka be poveikio. Jo išmaningumas labai greit keičiasi, jis mažai patvarus. Jo širdies jausmai yra nuolat gyvi ir gilūs, bet niekuomet nepatvarūs ir netvirti. Jam labai trūksta ištvermingumo ir tvirtumo. Jis pasakoja jam apie nelaimingą Goethės Werther'io herojų ir Amperas visiškai pagiria anojo poelgį.

Nepatyręs pozitivaus išsprendimo savo sielos krizės, Amperas grįžta Paryžiun toks pat prislėgtas, koks iš jo buvo išvykęs, ir, kad užsimirštų, puola vėl į metafizikos studijas, 1808 m. Gegužės mėn. nelaiminga Ampero moterystė perskiriama. Apie tai jis praneša savo draugui Lyone su melancholiška pastaba: „Aš jaučiuosi sunaikintas. Tik su dideliu įsitempimu aš galiu sujungt mano matematines idejas: mano siela sustingo kaip ledas. Ar Tu (nuo dabar jis savo draugą „tujena") atsimeni tą laiką, kuomet aš ragavau džiaugsmo daryt gera, ar bent tai, ką aš laikiau esant gera? Atsiminimas apie tai man visuomet bus brangus. Vieni yra Dievą pametę dėl šio pasaulio džiaugsmų, o aš nuo jo atsisakiau, kad įsigyčiau karčiausio susikrimtimo"

Atsiskyręs nuo savo žmonos Amperas atsiėmė pas save seną motinėlę; bet ji mirė nė metams nepraėjus. Motinos mirtis sūnaus gyvenimą padarė dar tuštesnį. Dabar jam paliko tik draugas Bredinas, iš kurio jis ieško paguodos jaudinančiuose laiškuose.

Artimiausių metų laiškuose veltui ieškotum bet ko apie religiją. Jokios žymės nusiskundimų abejojimais ir sielos ramybės praradimu. Atrodo, kad šis Dievo ieškotojas tuo laiku buvo paliovęs ieškoti prarastąjį sielos ramumą, būdamas paskendęs pasaulinio miesto triukšmingame sūkury, įsivėlęs į matematikos formulių išdžiūvusį brūzgyną ir pjudomas profesinio darbo, kuris jį blaškė tarp paskaitų ir inspekcinių kelionių. Jis vargiai atsipeikėja. 1812 metų pradžioj jo religinis galvojimas ir jutimas nusmukęs kožemiausiai. Tų metų Sausio mėn. 12 d. Bredinas jam daro karčių priekaištų:

„Tu man dažnai sakydavai norįs, kad niekas nežinotų, koki Tavo santykiai su krikščionybe. Tat truputį būk labiau santūrus! Nes prieš porą dienų aš girdėjau šiokius žodžius: Amperas gailisi laiko, kuomet jis tikėjo visokiomis kvailybėmis, ir pridūrė: Tai yra jo paties pasakymai. Tu žinai, mielas drauge, jog aš supykau, kad Tu taip manai apie mūsų dieviškąjį tikėjimą! Tai mane giliai sudrumsčia. Tačiau tatai mane daugiau nebestebina. Tik pradžioj aš tuo stebėjausi, bet nebesistebėjau tiksliau pažinęs, kokios krikščionybės Tavo turėta. Mano drauge, Tu niekuomet nepažinojai Evangelijos, linksmos naujienos, kuri buvo paskelbta žemės tautoms! Tavo religija buvo turėjusi, aš nežinau ką, grožį, didingumą, įdomumą, kaip ir viską, kas Tave žavi; bet ji buvo turėjus tik vienų vieną šaknį, tik vienų vieną atramos punktą vietoj trijų".

Pažymėtina, kad į draugo priekaštus Amperas tyli; taigi išeina, kad tie priekaištai buvo pagrįsti. Bet draugystės jie nenusilpnino. Atvirkščiai, Amperas dabar be jos gali dar mažiau apsieiti kaip kuomet kitados.

1813 m. Ampero laiškuose vėl iškyla religinis momentas. Amperas buvo perskaitęs kun. Lambert'o knygą ir apie tai rašo laiške Bredinui iš II 15 d. Paskui laiške iš II 24 d. kalba apie tiesos ieškojimą. Tačiau šiuo laiku ir jo draugas Bredinas reikalingas paguodos, nes ir jį kankina nelaimė

bei sielos neramumas. Amperas jį guodžia iš savojo tikėjimo arsenalo. Bet Amperas, čia visai krikščioniškai kalbėdamas apie kietą kentėjimo problemą, pats dar nebuvo pasiekęs tą galinį punktą, į kurį jis yrėsi visu savo ilgesiu.

1814 metai absorbuoja visas Ampero dvasines pajėgas parašyt matematikos darbą, kuris turi jam atidaryti duris į Institut de France; būti šio Instituto nariu yra kiekvieno prancuzų mokslininko svajonė. Priešai, pavyduoliai ir nuolatiniai piniginiai nemalonumai apkartina jam gyvenimą. Giliausiame suspaudime jis išlieja brangiam draugui savo nelaimingą širdį laiške iš 1814 II 4:

„Atrodo, kad mane užgulė dangaus prakeikimas; bet aš visuomet griūdavau nelaimėn per savo paties kaltę. Apvaizda visuomet mane pastatydavo tokion būklėn, kuri mane apšviesdavo ir duodavo man laiko apsigalvoti, o po to koks netikėtas įvykis mane trenkdavo tuo momentu, kuomet rodėsi man nieko nebetenka bijoti. Aš dar dabar turiu akyse aplinkybes tos nelaimingos moterystės, kuri prieš septynerius metus pražudė visą mano gyvenimą... Ak, mano drauge, kodėl aš negaliu kurį laiką su Tavim pakonferuoti? Bet kaip rasti žemėje paguodos, jei nebegali surasti iluzijų, net ir pačių kilniausių, tų, kurios mus atplėšia nuo šios žemės ir kurių aš buvau apimtas, kai Tave pažinau? Kas aš galiu būti Dievo akyse? Kaip aš galiu net numanyt, kuriam tikslui jis mane skyrė?“

Ši Ampero kova jieškant ramybės Dievuje, šios jo sąžinės kovos nuostabiai primena tuos įsidėmėtinus žodžius, kuriuos kitas prancuzų filosofas ir matematikas, Blažys Pascal'is (1623—1662), aistringai atsidėjęs ir religinėms problemoms, įdėjo Jėzui į lūpas: „Būk paguostas, Tu manęs nejieškotum, jei nebūtum manęs radęs!“

Kaip daugelis kitų Dievo jieškotųjų, taip ir Amperas turėjo žengt karališku kentėjimo keliu, kad prieitų vidaus ramybę bei džiaugsmą. 1814 m. Vasario mėn. jį skausmingai partrenkė rimta liga. Tuomet jo suspausta siela veikiai pasistiebė prie maldos. Bet jis laiške Bredinui iš II 24 mano, kad ši malda buvusi Dievo atmesta. Laiškas baigiamas desperatingu prašymu: „Melskis už mane, išprašyk man jėgos melstis! Bet kuo ji galėtų man patarnaut?“

Pavėluotas širdies palinkimas, ilgėjimasis vėl laimės moterystėj palieka neišpildytas ir sužalotą širdį sviedžia į naują skausmingą suirutę. Savo varge jis stveriasi „Kristaus Sekimo“ ir užsiduria III skyriaus 16-jį skyrelį, kad tikroji paguoda jieškotina tik Dievuje. Jis negali nepasiduot skaitymo įspūdžiui, bet jis sudesperavęs mano, kad šis skaitymas skirtas tik tokiems, kurie verti gailestingumo, ir iš iškankintos širdies išlekia šauksmas: „Dieve mano, Dieve mano, pasigailėk manęs!“ (laiškas iš 1814 III 14).

1815 ir 1816 metų Ampero korespondencija su Bredinu neteikia jokių žinių apie jo vidaus kovas. Šiuo laiku turėjo įvykt jo visiškas prisidėjimas prie Katalikų Bažnyčios, jos mokslo ir jos kulto, nes 1817 m. pradžioj jis jau tikintis katalikas, kurio nebekankina joki abejojimai. Jis jau yra radęs visišką ramybę. Kentėjimo mokykloj jo tikėjimas atbudo naujam veikliam gyvenimui.

Iki tol svyruojantį ir abejojantį Amperą remdavo ir guosdavo Bredinas; dabar jau stiprintojo vaidmuo tenka Amperui, nes tas jo draugas patsai pradėjo būt abejojimų varginamas. 1817 II 20 d. laiške Amperas jam pataria susirast Lyone gerą kunigą, jam save pavest ir atlikt išpažintį. Jis

dar primygtinai prašo draugo jam pranešti, kaip stovi jo tikėjimo dalykai. Bredino atsakymas Ampero nepatenkina. 1817 III 1 Amperas jam atrašo:

„Mielas drauge! Šį rytą aš gavau neįkainuojamą išrišimo malonę. Namie radau Tavo laišką Nr. 40., kuris kartumo jūrėmis pavertė tą saldžią ramybę, kurios aš buvau kupinas, girdėdamas šventus žodžius: Amplius lava me ab iniquitate mea et a peccato munda me! (= visai numazgok nuo manęs mano prasikaltimą ir apvalyk mane nuo mano nuodėmės — iš psalmės Miserere. *Pr. D.*). Ką aš turėčiau tau pasakyti? Aš esu apgautas prasmės, kurią priteigiau vienam ankstybesniam (Tavo) posakiui. Ši apgaulė buvo tokia saldi! Aš maniau, kad Tavo žodžiai yra Bažnyčiai nuolankaus vaiko žodžiai. Koks aš esu aklas! Aš Tau juk visai aiškiai pasakiau, jog aš katalikas esu ačiū begaliniam (Dievo) gailestingumui. Tu atrodei dėl to labai nudžiugęs, taigi Tu tapai kataliku. Taip, mano drauge, sujaudintas Dievo gailestingumo stebuklu, Tu vienam akimirkiui tapai kataliku; bet šviesa kuriam laikui nuo Tavęs pasišalino, kaip nuo manęs, kai aš atvykau Paryžiun. Šiandien aš tik Katalikų Bažnyčioj randu tikėjimą ir palaipsniui vykstantį išpildymą pažadėjimų, kuriuos jai Dievas davė".

Amperas dar nebuvo šio laiško baigęs, kai atėjo naujas Bredino laiškas, kuriame tasai sutiko priimti dievišką Bažnyčios kilmę. Atrašydamas į tai Amperas davė jam pagalvot, kad ši jo, kaip dievišką kilmės pripažinta, Bažnyčia jį raginanti pasirengti Velykų šventėms. Čia pridengtu pavidalu buvo draugui primintas velykinių sakramentų priėmimas. Bet Bredinas šito nepadarė. Tat 1817 VIII 17 d. laišku Amperas vėl primygtinai jo prašo eit išpažinties: „Juk ir Tu, kaip ir aš, esi pašauktas į tą gailestingumo teismą! Tu jau buvai galvojęs apie kunigo pasirinkimą! Bet žodžiai: Time Jesum transeuntem et nunquam regredientem (= bijok Jėzaus praeinančio ir niekuomet nebegrįžtančio *Pr. D.*) nepasiekė Tavo ausų; Tu delsei, atidėliojai ir Jėzus Kristus pro Tave praėjo. Ši mintis mane slėgia. Arba Tu esi katalikas tąja prasme, kaip aš šį žodį suprantu, arba Tu atsiskiri nuo šios Visuotinos Bažnyčios, visos tiesos organo žemėje? Lik sveiks, tegul Viešpats Tave ant savo pečių parsineša kaip Evangelijos avį!"

Dar nuoširdesnių graudenimų Amperas siunčia savo draugui mėnesį vėliau: „Mane nepaliaujamai drumsčia Tavo dabartinės pažiūros. Aš manau, kad tiek daug nuostabių jausmų, tiek daug aukų ir maldų Tavyje žuvo, kad baisinga apgaulė Tau kliudo atmerkt akis Evangelijos šviesai, kuri pavesta Katalikų Bažnyčiai. Mintis, kad Tavo ydos negalinčios būt išdildytos dėl paklaidos, kurion Tu įpuolei, vargina mane taip labai, kad aš prieš keletą dienų, kai nebemačiau jokios išeities iš Tavo padėties, norėjau tik vieno dalyko: pirma Tavęs numirti Jėzaus meilėj, kad iš Dievo išprašyčiau mano draugui jo širdies pakeitimą ir apšvietimą. Kiek daug galima duot pirmenybės Amerikos laukinio žmogaus likimui prieš Tavąjį, to laukinio, kuris niekuomet nebuvo pašauktas (į religiją *Pr. D.*) ir laikėsi užkietėjęs nenugalime nenore daryt atgailą!"

Šis raginimas rodo didį mokslininką Amperą naujoj pakilusioj religinėj nuotaikoj. Jo siela dega dėkingumu už atgautą brangų gėrį, kurio jis buvo netekęs karčiais, audringais gyvenimo metais. Kaip kokia džiaugsmo giesmė skamba jo malda, kurią jis parašė 1817 X 5 d. laiške:

„Dievas man šiandien, Spalių mėn. 5 d., 19-jį sekmadienį po Sekminių apreiškė, nuo ko pareina mano amžinasis išgelbėjimas. Kad aš to niekuomet neužmirščiau!

Didis šventasis Juozapai, kurio užtarimu aš vyriausiai šią malonę gavau, Šventoji Marija, Dievo Motina, kurios vardą aš gavau per krikštą ir taip pat kurios dėka aš turiu šią neišreiškiamą dovaną, melskite visuomet Dievą, kad jis man ją išlaikytų ir kad aš tapčiau jos vertas!

Ponas Caron (Ampero pirmasis uošvis *Pr. D.*) vakar man pasakė, kad man trūkstą budėjimo, kuris yra paskirtųjų ženklas. ‚Budėkite ir melskitės', sako Jėzus, jis man priminė! Duok, Dieve, kad aš nepaliaujamai apie tai galvočiau! Palaikyk mane Tavo malone šiame nuolatiniame budėjime!

Kad aš visuomet atsiminčiau šv. Pauliaus žodžius: Naudokitės šiuo pasauliu, lyg juo nesinaudotumėt! Tegul mano siela nuo šiandien visuomet paliks taip sujungta su Dievu ir Jėzumi Kristumi! Laimink mane, mano Dieve!"

Be šios maldos Amperas yra autorius dar vienos meditacijos, kurią senesnieji biografai manė esant parašytą Amperui dar Lyone gyvenant, bet kurią Ampero naujausias originalus biografas ir jo korespondencijos išleidėjas L. de Launay (II 540) su tvirtais argumentais priskiria 1817 ar 1818 metams. Šis svarstymas yra didžio mokslininko Credo apie mokslo ir religijos santykius ir dėl to jį čia taip pat patieksime netrumpindami:

„Nepasitikėk savo protu*; jis Tave taip dažnai apgavo! Kaip Tu dar galėtum ir toliau juo pasikliauti? Kai tu stengeisi tapti filosofu, tai Tu jau jutai, kaip tuščias yra tas protas, kuris pasireiškia tik tam tikru lengvumu blizgančias mintis gaminti.

Šiandien, kuomet Tu sieki tapti krikščionis, ar Tu nejunti, kad nėra kito gero proto kaip tik tas, kuris eina iš Dievo?

Protas, kuris mus tolina nuo Dievo, protas, kuris mus nukreipia nuo tikro gėrio, gali būt kad ir kažin koks aštrus, kad ir kažin koks malonus, kad ir kažin koks judrus, kad mums sukurtų tik nykstamus gėrius, yra tik apgaulės ir klaidinimų protas.

Protas yra sukurtas, kad mus vestų į tiesą ir aukščiausią gėrį.

Laimingas žmogus, kuris nusinuogina, kad būtų vėl aprėdytas; kuris kojomis sutrypia tuščią išmintį, kad turėtų Dievo tiesą.

Niekink protą tiek pat, kiek jį pasaulis brangina. Formuok tavo idejas ne pagal pasaulio idejas, jei nori, kad jos prilygtų tiesą. Pasaulio mokslas — pražūties mokslas.

Reikia atmesti ne tik netikrą proto blizgesį, bet ir žmogišką gudrumą, kad ir jis atrodytų kažin koks rimtas ir naudingas.

Reikia tapti paprastam, nužemintam žmonėms ir nuo jų visai atsipalaiduoti. Reikia tapti ramiam bei susikaupusiam ir su Dievu nerezonuoti.

Šio pasaulio veidas išnyksta. Jei Tu minti jo tuštumais, tai ir Tu išnyksi, kaip ir jis. Bet Dievo tiesa lieka amžinai; jei tu jąja minti, ir Tu paliksi, kaip ji.

---

* Prancuzų kalbos žodis *l'esprit* turi įvairių prasmių pagal jo vartojimo apystovas, būtent: dvasia, protas, sugebėjimas, sumaningumas, prasmė ir pan. Šioj Ampero meditacijoj *l'esprit* visur verčiu „protas", kadangi ši sąvoka lietuvių kalba atrodo būsianti artimiausia originalo sąvokai.

Dieve mano, kas gi yra visi mokslai, visas protavimas, visi genijaus aptikimai, visi platūs užsimojimai, kurie stebina pasaulį ir kuriais taip godžiai sotinasi smalsumas? Tikrumoj niekas, kaip tik gryni tuštumai.

Vis dėlto studijuok, tačiau neskubėdamas! Tegul jau pusiau užgęsusią. Tavo sielos šilima tau tarnauja mažiau triviališkiems dalykams. Neaikvok jos tokiems niekams.

Nesiduok mokslo pavergiamas, kaip praėjusiomis dienomis! Dirbk maldos dvasia! Studijuok šio pasaulio dalykus, tai yra Tavo padėties pareiga; bet į juos žiūrėk tik viena akim, o kitą nuolatos kreipk į amžinąją šviesą! Klausyk mokslininkų, bet tik viena ausim; kitą nuolatos laikyk parengęs išgirsti Tavo dangiškojo draugo balso garsus!

Rašyk tik viena ranka; kita laikykis už Dievo drabužio, kaip vaikas kad laikosi savo tėvo drabužio! Be šio atsargumo tu tikrai pataikysi tavo kaktą perskelt į uolą.

Tegul aš atsiminsiu visuomet tai, ką pasakė šv. Paulius: Naudokitės šiuo pasauliu taip, lyg juo nesinaudotumėt.

Tegul mano siela nuo šios dienos paliks taip prijungta prie Dievo ir prie Jėzaus Kristaus!

Palaimink mane, mano Dieve!“

Pflegeris sako: Argi čia ne balsas kokio mistiko, kokio ‚Kristaus Sekimo‘ autoriaus amžininko? Bet tas, kuris čia kalba beveik bibliniu stiprumu, yra vienas didžiausių 19-jo šimtmečio protų, yra toks gamtininkas, kuris nugirsta paslaptingiausias jėgas gamtos skraite. Kokio pasikeitimo įvyko jo sieloj, kad jis su tokiu nusižeminimu lenkiasi savo Kūrėjui! Vidaus kovų ir rungtynių, delsimo ir abejojimo, sąžinės vargų laikas jau galutinai praėjęs. Jam atrodo, lyg jis būtų atbudęs iš sunkaus sapno. Jį galingai apima jo jaunystės vietų ir jo draugo Bredino ilgesys. 1818. III. 29. Amperas jam rašo:

„Aš ilgiuos Tave pamatyt tokiu ilgesiu, kurį Gall'is vadina *fixe idée**. Šis gimtinės ilgesys, kurį aš jutau pirmiau, dabar mane apima iš naujo. Aš gyvenu beveik tik praeity. Išplėšus man tai, ką aš taip buvau mylėjęs, ko aš pasigesiu per visą savo gyvenimą, Lyone aš buvau labai nelaimingas. Bet tuomet mano siela buvo daug ramesnė, visai pilna gėrio meilės. Kodėl aš leidausi, atsiduodamas tiekai daugeliui tuščių dalykų, nuvedamas į šią nedovanotiną tinginystę dangiškų dalykų atžvilgiu? Pasaulio akyse aš šiandien esu pasiekęs turto ir garbės — visa, ko daugelis žmonių tiktai ir gali norėti. Bet, mielasis Bredine, Dievas man norėjo įrodyt, kad visa yra tuščia, išskyrus tik jo mylėjimą ir jam tarnavimą“.

Amperas tat ir tarnavo Dievui iki savo gyvenimo pabaigos. Kai jis 1836 m. pavasarį leidosi savo inspekcinėn kelionėn į pietus, Bredinas rekomendavo jam pasitaupymą ir ramybę, nes matė jo sveikatą esant labai sužalotą. „Mano sveikata, mano sveikata“ -- atsakęs jam Amperas — „kaip gali būt apie tai kalba! Tarp mudviejų tegali būt kalba apie amžinąsias tiesas!“

---

* Apie Gall'į, žinomą frenologą, daugiau žinių galima rasti Kosmo 1928 m. 545—546 pusl.

Marseille'y jo jėgos išsibaigė. Kai kunigas jam priminė šv. sakramentus, jis linksmai atsakė, kad jis prieš išvykdamas iš Paryžiaus yra atlikęs visas savo krikščioniškas pareigas. Mirties išvakarėse kažkas norėjo jam paskaityti iš „Kristaus Sekimo". Ligonis atsakė: *Je la sais par coeur tout entière* (aš ją [tą knygelę] visą moku iš atminties). Tai buvo jo paskutiniai žodžiai. Veikiai po to smegenų įdegimas atėmė jam sąmonę. Kitos dienos (VI. 10) rytą apie 5 val. jis mirė.

Ilgas parašas ant Ampero kapo Paryžiuj (žiūr. šio straipsnio 71 psl.), baigiasi tokiais žodžiais: „Tikras krikščionis. Jis mylėjo žmoniją ir buvo paprastas ir didis". — „Gražesnio pagyrimo šiam didžiam mokslininkui ir žmogui nebūtų galima sugalvoti" — baigia savo straipsnį L. Pfleger'is.

Amperas — tikrai didis mokslo ir tikėjimo vyras. „Gamta jam buvo kelias į Dievą. Kūryboje jis matė pilną nuostabumo ir išminties Dievo darbą. Greta Kepler'io, Newton'o, Pascal'io Cauchy'o, Fresnel'io, Arago, Cuvier'o, Pasteur'o, jis duoda naują įrodymą, kad ir dvasios herojuose giliausias žinojimas ir religinis tikėjimas yra suderinami. Ampero atvejis kaip tik yra puikiausias to pavyzdys; jo, kaip tyrinėtojo, gyvenimas yra kilnių pamokymų pilnas". Šiais to paties rašytojo (Pflegerio) žodžiais šį straipsnelį ir baigiu.

*

Apie A. M. Ampero reikšmę elektrodinamikai pavestas specialus 306 pusl. sąsiuvinis žurnalo Revue générale de l'éléctricité 1922 m. Lapkričio mėn. — Apie Amperų gyvenimą, darbus ir filosofines pažiūras: J. M. Barthelemy, La vie et les travaux de A. M. Ampère, Lyon 1886; tas pats, Philosophie de deux Ampéres Paris 1875. — St. Hilaire, Philosophie des deux Ampères 1866. — Valson, La vie et les travaux de A.-M. Ampère 1886. — L. de Launay, Les trois Ampères, Revue de deux Mondes 1924. Tas pats Prancuzijos Mokslų Akademijos narys L. de Launay dviem tomais išleido A. M. Ampero Dienoraštį ir laiškus: Correspodance du Grand Ampère. Paris, Gauthier Villars 1936. Šis naujas rinkinys yra daug pilnesnis kaip Journal et Correspondance de André-Marie Ampère, publiés par Mme K. Ch(evreuse) Paris 1872. Tas pats L. de Launay išleido taip pat ir Ampero artimiausio draugo Bredin'o Amperui rašytus laiškus: Mémoires de l'Academie de Lyon 1936; jis taip pat, jau anksčiau, yra parašęs ir Ampero biografiją: Le Grand Ampère, Paris, Perrin 1925. — Iš naujausių Ampero biografijų dar paminėtinos: C. A. Valson, André-Marie Ampère, Paris-Lyon, Emmanuel Vitte 1936 ir M. Lewandowski, André-Marie Ampère (su L. de Launay prakalba) 6 leid. Paris, Grasset 1936. Šiedvi biografijos paviršutiniškos ir nepatenkina; dabar, paskelbus Ampero laiškus, galėtų ir turėtų būt nupieštas pilnesnis jo gyvenimo paveikslas. Vokiečių kalba apie Ampero gyvenimą ilgesnį straipsnį yra parašęs C. A. Kneller žurnale Stimmen aus Maria-Laach 61 t. 2 (1901). Apie Amperą krikščionį, pasinaudodamas jo išspausdintais laiškais, parašė L. Pfleger (Ampère, der Christ) žurnale Hochland 34 (1936—37) 1 t., 338—352 p.). Šis mano straipsnelis parašytas daugiausia naudojantis Lewandowskiu ir L. Pflegeriu, su kaikuriais priedėliais iš kitur.] — Apie Amperą jo draugų lyoniečių tarpe žiūr J. Buche, L'Ecole mystique de Lyon 1776—1847: Le grand Ampère, Ballanche, Cl.-J. Bredin, V. de Lagarde, Bl. Saint Bonnet, P. Chenavard. Paris, Alcan 1935.

Pr. Dovydaitis

Plymouth'o biologijos stotyje

Prof. P. B. Šivickis, Kaunas

Vanduo yra didžiausias faktorius, kuris reikalingas gyvybei išsilaikyti ant mūsų Žemės. Ten, kur nėra vandens, nėra nė gyvybės. O kur yra vandens, ten ir gyvoji medžiaga geriausiai pasireiškia. Juk tur būt visiems yra žinoma, kad jūros, okeanai ir ežerai sudaro didžiausius vandenynus; taigi, čia ir gyvoji medžiaga, gyvybė kuždėte kuždа. Milijonai smulkučių vienceliniu organismų, algių ir kitų, pasinaudodami saulės spinduliais, kurie gali lengvai pereiti per skaidrų jūrų vandenį, ir pastovia temperatura bei vandens sūringumu, veisiasi, auga ir gaišta. Šiais smulkiaisiais mikroorganismais minta milijonai kitų vienceliniu organismų, k. a. protozojų ir mažesniųjų daugceliniu, metazojų gyvulėlių, o šiais taip pat milijonai didesniųjų gyvulių ir gyvulėlių, jų tarpe ir žuvų. Ir taip susidaro milžiniškosios vandens gyventojų kolonijos, kurių nariai labai įvairūs savo didumu, savo kūno forma, savo gyvenimo papročiais, bet visi jie priklauso pagrindinių apystovų, kuriose jie gyvena, vandens temperaturos, druskos gausumo ir svarbiausiai saulėtųjų dienų skaičiaus. Visiems pajūrio gyventojams šie dalykai taip gerai žinomi, kad žvėjai, išplaukdami į jūrą silkių ar kitų žuvų gaudytų, imdami domėn saulėtų dienų skaičių prieš jų išplaukimą, gali iš anksto spėti ir net suskaičiuoti, kaip jiems seksis žvejyba.

Ekonominė jūrų svarba yra labai didelė. Patys didžiausieji ant mūsų Žemės gyvenantieji gyvuliai gyvena jūrose. Dažnai girdime apie didžiulius dramblius, milžiniškus driežus, kurie kitados gyvenę ant mūsų Žemės; bet jie yra tik patys niekai, palyginus juos su šių dienų banginiais ir į juos panašiais jūrų gyventojais. Tų jūros milžinų gaudymas ir šiais laikais duoda pragyvenimą daugybei prityrusių pajūrio gyventojų. Vienų tik žuvų jūrose yra žinoma daugiau kaip 19.000 įvairių rūšių. Kaikurios tų žuvų yra gerai žinomos net toli nuo jūros gyvenantiems žmonėms. Kas nežino silkių, strimilių, sprotų, menkių ir kitų iš jūros sužvejotų žuvų? O jų ten gyvena milijonai. Norvegijoj vienų tik silkių parduodama už 10 milijonų kronų kas metai. Japonijoj iš žuvininkystės gyvena daugiau kaip du milijonai gyventojų. Nemaža iš žvejybos gyvena ir kitose šalyse. Tiesa, kaikuriose šalyse, kaip Lietuvoje, tautos ekonomijoje vandenų išnaudojimas dabar dar neturi tokios didelės svarbos, bet gyventojų skaičiui nuolatos augant taip, kad žemės produktai labiau ir labiau bus išnaudojami, ir pradėjus jų neužtekti, bus daugiau kreipiama dėmesio ir į vandenų ūkį.

Ekonominė jūrų svarba padaro ją ir moksliniams tyrinėjimams svarbų objektą. Juk neužtenka žinoti, kaip sugauti jūroje užaugusią ir gyvenančią žuvį, bet svarbu žinot ir kodėl ta žuvis ateina tam tikru laiku į vieną ar kitą vietą, kada ji ateina, kuo ji minta, kur ji veisiasi, kas reguluoja jų skaičių ir panašūs dalykai. Kitaip sakant, neužtenka žuvis tik sugauti, bet reikia žinoti, ar ilgai ją bus galima sugauti. Tam sužinoti prisieina gerai ištirti žuvų santykius su kitais jūrose gyvenančiais organismais. O kad tuos santykius sužinotum, reikia žinoti ir apie kitus organismus. Tai yra tiesa ne tik jūrų, bet ir kitų vandenų žuvis tyrinėjant. Iš čia kyla šių laikų labai didelis susidomėjimas įvairius jūrų organismus tyrinėti.

Be grynai ekonominių sumetimų, jūros ir kitų vandenynų organismų tyrinėjimas yra svarbus ir moksliniais bei filosofiniais sumetimais. Palyginti pastovios gyvenimo sąlygos vandenyse leidžia gyventi patiems primitiviausiems organismams, tokiems, kurie kitur gyventi negalėtų. Tokie primitiviniai organismai kaip celenteratai, įvairūs kirminai ir pan. tik vandenyje ir gali gyventi. Dėl savo kaikurių primitivių savybių jie labiau kaip kiti tinka įvairiems moksliniams eksperimentams, kuriais bandoma spręsti kaikurios problemos, susijusios su pagrindiniais gyvybės principais. Šiais laikais, ir ekonominiais ir grynai filosofiniais bei moksliniais sumetimais, įvairiose vandenų biologijos stotyse dirba labai daug rimtų mokslininkų biologų ir jiems teikiamos tinkamos sąlygos tose vietose dirbti.

Viena labai tinkama vieta, kur suvažiuoja daug iš įvairių šalių mokslininkų biologų vienai ar kitai problemai tyrinėti, yra Plymoutho biologijos stotis Anglijoj.

* * *

Plymoutho biologijos stotis yra viena senesniųjų Europoj jūrų biologijos tyrinėjimo įstaigų. Ji įsteigta 1888 metais. Jai pastatyt ir įrengti buvo išleista apie 2000 svarų sterlingų. Už tuos pinigus buvo pastatytos gražios laboratorijos, akvarija, nupirktas laivas ir kiti reikalingi dalykai. Prieš keleta metų Rockefellerio Fondacija davė nemažą pinigų sumą, už kurią praplėstos laboratorijos, pastatyta graži biblioteka ir įrengti kiti pagerinimai, taip kad ši laboratorija šiais laikais yra viena gražesniųjų jūrų biologijos tyrinėjimo įstaigų.

Plymoutho biologijos laboratorijoje šiuo laiku nuolatos eina moksliniai tyrinėjimai. Ypač daug tyrinėjamos problemos, susijusios su žuvininkystės klausimais. Perinami žuvų kiaušiniai, tyrinėjamas žuvų maistas, žuvų fiziologija ir p. Be to, tyrinėjamos pačios jūros, jų produktingumas, sūrumas, produktingumo ciklai ir p. Įvairiuose tyrinėjimuose nuolatos dirba nemažiau kaip dvylika mokslininkų. Be tų dvylikos nuolatinių darbininkų, dirba daug mokslininkų svečių, kurie čia atvažiuoja ne tik iš Anglijos, bet ir iš kitų šalių. Ypač daug svečių darbininkų vasaros metu.

Praėjusią vasarą laboratorijoje dirbo iš Belgijos, Prancuzijos, Amerikos, Kinijos, Japonijos, Indijos ir iš kitų šalių mokslininkai biologai. Ketvertą savaičių dirbau ir aš, kaipo svečias iš Lietuvos. Daugiausia svečių biologų buvo iš pačios Anglijos. Tų darbininkų svečių tarpe buvo ir nedaug težinomų, tik pradedančių savarankiškai dirbti; bet buvo ir tokių, kurie laikomi pasaulinio mato biologais, k. a. prof. Goodrich ir k.

Apskritai, Plymoutho biologijos stotyje dirbti patogu. Graži vieta, darbo sąlygos geros, svečiams stengiamasi padėti kiek tik leidžia sąlygos, kad jiems netrūktų medžiagos, aparaturos ir k. Pavakariais, apie 5 valandą, visi laboratorijose dirbantieji bendrai susirenka prie puodelio čajaus, kame turi gražios progos pasikalbėti apie įvairias biologijos problemas ir susipažinti savo tarpe. Bedirbant susidaro labai graži nuotaika, taip jog sunku paskui ir atsiskirti.

* * *

Nuo 1920 m. aš dirbu eksperimentinės biologijos srityje su gėlųjų vandenų ir su kaikuriais jūrų gyvuliais. Lietuvoj nesant rimtesnių vandens

gyvulių tyrinėtojų, maniau bus naudinga šaliai, jei paimsiu rimčiau savo vandenų fauną tyrinėti. Tuo vadovaudamasis ir pradėjau vasaros atostogų metu rengti tinkamas ilgesnes ekskursijas su vyresnių kursų biologijos studentais į įvairius mūsų vandenynus. Maniau dirbąs šaliai naudingą darbą. Greitai betgi pajutau slaptai ir atvirai tam daromas įvairias kliūtis iš tų žmonių, kuriems, rodos, turėjo šis darbas taip pat rūpėti. Po trejų metų sunkaus bandomojo beviltiško darbo turėjau mesti Lietuvos vandenų faunos sistemingą vasaros metu tyrinėjimą ir vėl grįžt prie grynai eksperimentinės biologijos darbų.

Eksperimentinės biologijos darbas reikalauja ne tik daug darbo ir atsidėjimo, bet ir tinkamos medžiagos. Savo tyrinėjimuose nuo 1920 m. aš vartodavau paprastus gėluose ir jūrų vandenyse gyvenančius trikladus. Lietuvoje dirbdamas dėl susidariusių aplinkybių galėjau vartoti tik *Planaria lugubris* ir retkarčiais paįvairindamas *Dendrocoelum lacteum* ir *Polycelis nigra*. Šios visos rūšys gerai tinka kaikurioms morfogenijos, ypač regeneracijos problemoms tyrinėti; tačiau su jomis dirbant gautieji rezultatai reikia patikrinti vartojant kitas gyvulių rūšis. Keletą kartų buvo bandyta parsisiųsdinti iš užsienių tinkamos medžiagos, tačiau tie bandymai visuomet nueidavo niekais, nes siunčiamieji gyvuliai yra labai jautrūs pakitėjusioms sąlygoms ir, siunčiami paštu bei geležinkeliais uždarose bonkose, išdvesia, kol pasiekia laboratoriją. Taigi, tokiais atvejais eksperimentininkui biologui lieka tik viena išeitis — važiuoti dirbt į tokią vietą, kurioj darbui tinkami gyvuliai gyvena.

Į kitas šalis važinėti savo darbui tinkamos medžiagos ieškotų ir naujoje vietoje tyrinėjimus daryti biologui ne naujiena. Tam reikalui daug padeda įvairios biologijos tyrinėjimo stotys, kurios yra įsteigtos ir išlaikomos kartais pačių biologų, kartais valstybės lėšomis, o kartais privačių asmenų ar organizacijų. Vienos tokių stočių yra įsteigtos pajūriuose, kitos prie ežerų, upių ar kitų biologui įdomesnių vietų. Anglijos Plymoutho biologijos stotis yra jūrų faunos tyrinėjimo stotis.

* * *

Nuvažiavęs į Plymouthą, gavęs pensijone gyvenamąjį kambarį ir užsitikrinęs pragyvenimą nuėjau į laboratoriją. Laboratorijos direktorius prof. Dr. E. J. Allen mane maloniai sutiko, parodė visas jo žinioje esančias įstaigas, paskyrė darbui stalą, davė nuo laboratorijos trobesių raktus ir, suteikęs naudingų informacijų apie darbo sąlygas bei medžiagą, paliko mane su dviem jaunais daktarais zoologais dirbti.

Iš mano jaunųjų draugų vienas buvo Belgijos flamandas, o kitas anglas iš Oxfordo universiteto. Pirmasis jau gerokai pasižymėjęs savo moksliniais darbais, dirbęs įvairiose kitose biologijos stotyse, šiuo laiku buvo Belgijos valstybinis stipendijantas dirbti eksperimentinės embriologijos tyrinėjimus. Jaunas, energingas, didelės ateities žmogus. Antrasis buvo tik prieš keletą metų baigęs Oxfordo universitetą, per visus metus dirbo vienoje Anglijos kolegijoje, o vasaros metu vedė eksperimentinius tyrinėjimus su primitiviais vertebratais ar kordatais, *Amphioxus lanceolatus*, kurių jūrose netoli nuo laboratorijos laikosi nemaža kolonija. Bedirbant teko susipažinti su daugybe laboratorijoj dirbančių mokslininkų, bet šiedu buvo

Augalas, kuris sukelia vizijas

(Echinocactus Williamsi)

Pagal prof. L. Pelletier'o str. žurnale „Magazin Digest", Toronto, 1934. XII.

Nuostabusis augalas, apie kurį čia kalbėsime, yra mažas, pilkai žalias bedyglis kaktus, augąs išdžiūvusiose Mexiko aukštumose ir Texas'e Rio Grande del Norte pakrantėmis. Jis turi arba vienstypį arba dvišakį, 20 cm aukščio kamblį, pasibaigiantį pusrutulio pavidalo bumbulu (galva). Iš bumbulo išauga maži žiedai visokių spalvų be mėlynos, o iš žiedų atsiranda geltonos arba rožės spalvos uogos su juosvomis sėklomis.

Tačiau vietos gyventojai — jie šį augalą vadina *peyotl* — nesidomi nei to augalo žiedais, nei uogomis, nei sėklomis. Jie domisi tik augalo bumbulu. Jie jį supjausto žaliomis sultingomis skiltelėmis ir jas išdžiovina prieš saulę. Išdžiovintas ir susitraukusias rusvas skilteles vietos gyventojai vadina „meskaliniais guzikais", nes jos panašios į guzikus, o „meskal" — tai viena mexikiškos degtinės rūšis. Tie „guzikai" piestoje sugrūdžiami į miltus ir šiuo pavidalu peyotlis eina kaip pageidaujamas prekybos objektas ir šalia Mexiko.

Mexiko ir Amerikos Jungtinių Valstybių gyventojai indėnai peyotlį pažįsta jau nuo 2000 metų ir padarė jį ypatingo iškilmingo kulto objektu. Laikydamiesi savo protėvių papročių, indėnai pjūties metu leidžiasi ieškotų peyotlio, kurį jie dar vadina „svaiginamuoju hikuri". Išeidami peyotliautų jie apsirėdo savotiškais drabužiais ir veidus išsimargina geltonais piešiniais,

---

kasdieniniai darbo draugai, su kuriais per keletą savaičių prasėdėjome laboratorijoj nuo 8 v. ryto iki 11 ar 12 val. nakties. Prieš mūsų langus iš vieno šono gražus Hoe kalnas vasaros metu specialiai apšviestas, pilnas atostogaujančiųjų; o iš kito šono pilna iš kalno atsimušančiųjų žiburių atspindžių jūrų įlanka darė labai gražią ir darbui tinkamą nuotaiką.

Kadangi darbo sąlygos buvo geros ir mano eksperimentams tinkamos medžiagos buvo pakankamai, galėjau padaryti nuostabiai daug eksperimentų. Ypač graži serija išėjo dirbant su *Procerodes ulvae*. Neblogos serijos išėjo ir su *Oerstedia dorsalis*, kaip ir su *Procerastea halleziana*. Kadangi laiko buvo maža, tai visi eksperimentai buvo planuojami taip, kad pats eksperimentinis darbas būtų padarytas laboratorijoje, o histologinė ir citologinė dalis būtų užbaigti mūsų universiteto laboratorijoj. Taip dirbant kelių savaičių darbas tikrumoje yra dirbamas ištisus metus.

Plymoutho biologijos laboratorijoj išbuvau tik puspenktos savaitės. Ilgiau būti negalėjau, nes skubėjau važiuot į IV citologų kongresą, kuris turėjo prasidėti Rugpjūčio mėn. 10 d. Kopenhagoje. Nežiūrint trumpo laiko, aš jaučiuos savo srityje padaręs nemaža darbo, kuris dabar yra toliau dirbamas mano laboratorijoj mūsų universitete. Be paties darbo, turėjau progos susipažinti su žieminio Atlantiko fauna, kurios nemaža pririnkta Plymoutho biologijos muziejuje, taip pat su įvairiais mokslininkais, su jų darbų metodais ir su naujesniais moksliniais daviniais, kuriais, progai pasitaikius, galima bet kada pasinaudoti.

simbolizuojančiais to augalo dieviškas jėgas. Kiekvienais metais, šio augalo ieškodami, indėnai nužygiuoja šimtus kilometrų; o grįžus iš kelionės atgal į kaimus su peyotliu, visa giminė ritualiniais šokiais bei dainomis garbina nuostabų augalą, kuris jiems yra ugnies ir šviesos dievo simbolis ir kurio paragavimas suteikia tiek daug džiaugsmo akiai.

Ką gi suteikia šio augalo vartojimas? Nagi, meskalinių „gūzikų" pakramtęs arba jų miltelių įgėręs su vandeniu ar su kitu kuriuo skystimu pirmiausia pajusi skonį kažko nemaloniai kartaus ir priklaus. Bet veikiai prasideda kitoks veikimas. Augale esamieji alkaloidai (meskalinas, peyotlinas, loforinas) pradeda labai savotišką fiziologinį veikimą žmogaus organizme. Kraujo spaudimas nukrinta, bet sirdis nenusilpsta; kvėpavimas palėtėja; periferinė nervų sistema lieka nepaliesta, betgi centrinėj nervų sistemoj ima reikštis savotiškas svaiginamųjų nuodų veikimas. Tas veikimas smegenims yra toks nuostabus, jog mokslininkai iki šiol nežino, kaip tatai patenkinamai išaiškinti.

O tas veikimas štai toks. Po pirmo nervų sujaudinimo užeina kūninis silpnumas ir noras sapnuot. Būdamas pilnoje sąmonėje, be bet kokių halucinacijų, tik akis užmerkęs žmogus pamato neišsakomo gražumo paveikslų jų figuringumo ir spalvingumo atžvilgiu (bandymas geriausiai pavyksta tamsiame kambary). Visi dariusieji su savimi šį bandymą sutinka, kad peyotlio sukeltosios vizijos yra tokios, kaip pasakose apie laumes.

Jei paėmęs peyotlio ir jo veikiamas akis atmerkia ar užžibina šviesą, tai vizijos išnyksta ir jis gali tuojau dirbt savo normalų darbą: kalbėtis, eiti vaikščiot ir pan. Bet akis užmerkus, vizijos vėl prasideda iš nauja. Jos nepriklauso žmogaus valios. Tačiau dažnai šios vizijos yra susijusios su matytų daiktų atsiminimais ir bent dalimi kyla iš veikiamojo žmogaus atminties. Dažnai vizijose išreiškiami koki dabartiniai arba pirmiau turėtieji rūpesčiai.

Bet nuostabiausias peyotlio veikimo efektas yra tas, kad šiam alkaloidui veikiant tonai virsta spalvomis, taip, jog, pav., laikrodžio taksėjimas virsta spalvų eksplozijomis (sprogimais). „Tai yra akimis girdėtos formos" — pasakė vienas bandytas asmuo: „tai ne halucinacijos, bet formos-frazės, kurios eina pro mano akis".

Laimė, kad pusiau pamišėliams, siekiantiems dirbtinio rojaus, peyotlio vartojimas netampa nepasotinamu ir nenugalimu reikalu, kaip kad kokaino arba morfijaus vartojimas. Iš „Die Auslese" 1935, 318—319 p.

P. S. Daugiau apie peyotlį ir kitus piet. Amerikos svaiginamų nuodų turimus augalus galima rasti vokiečių etnologo Viktoro A. Reko veikale: Magische Gifte. Rausch- und Betäubungsmittel der Neuen Welt (Stuttgart 1936, F. Enke). Čia, tarp kitų, aprašomi šie augalai: Ololiuqui (augalas, galįs užhipnotizuoti; jis yra ne *Ipomea sidaefolia*, kaip dažnai manyta); Camotillo (*Ipomea bracheata?* gumbas, iš anksto pasakąs mirties dieną); Xomil-Xihuite (*Gelsemium sempervierns*; stiklinio karsto augalas); Nanacatl (pamišimo grybas); Cotztic-Zapote (*Lucuma spec.*; kvaitulį sukeliąs vaisius); Sinicuichi (*Heimia salicifolia, Rhynchosa precatoria, Piscidia erythrina*; užuomaršą sukeliąs gėrimas); Ayahuasca (*Banisteria Caapi*; šiurpulingų sapnų gėrimas) ir kt. *Pr. Dovydaitis*

Šamas *(Silurus glanis)*

Gimn. dir. J. Elisonas, Panevėžys

Šamas — visų didžiausia kaulingoji gėlųjų vandenų žuvis, užtat jį kaikuriose vietose, pav. Vokioje, ir vadina „vokietiniu banginiu“. Galutinai suaugę, seniai šamai turi ligi 5 m ilgio ir sveria ligi 300 kg. Pasižymi jisai ir savuoju plėšrumu, kuris sudarė progos šamą gėlavandeniu rykliu praminti.

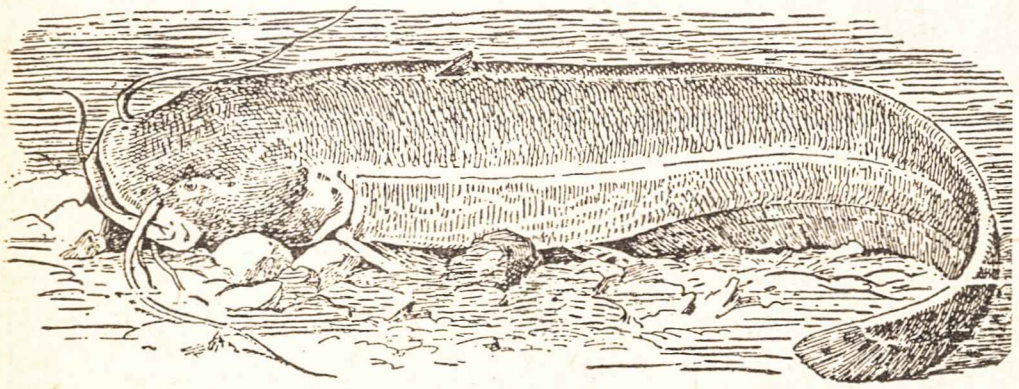

Orutiniu kūno pavidalu šamas iš dalies primena didelę vėgėlę. Artimesnė pažintis su abiem žuvim padeda tačiau tarp jųdviejų rasti nemažo skirtumo, būent: šamas galvą turi plokštesnę už vėgėlės ir labiau su likusiąja kūno dalimi — liemenim sulietą; jam stinga antrojo nugaros peleko; pilvo pelekai padėti pilvo šalyje. Be to, šamas turi daugiau ūsų, kurių viena pora žymiai ilgesnė ir padėta viršutiniame žande, o likusi dvi pori mažesni ir suaugusi apatiniame žande.

Pasižiūrėti šamas — pusėtinai bjauri ir baisoka žuvis. Priešakinė jo kūno dalis suspausta iš nugaros pilvo šalin, o užpakalinė – kiek siauresnė ir suspaustais šonais. Galva didelė, plati ir iš viršaus apačion priplota. Nasrai snukio priešakyje padėti ir platūs kaip kokios daržinės durys. Apžiūrėję pagauto šamo nasrus pamatytume, kad jie ginkluoti bent keliomis eilėmis daugybės smulkučių dantų; apatinis žandas kiek ilgesnis už viršutinį ir prasikišęs priešakin; liežuvis trikampio pavidalo, trumpas ir storas; dantų jame stinga. Prieš tai paminėjome, kad šamas turi tris poras ūsų, kurie visų ilgiausi viršutinio žando: jie, atgal atmesti, siekia krūtinės pelekų viršūnes ir sudaro puikią priemonę grobiui vylioti: blaškydamas savuosius ūsus į šalis, šamas puikiai apgauna neatsargias žuvis, kurios, užuot skanios „kirmėlės“ paragavusios, patenka į plačiuosius grobuonies nasrus. Akis šamas turi galvos šonais padėtas, mažutes ir gelsvomis rainutėmis, kurios dar, be to, turi savyje juodų dėmelių. Akys savąja išvaizda didelės užuojautos jų savininkui nesukelia ir daro jį įtartinu padaru. Žiaunų plyšiai platoki, bet jie nesumažina šamo ištvermės, jį iš vandens ištraukus, net tolimą kelionę pakelti. Liemuo kartais toks storas, kad galutinai suaugusiųjų senių šamų net du žmogu nepajėgia glėbin suimti. Pusiau kūno randame užpakalio vartus, o tuojau už jų ir didelę lytinę karpą. Uodega ilgoka ir apskritai nuskliaustu uodegos peleku. Turi didelę plaukiamąją pūslę, kuri atsiveria žarnų kanalan. Be to, tuojau užpakalyje abiejų nugaros pelekų ir kiek aukščiau jų pamatų randame siaurą angą, kuria atsiveria pusėtinai dideli vidūs; jų paskyrimas šamo kūne nevisai aiškus. Nugaros pelekas padėtas arti galvos, mažutis, trumputis ir neturi savyje spyglių; atvirkščiai, pauodegio pelekas labai ilgas ir susilieja su uodegos peleku. Visas šamo kūnas

apaugęs minkšta ir slidžia oda, kuri neturi savyje jokių žvynų. Tokiu būdu šamas tenka priskirti prie plikųjų žuvų. Jo kūno spalva pareina nuo amžiaus, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių. Bendrai imant, kūno viršų, nugarą šamas turi mėlynai juodą (kiti sako tamsiai žalią); šonai tamsiai žalsvi su žaliomis, olyvinės spalvos dėmėmis; kūno apačia, pilvas gelsvai baltas arba rausvai baltas ir mėlynai juodais taškeliais gražiai pamargintas. Pelekai tamsūs, mėlynai juodos spalvos pakraščiais ir gelsvais per vidurį ruoželiais.

Gyvenamąją vietą šamas pasirenka dideliuose ežeruose arba taip pat nemažose upėse. Mėgsta gilų ir ramų vandenį, užtat ir gyvena giliausiose, ledų išraustose daubose, kurias vadiname bedugnėmis; jisai ir susiranda čionai dumbluoto dugno duobių, kuriose jam patogu giliau įsirausti ir priprastasai grobis tykoti. Galop, kad šamas yra dumblino dugno žuvis, rodo jo kūno pavidalas ir ilgieji ūsai.

Mitimo atžvilgiu šamas visų plėšriausia ir kartu pavojingiausia gėlųjų vandenų žuvis. Paprastą jo grobį sudaro vėžiai, įvairios žuvys, varlės, vandeniniai paukščiai ir žinduoliai. Labai jisai mėgstąs varles ir ypatingai daug jų pavasario metu sugurkiąs, kai varlės, aistros pagautos, ima vandenyje kurkti ir pačios privylioja į save piktąjį grobuonį. Gyvas niekas šamui esą praryti kurį nors, kad ir stambiausią, vandeninį paukštį arba šunį, kuris neatsargiai čionai pat pasipainioja: plačiuosna jo nasruosna nukeliauna visi, kuriuos jisai pasiekia ir įveikia. Ryja šamai ir savuosius, todėl vienoje vietoje keletas šamų nepagyvena: stipresni išnaikina silpnesniuosius. Bado prispirtas paragaująs šamas ir dveslenos. Kaikuriais atvejais daroma šamui ir labai rimtų priekaištų, būtent, kad stambesni jųjų puldinėją upėse ir ežeruose besimaudančius vaikus, beskalbiančias žlugtą moteris ir t. t. Pastarasai priekaištas visai pamatuotas, nes skrodžiant pagauti šamai daugelį kartų buvo rasta jų viduriuose prarytų vaikų kaušų ir kt. kaulų. Puoląs jisai ir stambius gyvulius, pav., arklius ir karves, o vietomis sodiečiai prikiša, kad šamas išmelžiąs karves, vidūdienio metu per karštymetį vandenin nuo įkyrių musių apsaugoti suvarytas. Rusų rašytojas Vavilovas mini girdėjęs tokį nuotykį su šamu: „Vedęs meškininkas grandiniu pririštą mešką, ir, eidamas lieptu, sugalvojęs ją išmaudyti. Meška vandenyje vienu metu pasinėrusi ir dingusi, bet neužilgo pasirodžiusi vėl, o kartu su jaja iškilęs vandens paviršiun šamas, kuris mėginęs mešką pagrobti ir pats galą gavęs".

Savaime suprantama, kad niekas negal pakęsti visų šamo pikdarybių: naminių paukščių grobimo, vaikų puldinėjimo ir kt. Pajutę šamą kurioje nors vietoje siaučiant, tos apylinkės gyventojai — sodiečiai mėgina šamą bausti ir kartais geromis pasekmėmis jį sudraudžia: patykoję sėklumoje begulintį kirviu nudobia arba pakiša jam praryti karštos košės puodą, nuo kurio šamas ir pasprogsta.

Pavasario sulaukę šamai patinai ir patelės ima rodytis poromis jų gyvenamosios vietos pakrantėmis, ypatingai tokiose vietose, kurios apaugusios karklais, nendrėmis, meldomis ir gausingos seno šieno bei įvairių puvėklių sąnašomis. Patsai jų nerštas sakytose vietose įvyksta Gegužės-Birželio mėn. protarpiu, pav., Volgos upės deltoje jisai vyksta Gegužės mėn. pusiau — Birželio mėn. pusiau. Šviesiai gelsvi šamo kiaušinėliai, kurių patelė vienų nurodymais teišneršianti 17.000, o kitais — ligi 100.000, turi skersmenyje ligi 3 mm ir palikti žolėse, palyginti, greitai išsiplėtoja:

per 7—9 dienas (kitų nurodymais per 8—14 dienų) iš jų atsiranda jaunikliai šamiukai, kurie savuoju pavidalu labai primena puntagalvius. Kiaušinėlių ir jauniklių šamiukų žymi dalis žūsta, nes juos ryja unguriai, vėgėlės ir net varlės, kurias suaugę šamai taip mėgsta patys praryti. Geromis mitimo aplinkybėmis, pav., jei vanduo esti aukštas, jaunikliai šamiukai pirmaisiais savo amžiaus metais pasiekia 0,7 kg svorio, o antraisiais metais jie darosi ligi 1,5 kg svorio; žemame vandenyje pirmaisiais amžiaus metais jie tepasiekia 0,3 kg, antraisiais 1,0 kg svorio. Kiek vyresni šamai beauga storyn, pav., 1 m. ilgio turėdami, jie sveria apie 10 kg, o 4—5 m. ilgio būdami sveria apie 300 kg ir daugiau. Kurio šamas pasiekia amžiaus nenustatyta, tačiau manoma, kad jisai galįs išgyventi ligi 50 metų ir daugiau.

Gyvenimo būdo atžvilgiu šamas tikras akiplėša ir, kaipo labai plėšri žuvis, vienuoliškai nusiteikęs. Jo akiplėšiškumas matyti iš prieš tai minėtų jo mitimo nuotykių; o kad jisai linkęs vienuoliškai gyventi, tai galima jau ir iš to spręsti, kad du šamu šalimais netelpa. Dienos metu šamas, kaip koks stuobris, guli kur nors tarp akmenų arba medžių kamienų, vandenin suvirtusių pasislėpęs. Jei tinkamos pasislėpti vietos šamas nesuranda, tai tuomet prasiknisa jisai visas dumblan ir, mosikuodamas ilgiausiais savo ūsais, ramiai laukia grobio: neatsargios žuvies arba kito gyvulio, kurie puola gardžios kirmėlės (=šamo ūsų) paragauti ir atsiduria plačiuose šamo nasruose. Tokia medžioklė šamui gerai vyksta, nes tarp akmenų arba dumble pasislėpęs, jisai darosi visai nežymus ir tokiu būdu grobio nepastebimas.

Kadangi šamas pakankamai tingus, tai savojo grobio jisai nelaiko, bet ramiai laukia ligi pastarasai, jokio savajai gyvybei pavojaus nejausdamas, patsai į grobuonies nasrus atkeliauna. Pastebėjęs dienos metu arčiau vandens paviršiaus bevaikščiojantį šamą, tuojau pamatytum lyg pasidabruotą jo taką, kuris pasidaro nuo šamo leidžiamųjų oro pūslelių. Apskritai, šamas tevaikšto naktimis, nes tiktai tamsos prieglobstyje tesugeba daugiau grobio pasigauti. Besiartinant audrai ir jos metu šamas darosi neramus ir pasirodo vandens paviršiuje. Žmonės, tokį besiartinančios audros pranašą vandens paviršiuje netikėtai pamatę ir bjaurios jo galvos įgąsdinti, jei tiktai jų vaizduotė esti kiek didesnė, turi geros progos kalbėti apie vaiduoklius ir įvairias vandens baidykles.

Žiemą šamas lindi įsiknisęs kurios nors bedugnės dumble ir dėl to rečiau tuo metu bepagaunamas. Priešų šamas kaip ir neturi, bent galutinai suaugęs. Gerokai jų žūsta nuo tokių pat, tiktai stipresnių, šamų ir kaikurių užkrečiamųjų ligų. Pasižymi pusėtinai atsparumu vandens stokai ir negaišta net tolokai vežamas. Tuo pasinaudodami gyvus šamus pergabena iš vienos vietos kiton, ir jie naujoje vietoje gerai ima augti, kad tiktai joje pakankamai reikalingo maisto būtų ir tekančio vandens nestigtų. Tokiu būdu gero noro turėdami galėtume šamų kuriame nors didesniame tvenkinyje arba ežere ir prasiveisti. Šiuo atveju vaisingų mėginimų buvo jau daryta kaikuriose vietose, pav. Prancuzijoje. Tačiau, prieš juos įveisiant, tenka rimtai pagalvoti, ar turėsime iš to įveisimo kurios nors naudos.

Visų pirma prisiminkime šamo palinkimą be jokios atodairos plėšikauti ir didelių nuostolių gyvenamosios vietos žuvyse daryti. Naikindamas vėžius, ungurius, lynus ir kitas vertingesnes žuvis, šamas savąja mėsa ir dalies nuostolių, jo pridaromųjų, neatlygina. Taigi, rimti žuvų ūkio žino-

vai ne tiktai nepataria šamų tvenkiniuose veisti, bet, atvirkščiai, mano, kad ir iš upių ir iš ežerų šamai reikėtų laukan vyti. Jei susidaro reikalo vienur arba kitur plėšriųjų žuvų prasiveisti, tuomet geriau imti žymiai už šamą vertingesnę lydeką, kuri ne tiek vertingų žuvų praryja ir kurios nuodėmes kartais savaisiais žygiais tas pats šamas padidina.

Šamas gaudomas įvairiais būdais: tinklais, meškerio pobūdžio kabliais ir kt., o kiek seniau neršto metu juos badydavo žeberklais. Tinklu šamai netaip lengvai gaudyti, nes sunku esti žuvis, tarp akmenų pasislėpusi arba dumblan įsiknisusi, pasiekti; o kita vertus — kiek senesnis ir dėl to stipresnis šamas, patekęs tinklan, taip smarkiai puola, kad tinklą iš karto pramuša. Meškeriais, teisingiau pasakius, meškerio pobūdžio kabliais daugiausia gaudo jaunesnius šamus, nors pakliūva tokiu būdu ir senių. Grobuoniui privylioti ant kablio pamaunama keptų galvijo jaknų gabalas, avies arba kito gyvulio dūbliai, žuvis arba lupta varlė, kurią šamas labai mėgsta. Kablio virvutė imama tiktai storesnė ir gerai įsmaluota. Prie virvutės pririšamas ne tiktai kablis su jaknų gabalu, bet, dar didelis akmuo pritaisomas, kad šamas, bėdon įkliuvęs, viso meškerio per toli nenuvilktų; vietai, kurioje meškeras, žuvautojo vandenin įleistas arba šamo nuneštas, atsiduria pažinti prie virvutės pririšama lenčiukė, kuri pluduriuoja vandens paviršiuje.

Paprastai šamus meškerioja karštuoju vasaros metu, Birželio-Liepos mėn., kai vanduo pasidaro kiek skaidresnis. Rusuose šamams, kai juos meškerioja, prisivylioti žuvautojai turi pasidarę ypatingų kleketukų. Pas mumis Zarasiečiuose (Braslavo ežere, K. Gudo nurodymu) šamą taip privylioją. Kai gaudo juos apie šv. Joną, tai, paleidę meškerą, ima kaišioti šamų gyvenamoje vietoje vandenin karvės raga, nuo ko ir pasidaro sį savotiškas pliumpsėjimas, o šamams privylioti to ir tereikią: jie prisiartiną į jiems patikusį balsą ir griebią meškerą. Susitvarkyti su meškerio kablį prarijusiu šamu netaip lengva, nes jisai smarkiai blaškosi, meškerio virvutes sutrauko arba toli jį nuneša, o kartais neapsukraus žuvautojo ne tiktai laivą apverčia, bet ir pavojaus žmogui prigerti sudaro.

Šamas priklauso prie neperdaugiausia branginamų žuvų, nes jo mėsa, ypatingai didesnių šamų, kietoka, tąsi, žuvies taukais atsiduodanti ir ne visai gardaus skonio; senių šamų tiktai uodeginė mėsos dalis esanti riebi ir kiek gardesnė, o likusią jų mėsą teįveikiąs stiprus ir gerai virškinąs pilvelis. Jauniklių šamų, ligi 1 kg svorio teturinčių, mėsa gero skonies, balta, minkšta, riebi ir K. Kluko pasakymu, sveika valgyti; jisai įspėja tiktai nevalgyti šamo jaknų, kurios galinčios pridaryti žalos. Apie šamo mėsos ir kitų produktų suvartojimą galima tiek pridurti, kad jauniklių mėsa marinuojama, o senių džiovinama, rūkoma arba sūdoma ir taip parduodama. Iš šamo kiaušinėlių (=ikrų) daroma menkesnės vertės kaviaras, o iš plaukiamosios pūslės — žuvies lipai (=klijai), kurie taip pat pasižymi vidutine kokybe.

Kilmės šamas greičiausiai iš pietryčių Europos didelių ir ramių vandenų: ežerų ir senupių. Sutinkamas beveik visu vidurinės ir rytinės Europos, o taip pat vakarinės Azijos dalies plotu, kuriame jis gyvena Baltijos, Juodųjų, Kaspijos ir Aralo jūrų baseinuose; pačiose jūrose jisai tiktai retkarčiais tepagaunamas. Vakarinėje Europoje piečiau nuo Reino nesutinkamas, o pačiame Reine tiktai retkarčiais tepasiskardena. Pas mumis, Lietuvoje, šamas sutinkamas Nemune, Neryje ir daugelyje didesnių ežerų.

MOKSLEIVIŲ LAIKRAŠTĖLIAI

NAUJAS KELIAS Nr. 43-44 katalikų moksleivių laikraštis. Leidžia vilkaviškiečiai. Savo iliustracijomis, forma ir sutvarkymu, galima sakyti, vienas iš geriausių moksleivių leidžiamų laikraštėlių. Turiny vyrauja poezija: *Emkos, Olės, Iz. Tyrio, Vitolio, Nato* ir kitų. Beletristikos ir šiaip jau prozos paduoda: *Iz. Tyris, Vytautas D., Šešupės dukra, Tyrų klajūnas* ir k. Taip pat neblogai atrodo Nato sudaryti „Trupiniai iš portfelio". Laikraštėlio sutvarkymas pavyzdys kitiems.

LITERATAS Nr. 1 (3). Biržiečių moksleivių literatų laikraštėlis. Šis laikraštėlio numeris — tikras moksleivinės literatūros almanachas. *Eug. Matuzevičius* savo įžanginiame straipsnyje „Literatūrinis moksleivių sąjūdis" jau pastebi, kad gimnazijose vyksta didžiausi literatūriniai sąjūdžiai, rengiami įvairiausi vakarai, bet tas visa gali greit užgesti, jeigu į šį darbą nebus įdėta nė akimirkos, nė momento užsidegimo bei nuolatinio pastovaus darbo. „Mums reikia dar daug daug darbo". Šiame laikraštėlyje be pačių biržiečių dalyvauja ir geriausieji kitų gimnazijų literatai. Čia rasi: *K. Bradūną, Jul. Švabaitę, Eug. Matuzevičių, J. Kiseliūną, Br. Kondratą, Pr. Matulytę, Pr. Kozulį, V. Vajegą, P. Drevinį, Niną Klevickaitę, Padarauskaitę, B. Krivicką* ir kit. Taigi, kaip jau iš pavardžių matyti, kad laikraštėlio autoriai yra jau nebepradedantieji, bet daug literatūriniame fronte veikę kovotojai, o tas ir sudaro patį svarbiausią įnašą į laikraštėlio turinį. Šiaip laikraštėlis atrodo visai gerai, tik gal reikėtų daugiau atsižvelgti į techninę jo pusę — šrifto aiškumą. Redaktorius — *Br. Krivickas.*

ALAUŠO VARPAS. Rokiškėnų laikraštėlis Vaižgantui paminėti.

Pats laikraštėlio turinys padalytas į dvi dalis. Pirmoji dalis skirta Vaižgantui. Čia ir nagrinėjimai ir Vaižgantui pagerbti eilėraščiai. Rašo: *Olkinaitė, M. Šulcaitė, Pr. Kozulis, Br. Balaišis.* Antroje dalyje jau pasireiškia individualūs bandymai. Ir tie — tik poezijos. Atrodo, kad Rokiškyje, be poetų, daugiau nieko ir nėra. Na, kad ir poezija, bet nebloga. Stipriausias dalykas gal bus svečio biržiečio *Eug. Matuzevičiaus.* Taip pat geras dalykas *M. Šulcaitės* novelė „Vytis". Neblogai pasireiškia ir *Br. Balaišis.*

Leidinėlis išleistas labai gražiai. Už tai rokiškiečius tenka pagirti.

AUKSO SPINDULIAI Nr. 1. Linkuvos valstybinės gimnazijos religinio lavinimosi būrelio laikraštėlis.

Laikraštėlis leidžiamas religinio būrelio, taigi literatūriniu atžvilgiu galima sakyti dar silpnokas, bet šiaip tai atrodo gan gražiai. Jame rašo: *J. Jurgaitis, Švilpa, V. Pinkevičius, J. Martišius, Br. Vilimas-Užbalis, Briedžupis, E. Šešeikaitė, Vėjas, Ant. Šidlauskas* ir k. Laikraštėlio poetams rikėtų gal daugiau pasiskaityti mūsų naujųjų poezijos autorių ir šiaip daugiau pašlifuoti savo formą. Dėl kitų tai kągi, taip kaip ir visiems dirbti, lavintis, o tuo bus daug pasiekta.

A. Rugelis

SPAUDOS FONDAS IŠLEIDO

V. Blasco Ibanez, Rašytojo kelionė aplink pasaulį. Įžymiojo ispanų rašytojo naturalisto, „ispaniškojo Zola" pasaulinių kelionių veikalas. Knyga pasaulinės kritikos aukštai vertinama, išversta į visas V. Europos kalbas. Į lietuvių kalbą iš originalo išvertė dr. Iz. Pajaujis. Efektingas trispalvis viršelis padarytas iš ispanų k. leidinio. 408 psl., kaina Lt. 4,—.

NAUJI MARIJONŲ LEIDINIAI

Kun. J. Aleksa M. I. C., Marijos mėnuo. 164 psl. Kaina 1 lit.

Gražūs gegužės mėnesio pamaldų pamokslėliai. Pereitais metais jie buvo transliuojami per radio. Knygoje yra daug gražių ir mažai kam žinomų gyvenimo pavyzdžių.

Juozas Grigaitis M. I. C., Radio bangomis. 176 psl. 2,50 lt. Viršelį piešė V. Z. Stančikaitė.

Valstybės Radiofone skaitytų pasaulėžiūros klausimais paskaitų rinkinys.

Prof. Dr. J. Totoraitis M. I. C., Žemaičių Kalvarija. 76 psl. Su 5 paveikslais ant kreidinio popierio. 1 lit.

Visoj Lietuvoj garsios Marijos Šventovės — Žemaičių Kalvarijos plati istorija.

„PAVASARIO" KNYGYNAS IŠLEIDO

Kun. P. Jakas, Magnificat. Konferencijos apie Mariją (gegužės mėnesiui ir kitoms progoms). 200 psl. 2 lt.

Kun. Lad. Tulaba, Kentėjimų problema. 128 psl.

———

Stasys Dabušis, Elektra ir jos burtai. I tomas. Gausiai iliustruota mokslo populiarizacija. 148 psl. 3,50 lt.

Knyga Švietimo M-jos pripažinta tinkama visų mokyklų knygynams.

Juozas Daulius, Komunizmas Lietuvoje. Išleido „Šviesos" spaustuvė. 260 psl. 3 lit.

Knyga išsamiai ir dokumentališkai demaskuoja visą raudonai slaptąjį veikimą Lietuvoje.

KNYGA APIE PIJŲ XI

Gegužės 31 dieną didžiajam katalikų Vadui Popiežiui Pijui XI suėjo 80 metų amžiaus. Visas katalikiškas pasaulis šį nepaprastą jubiliejų kuo iškilmingiausiai mini. Neatsilikome ir mes. Jau paruoštas Pijui XI pagerbti didelio formato apie 400 pusl. gausiai iliustruotas kolektyvus veikalas *Pijus XI*, štai jo turinys:

I dalis, Pijaus XI gyvenimas, parašė mokytoja O. Zaštautaitė.

II dalis, Pijaus XI darbai: 1) Pijaus XI pontifikato programa, parašė mokytoja O. Zaštautaitė. 2) Šventasis Tėvas Pijus XI ir Katalikų Akcija — Kun. Dr. V. Brizgys, Vilkaviškio Seminarijos profesorius. 3) Šv. Tėvas Pijus XI ir krikščioniškoji šeima — St. Ladygienė. 4) Pijus XI mokyklų ir auklėjimo klausimais — Dr. M. Ruginienė. 5) Pijus XI ir atskilusių Rytų grįžimas Bažnyčios vienybėn — Prel. A. Dambrauskas. 6) Pijus XI ir tikintieji rusai — pagal Vyskupo T. Matulionio atsiminimus. 7) Visuotinės Bažnyčios keliais — T. J. Beleckas, S. J. 8) Pijus XI ir socialinė katalikų doktrina — Dr. Pr. Dielininkaitis, Teologijos-Filosofijos fakult. profesorius. 9) Šv. Tėvas Pijus XI ir dvasininkai — Prel. V. Borisevičius, Telšių Kunigų Seminarijos Rektorius. 10) Pijus XI — Didžiojo Karaliaus Šauklys — T. J. Paukštys, S. J. 11) Pijus XI — palaimintųjų ir šventųjų garbės skelbėjas — Dr. J. Sav. 12) Pijaus XI tarptautinė taikos politika — Pov. Jakas. 13) Pijaus XI konkordatų politika — J. Prunskis. 14) Romos klausimas — mokyt. R. Misevičiūtė. 15) Pijaus XI darbai Lietuvai — Vysk. Pr. P. Būčys.

Knygą galima užsisakyti ir per „Ateities" Administrcaiją, ar šios knygos leidėjus, Lietuvos Moterų Kultūros Draugiją (Kaunas, Zanavykų 38. Tel. 24-5-24. O. Zaštautaitei). Kaina 4 lit., Amerikoj 1 dol.

KĄ SKAITYTI PER VASAROS ATOSTOGAS?

SAKALAS yra išleidęs daug naujų ir labai naudingų, gražių knygų, kurias jaunimas su malonumu skaitys:

Vyt. Tamulaitis, VYTUKO UŽRAŠAI. Labai gražiai dail. D. Tarabildaitės iliustruota apysaka jaunimui. Kaina Lt. 2,50.

Valys Dauga, KAS BUS, KAS NEBUS, BET ŽEMAITIS NEPRAŽUS. Apysaka iš Napoleono buvimo Kaune laikų, prieš 125 metus. Kaina Lt. 2,50.

Dr. R. Timmermanns, ALKAZARO DIDVYRIAI. Garsiųjų Toledo įvykių aprašymas. Ispanijos sukilėlių žygiai. Tai šių dienų karžygiškumo ir narsumo pavyzdys. Kaina Lt. 2.

V. Mykolaitis-Putinas, LITERATŪROS ETIUDAI. Mūsų įžymiausio literatūros kritiko raštai apie mūsų literatūrą. Šį veikalą turi būtinai perskaityti visi vyresniųjų klasių moksleiviai. Kaina Lt. 5.

Vikt. Kamantauskas, JAUNAM MOKSLEIVIUI. Naudingi patarimai: 1. Kaip sveikam būti, 2. Kaip mokytis ir 3. Kaip elgtis. Kaina Lt. 1,50.

Dim. Kap. A. Magniez, JAUNUOLIUI IR TĖVUI. Pamokymai ir paaiškinimai apie labai svarbius jaunimui dalykus — apie lytinius klausimus. K. Lt. 1,50.

O. Swett Marden, KELIAS Į PASISEKIMĄ. Autorius su labai įtikinamais pavyzdžiais mus pamoko, kas reikia daryti, kad gyvenime mums sektųsi ir kad laimingi būtume. Kaina Lt. 2.

O. S. Marden, KĄ DARAI, DARYK GERAI. Jaunimui naudingi ir tikrai praktiški pamokymai. Kaina Lt. 1,50.

T. Jeske-Choiński, GĘSTANTI SAULĖ. Garsus ir nepaprastai įdomus su gražia meilės intryga istorinis romanas iš Romos imperijos ir pirmųjų krikščionių laikų. Tai vienas gražiausių ir įdomiausių istorinių romanų. I ir II t. po Lt. 3.

Axel Munthe, SAN-MICHELE KNYGA. Gydytojo memuarai. Ši knyga yra dabar viena iš labiausiai skaitomų knygų visame kultūringame pasaulyje, nes išversta į daugybę kalbų. Šiuo metu yra viena iš inteligentiškiausių knygų. I ir II t. po Lt. 3.

J. Lažečnikovas, LEDINIAI NAMAI. Istorinis romanas iš rusų baudžiauninkų ir dvarininkų gyvenimo. Populiar. bibliot. Nr. 7 ir 8. Kaina po Lt. 1,50.

V. G. Korolenko, AKLASIS MUZIKANTAS. Etiudas. Vertė **St. Skipitienė.** Psichologinis aklo gimusio romanas, kuriame nuostabiai gražiai pavaizduota vaiko, jaunuolio ir vyro aklumo tragedija, ligi jį iš nusiminimo išgelbsti meilė jaunai mergaitei ir muziko talentas. Kaina Lt. 2,50.